(INTRE)TEXTELE ISTORIEI ŞI PARODIA PREZENTULUI

Maria ŞLEAHTIŢCHI
Universitatea de Stat din Moldova

Romanul lui Val Butnaru *Cartea nomazilor din B.* anunţă un concept narativ şi o scriitură romanescă aparte în peisajul Generaţiei '80. Afirmat ca dramaturg, autorul construieşte, la modul simbolic şi metaforic, itinerarul mişcării în istorie a basarabenilor. Plasând acţiunea între prezent şi trecut (acesta – aşezat pe câteva paliere cronologice), Val Butnaru sudează în reprezentarea romanului câteva modele narative. Cel mai recognoscibil este romanul *Maestrul şi Margareta* al scriitorului rus Mihail Bulgakov. Structurat pe câteva nuclee dramatice din istoria basarabenilor, ca scriitură, romanul lui Val Butnaru întreţine un dialog cu câteva opere de referinţă ale genului. Modalitatea de articulare a conexiunilor, de alternare a planurilor narative, de sudare a multiplelor perspective de reprezentare a aceluiaşi eveniment, diversitatea personajelor etc. aşează *Cartea nomazilor din B.* în seria romanelor construite cu migală, cu eficienţă estetică şi socială.
Cuvinte-cheie: *roman, construcţie narativă, model narativ, plan narativ, scriitură, personaj, metapersonaj, postmodernism, optzecism.*

THE (INTER)TEXTS OF THE HISTORY AND THE PARODY OF THE PRESENT

Val Butnaru's novel *Cartea nomazilor din B.* (*The Book of the Nomads from B.*) brings about a unique narrative concept and novelistic writing in the landscape of the Generation of the 80s. Already an established play writer, the author builds, symbolically and metaphorically, the itinerary of the Bessarabians' movement in history. Placing the action between present and past (the latter being set on several chronological planes), Val Butnaru ties within the novel's representation several narrative models. The most recognizable is the novel *The Master and Margarita* by the Russian writer, Mikhail Bulgakov. Structured on several dramatic cores from the history of the Bessarabians, from a writing point of view, Val Butnaru's novel maintains a dialogue with several referential writings of the genre. The manner of articulating the connections, alternating the narrative planes, the welding of the multiple perspectives of representing the same event, the diversity of the characters, etc. all of the above place *The Book of the Nomads from B.* in the series of novels built with wrought, and esthetical and social efficiency.
Keywords: *novel, narrative construction, narrative model, narrative plane, writing, character, metacharacter, postmodernism, eighties.*

În 2010, dramaturgul Val Butnaru a publicat la editurile *RAO* şi *Prut internaţional* primul său roman, *Cartea nomazilor din B*. După o activitate de aproape trei decenii în dramaturgie (debut în 1986, cu piesa *Procedeul de ju-jutsu*), Val Butnaru, fondator de teatru şi trusturi media, a intrat pe *pământul făgăduinţei* celui mai tânăr gen literar, ajuns astăzi un fel de *eldorado* atât pentru autori, cât şi pentru cititori. Se ştie că romanul ca specie a construcţiilor epice solicită autorului dexterităţi „inginereşti". El proiectează, elaborează şi pune în mişcare o întreagă maşinărie – timp, spaţiu, personaje etc., care reprezintă în consecinţă o lume sau o multitudine de lumi. Măiestria autorului face ca acest produs mental-artistic şi economic să provoace interesul cititorilor şi să-l acrediteze ca artă. Or, omul este un mare şi nesăţios consumator de poveşti, şi romanul, în măsură mai mare decât alte genuri literare, îi satisface nevoia de poveste.

Critica literară de pe ambele maluri ale Prutului îşi îndreptă atenţia spre roman de îndată ce ieşi pe piaţă, punctând asupra calităţilor romanului, totodată fără a scăpa din vedere deficienţele de concept şi scriitură. Revista *Contrafort*, bunăoară, în nr.5-6, 2010, găzduia la rubrica *O carte în dezbatere* intervenţiile prozatorilor Vladimir Beşleagă (*Dincoacele şi Dincoloul din noi* [1]) şi Vitalie Ciobanu *(„Nomazii" Basarabiei – o poveste între grotesc şi tragic* [4]). În acelaşi segment de timp, Vasile Spiridon publica cronica *Tărie de caracter* [5]. Tot în 2010, Mircea V.Ciobanu includea în periplul său prin romanul ultimului deceniu o analiză de context a romanului lui Val Butnaru (*Romanul ultimului deceniu: puncte de vedere. Cartea rătăciţilor* [2]). Peste un an, acelaşi critic (de altfel, cel mai exigent comentator al romanului) găsea necesară revenirea la *Cartea nomazilor…*, dedicându-i o analiză punctuală: *Timpul Risipirii Egal Timpul Căutării?* [3].

Privită în contextul modului de scriere a prozei contemporane – minimalistă şi mizerabilistă – în literatura română din ultimul deceniu, *Cartea…* lui Val Butnaru are un grad sporit de originalitate. Reputatul romancier Vladimir Beşleagă afirmă la începutul comentariului său că romanul este înainte de toate „o satiră acidă a întregii noastre societăţi, în special a acelei mizerabile faune care se autointitulează «aleşii poporului». Dar şi a lumii oamenilor de artă (scriitori, muzicieni, ziarişti), cu toată invidia şi mâncărimea ce le e funciarmente

proprie...” [1]. În aceeaşi ordine de idei, criticul şi romancierul Vitalie Ciobanu, deşi atenţionează (atât autorul, cât şi cititorul) că romanul „se lasă mai greu descifrat sau expus în câteva cuvinte, prin simpla reproducere a tramei”, relevă caracterul specific al reprezentării romaneşti: „Nu e o istorisire în sensul clasic al termenului şi nici o incursiune în spiritul literaturii „mizerabiliste” de azi, ci o satiră acidă, maliţioasă la adresa unei lumi periferice, detracate, dezmăţate în moravuri, o naraţiune care nu-şi refuză ispita textualistă, autoreferenţialitatea […]. Mixajul de planuri pretinde cititorului o acomodare nu tocmai facilă cu textul şi poate să contrarieze până în momentul în care, înarmat cu răbdare, reuşeşti să decodifici formula, să-i accepţi convenţia insolită” [4].

Prin urmare, romanul *Cartea nomazilor din B.* se prezintă ca un proiect narativ ambiţios. Subiectul începe abrupt („Preşedintele se trezi mahmur”), ceea ce ar fi trebuit să contribuie la semnarea unui eficient contract de lectură cu cititorul. Mai ales că romanul apărea la scurt timp după evenimentele din primăvara anului 2009. Deşi poartă nume generic – Preşedintele, personajul din pragul romanului, cel care primul se înfăţişează înaintea cititorului, trimite, chiar de la început, la prototip, la inconfundabilul prototip – preşedintele de odinioară, tot mai băutor, al Republicii Moldova, protagonistul politicii mahmure. Universul romanului este cuprins în lăuntrul unui cerc care începe cu imaginea lui: „Preşedintele se trezi mahmur” (p.5) şi se încheie cu ea: „…Şi în dimineaţa în care a murit Călugărul, Preşedintele se trezi mahmur…” (p.223).

Avea dreptate criticul Vasile Spiridon afirmând că „Val Butnaru imaginează o Republică în care enigmele şi alegoriile se exemplifică şi se descifrează sapienţial prin recursul la paharele cu vin” [5]. Prin urmare, mahmureala protagonistului se extinde peste ameţeala unei lumi hoinare, iar romanul stă sub imaginea de arhetip a unui conducător obosit, decăzut moral şi fizic. Între aceste observaţii ale naratorului colcăie o pluritate de lumi. Cele câteva planuri temporale ale textului (prezentul, trecutul istoric şi trecutului mistic) întreţese în pânza narativă destinele mai multor generaţii de basarabeni, care curg precum apele unei cascade în genunile istoriei şi doar textura romanului le opreşte căderea.

Înscris în aceeaşi linie tematică cu romanul *Hronicul găinarilor* de Aureliu Busuioc, gândit, în parte, ca o replică la bine-cunoscutul roman *Maestrul şi Margareta* de Mihail Bulgakov, *Cartea nomazilor din B.* reprezintă un amestec de fantastic şi satiră, grotesc şi tragic. Dar legăturile intertextuale, livreşti nu se reduc la capodopera scriitorului rus. Sunt de regăsit aici şi Eugeniu Ionesco, şi Matei Vişniec ş.a.

De vreme ce autorul romanului a ales să pună în titlu un derivat al cuvântului „nomad” („nomazilor”), mi s-a părut că putem apropia contextual termenul de semnificaţia unei transhumanţe delirante în hăţişurile istoriei. Ideea este plantată în chiar miezul conceptual al romanului. Personajele lui Val Butnaru răsar din negura unei istorii contorsionate, tragice, bâiguie veacuri la rând prin bezna înstrăinării, înfruntând jafuri, trădări, deportări, căderi, ridicări şi iar căderi. Un mic cârd se pierde de turmă şi bâjbâie pereţii nevăzuţi ai unui nesfârşit labirint, neputându-şi regăsi drumul de întoarcere dintr-o transhumanţă răsturnată, ruptă din sensul ritualului şi al istoriei. Această comunitate de oameni nu a fost doar supusă unei istorii vitrege, de înstrăinare şi părăsire a matricei organice, ci a fost silită să abdice la propria-i identitate şi să-şi ia alta, de împrumut.

Romanul are la bază câteva poveşti: naraţiunea-cadru povesteşte despre viaţa unui Preşedinte de ţară neaşezată în istorie. În lăuntrul ei se află povestea unui neam hălăduind prin timpi şi spaţii atroce, mânat din loc în loc de evenimente vitrege. Povestea lui este povestea unei familii de basarabeni, a mamei Elena, al cărei soţ fu deportat primul, pierzându-şi urma şi numele, şi a celor trei fii ai săi: Călugărul, Feodos (F.F.) şi Leonte. Este povestea care uneşte toate nivelurile construcţiei epice şi care poate fi regăsită la fiecare palier al „disecţiei” transversale a naraţiunii. Desprinse din matca destinului mamei Elena (care ar simboliza însăşi Basarabia), destinele copiilor ei reprezintă vârstele peregrinării basarabenilor prin labirintul istoriei pline de tragism şi consecinţele ei. Prin urmare, Feodos – supravieţuitorul îngheţurilor siberiene, este individul lipsit de memorie istorică. El nu ţine minte nimic din ce şi prin ce i-a fost dat să treacă în copilărie. F.F. trăieşte într-un prezent anti-istoric, este prietenul Preşedintelui şi altceva nu valorează mai nimic pentru el. Călugărul, în fragedă copilărie mutilat de porci, în momentul deportării în Siberia este lăsat de maică-sa la orfelinatul din Vulturi. Creşte cu conştiinţa fiului-povară, uitat de familie. Călugărul este mai degrabă personajul-simbol al romanului. Fără mâini şi picioare, om-fantom, ubicuu în mediul nomazilor din B., neavând posibilitatea contactului tactil, să zicem, cu lumea fizică, el este ochiul omniprezent ce vede lumea din perspective opuse, de aici şi de dincolo. Spirit protector şi clarvăzător, el vede rotund şi „faţă către faţă”, precum spune Sf. Pavel către *Corinteni* (13, 12). Cel de-a treilea fiu este Leonte. Elena îl născu în Siberia. Din altă lume, *dincolo* de

lumea reală, de *dincolo* regretele Elenei nu contenesc: Călugărul a rămas în lume neajutorat, nici măcar de sine însuşi, Feodos nu vrea să-şi amintească sau să ţină minte nimic, Leonte este bolnav şi hărţuit de putere, Dan, soţul, şi Catinca, sora sa, s-au prăpădit… Familia ei iese din malaxorul istoriei la rampa prezentului mutilată moral şi fizic – o ruină. De fapt, ieşirea din infern este o iluzie. Prezentul acestui neam de rătăciţi este ţinut în labirint, fiindcă nu şi-a rezolvat enigma trecutului. Este ca şi cum lumea ar merge înainte, în vreme ce într-un cotlon închis al timpului stă sub murii memoriei surpate o comunitate de oameni, care mai peregrinează şi-acum între spaţii claustrate… I se întâmplă, deoarece şi-a căzut din ţâţânile aducerii-aminte, fiindcă şi-a pierdut reperele organice ale fiinţei naţionale…

Prezentul acestei lumi se constituie într-un colaj de destine mărunte, poveşti ale unor figuranţi în suita Preşedintelui, tipuri umane dintre cele mai diverse, antrenate în spectacolul unui puzzle grotesc. Este interesant insolitul „liaison” dintre nivelul grav, plin de o simbolistică istorică, livrescă aşezat la baza construcţiei romaneşti, şi mascarada, farsa, carnavalescul, grotescul nivelului de suprafaţă al acestei lumi. Or, partea de „prezent” al fabulei este realizată prin îmbinarea mai multor instrumente de creare a reprezentărilor artistice. Destinul şi vieţile mărunte ale suitei Preşedintelui unei ţări care şi-a pierdut legătura cu matca istorică şi care, în consecinţă, este supusă unei necontenite hălăduiri, cumulează în imaginea unei lumi de pigmei. Cunoscătorii mai subtili ai culiselor istoriei recente a Basarabiei ar putea depista în umbra personajelor acestui roman prototipurile, eroii reali ai „prezentului mişelit” – acei indivizi dubioşi care stăteau adineaori în vârful piramidei politice…

Cartea nomazilor din B. este populată cu o lume pestriţă ce-şi duce existenţa între blazare şi înspăimântare. Întâlnirea neaşteptată a cititorului cu Preşedintele, care se trezi „mahmur, îngândurat că-şi pierdu bricheta dăruită de francez”, uneltind o mică intrigă împotriva subalternilor săi, trebuie să-l atenţioneze de fapt că se află pe un teren aluvionar: scene violente, trădări, răzbunări, suferinţe, nedreptăţiri – se vor rostogoli toate în trama *Cărţii*... Un Preşedinte (beţiv, terorizat de propriile-i fobii şi de intrigile consilierilor săi), care ar trebui să fie axa acestei lumi, ajunge cobaiul propriului anturaj. El îi impregnează mentalitatea, îi fabrică atitudinile, îi dictează comportamentul. Indivizii care îl înconjoară sunt absorbiţi de luptele viscerale ale puterii. Ei îi distribuie Preşedintelui rolul butaforic de conducător al ţării, fiind în esenţă un crai bătrân şi beţiv. Mândria cea mare a preşedinţiei era nu alta decât paharele… din sticlă subţire, iar marea realizare a politicii externe a ţării – expedierea celor două vagoane cu vin în lumea mare, vagoane care erau puse pe linia de rezervă în staţia Vulturi… Se instituie astfel, chiar de la începutul romanului, un univers realist-fabulos, în care absurdul şi grotescul îşi intră în legile lor. Preşedinţia organizează, bunăoară, Concursul *Consilierul de veghe* – una din distracţiile preferate – sau Sărbătoarea naţională *Ziua Vinului*…

Consilierii Preşedintelui – personaje individualizate subtil prin câteva detalii – cumulează imaginea colectivă a unui metapersonaj – *suita*. *Solomon*, „cu privirea lui rece de cobră flămândă”, cu „zâmbetul acela tăios ca o lamă de cuţit”, ar trebui, după nume, să fie înţeleptul, filosoful, cu aerul său de „aristocrat surghiunit în provincie”… Solomon este umbra Şefului, iminenţa cenuşie şi, prin urmare, periculoasă. Preşedintele e gata să renunţe mai degrabă la propria-i identitate decât la Solomon, de aceea îşi şopteşte că Solomon „este mai periculos decât tine”. *Anghel Rota*, zis şi *Îngerul*, este fostul consilier al Preşedintelui, care, deşi picat din slujbă, rămâne activ în suită. „Pe lângă atmosfera de voie bună pe care o putea crea Rota cu glumele lui învăţate pe de rost din ultimele pagini ale ziarelor, pe lângă nelipsita-i torbă de instrumente de suflat, observă naratorul, grăsanul mai purta întotdeauna în buzunarele lui largi şi câte-o sticlă-două de coniac, adus de contrabandiştii de la Istanbul”, ceea ce nu avea cum să-i displacă Şefului. Aşa cum Preşedintele trage beţii crâncene la Protocol, cu coniacuri preferate, cu *Cabernet*, are printre consilieri şi indivizi din acei care îl linguşesc şi-l adapă cu tot ce vrea, dar şi din cei care se opun bairamului, opulenţei… Rivalităţile dintre consilieri şi ex-consilieri fac intriga romanului densă, poate chiar excesivă pe alocuri. Într-un moment de maximă rivalitate, bunăoară, Rota îl scuipă cu sticla în faţă pe Solomon. Acesta îi promite să se răzbune. Şi răzbunarea nu va întârzia. Scena răzbunării este cea mai violentă scenă din roman. Nici chiar naturaliştii nu au reuşit să transmită atâta oroare, cât comunică fragmentul răzbunării tăcutului şi răbdătorului Solomon.

Un personaj aparte din anturajul Preşedintelui este F.F. *(Feodos Filosoful)*, la care Preşedintele „obişnuia să tragă o fugă, în «coliba» căruia se refugia ori de câte ori simţea că nu mai poate suporta mutrele consilierilor săi”. F.F. are o cramă prin pădurile Călăreţilor. Atât numele personajului, cât şi fulguraţiile lui în text îl învăluie pe F.F. în mister. De fapt, cu apariţia în text a lui F.F. începe povestea mamei Elena şi a celor trei copii ai săi. La începutul romanului F.F. apare în dublă ipostază: de prieten şi confident al Preşedintelui şi de

fiu al bătrânei care protestează împotriva politicii oficialilor, în scuarul din fața președinției. Ea protestează, fiindcă „aceştia”, cu care se legase fiul mai mare, îl băgase la puşcărie pe feciorul mai mic, Leonte. Feodos, pomenit între două focuri, nu găsi altă soluție decât să o închidă pe maică-sa la *subsol* şi să poruncească păzirea ei cu strictețe. *Subsolul* va căpăta ulterior dimensiuni de-a dreptul fabuloase.

Lista personajelor distribuite în acțiunea romanului se completează cu un şir lung de indivizi, printre care se regăseşte Lucia, „mlădioasa Lucia”, „firava” purtătoare de cuvânt al Preşedintelui; consilierul pe probleme economice Kukuruz; Otilia Urițescu, servila „specialistă în probleme generale”; Raul C., şeful opoziției parlamentare, care scoate ziarul „Rebeliunea”.

Raul C. constituie unul din nodurile esențiale în construcția romanului. Fiind tipologic un intrigant, personajul este surprins de narator uneltind, croind planuri oculte, diriguite de natura sa de păpuşar în spectacolul politic al preşedinției. Iată-l furios, „pentru că îi eşuase planul îndelung chibzuit: să provoace o ceartă de proporții între Preşedinte, Îngeru şi F.F., pe de o parte, şi între cei trei şi Solomon, pe de alta”. Ca şef al opoziției parlamentare, Raul este dotat de UE cu o maşină ultramodernă, înzestrată cu capacități tehnice de-a dreptul uluitoare. Pe lângă toate performanțele tehnice, mai şi zboară. Doar un astfel de vehicul îi lipsea opoziției parlamentare ca să doboare dictatura Preşedintelui bețiv. Mai mult decât ironică este denumirea maşinii – „Patriot”. Iese la suprafață în chip evident aluzia autorului la capul „opoziției constructive” din timpul guvernării Voronin, la insul care patentase *brandul* patriotismului basarabean. Racolat el însuşi *de nu-se-ştie-care* servicii, Raul, la rându-i, îi racolează în serviciul său pe alții şi-i pune la treabă, şantajându-i metodic. Pentru asta îl îndeamnă pe Goretzky să facă „reportajul vieții” sale, care însemna filmarea unei scene intime, cu Eleonora, directoarea TV, în rol central. În consecință, Eleonora devine una din achizițiile valoroase ale lui Raul. Scopul declarat, de fațadă, al intrigantului opozițional este debarcarea „boşorogului”, de aceea simte nevoia să şi-i supună pe deținătorii funcțiilor strategice în stat, iar director al TV era una din acele funcții… Pe de altă parte, şi Eleonora ştie să se facă utilă. Ea simbolizează insul-preş. „O, cât de mult îi plăcea să fie necesară, observă naratorul, întotdeauna îi plăcuse, chiar şi atunci când era purtătoarea de cuvânt al Preşedintelui”.

Un grup aparte de personaje compun *chipul generic al protestatarului*. Aceştia sunt: Leonte, fratele mai mic al lui F.F., Elefterie Lut, fii acestuia Ovidiu şi Virgiliu, elevi la ultimul an de liceu, Cicerone Mutu, parlamentar etc. Prin urmare, în bătătura textului intra pe rând o sumedenie de personaje, unele memorabile, altele mai puțin. Spațiul spre a-i încape pe toți se dilată, unele scene luând proporțiile carnavalescului. Anecdoticul, burlescul, exuberanța absurdă şi alienantă amintesc de arta lui I.L. Caragiale, de scenele filmului mut al lui Charlie Chaplin, de grotescul mistic al romanului lui Mihail Bulgakov. Drept exemplu pot servi bătaia dintre compozitorul Vincent Albu şi cântărețul Cezar Doba în platoul TV, filmările Telerevelionului, absurdul existențial care marchează sărbătoarea națională Ziua Vinului, cu „Preşedintele, flancat de Solomon şi Îngeru, trecând de la un butoi la altul” etc.

Un personaj cu totul aparte este *Călugărul*. Dacă Preşedintele constituie nucleul imagistic al prezentului, mama Elena – pe cel al trecutului, el instituie în roman firul epic al realismului magic. Acest personaj leagă într-un tot planurile romanului. Omniprezent şi omniscient, el îl concurează pe narator, dar, se prea poate că, integrată organic textului, ar fi una din vocile lui. Scos mai mult mort din gura porcilor (un simbol? ce simbol!), nu a crezut nimeni că va supraviețui, dar Călugărul avu noroc. Supraviețuirea lui acoperă partea de mister a fabulei. Un trunchi de om, Călugărul devine spiritul protector al lumii. Prezența lui discretă are menirea să o tuteleze. El este cunoscătorul şi purtătorul adevărului despre această lume, el reprezintă dreapta cumpănă a judecății acestei lumi. Şi fiindcă este peste tot în orice moment, el adună imaginea lumii, asemănătoare unei oglinzi făcute țăndări, într-un tot coerent.

Stratificat în falii, timpul romanului este, în mod firesc, constanta acestei construcții epice, elaborată minuțios, poate excesiv de elaborată. Din cele câteva fețe ale timpului romanesc (prezentul țării şi al preşedinției, planul general al trecutului etc.) cel mai elaborat apare *tunelul istoriei* – o soluție diegetică interesantă, care motivează artistic prezența fantasticului şi probează calitatea filonului mistic în roman.

Tunelul transportă personajele spre vârstele mai îndepărtate ale istoriei, reînviindu-le suferințele şi dramele. Obiectivul naratorului, dramaturg, scenarist şi regizor, se îndreaptă în adâncuri şi se focusează discontinuu şi alternativ fie pe deportările în masă a basarabenilor, fie pe epoca vasalității Moldovei față de Imperiul Otoman. Personajele izvorăsc, prin efectele unei magii a imaginarului, din grote de timp acoperite de praful uitării, de pe restriştile unei istorii încâlcite care aşteaptă de veacuri să treacă prin ea lumina ordonatoare a unei inteligențe pricepute şi pricepătoare – cunoaşterea integratoare a Ființei istorice a unui neam. Montura

unor secvențe narative amintește întrucâtva, prin ştergerea conturului dintre faliile timpului, de metaforele filmelor lui Andrei Tarkovski: „Făcu cale întoarsă şi văzu cum dintr-o ulicioară lăuntrică iese în goană un călăreț pe cal alb, croindu-şi drum cu sabia printre oştenii înarmați cu sulițe, de urmărirea cărora se căznea să scape a doua zi necontenit. Legată burduf şi atârnând de-a curmezişul calului, o tânără cu basma albă pe cap striga în gura mare:

- Am să-mi iau viața, Ghirai Mârza, dar nu voi fi a ta! Călărețul dispăru brusc, cum şi apăru". Cel care priveşte filmul evenimentelor este F.F. Declanşându-i-se un fel de memorie ancestrală, din labirintul prezentului el coboară, treaptă cu treaptă, în labirintul istoriei. Coborârea în timp îl ajută să pună cap la cap perioade destul de îndepărtate, organizate în forma unor hărți, a unei rețele de… străzi – de căi sucite ale istoriei noastre. La un capăt de stradă stă turcul, la celălalt pe basarabean îl aşteaptă rusul… „Căzu pe gânduri, întrebându-se ce-o fi însemnând asta, dar nu avu prea mult timp la dispoziție pentru cugetări, căci auzi, în celălalt capăt al străzii, muzică rusească şi, când întoarse capul, văzu ieşind dintr-o portiță de lemn o femeie tânără, cu părul despletit, îmbrăcată într-o fustă largă şi o bluză de in descheiată, care lăsa să i se vadă sânii." F.F. se mişcă de fapt în lumea de dincolo, un dincolo al istoriei, înspăimântător („nimerise într-o lume plină de scrântiți"), de care vrea să scape cât mai repede. Urcă rapid scările şi iese din *demisolul* (subterana istoriei şi cea aievea), încuind poarta în urma sa. *Poarta* (un alt simbol în construcția ideatică a romanului) pe care o instalase însemna, încărcată de conotații transcendentale, locul de intrare şi ieşire în/din lumea de dincolo.

Celor trei niveluri ale *timpului romanesc* îi corespund trei niveluri ale *spațiului*: *aici*, *dincolo*, *labirintul*. Iar căderilor în timp li se asociază surpările analoage ale spațiului. Spațiul ca şi timpul este marcat de mistere. Căderea dintr-un timp în altul reprezintă o mişcare arhetipală a personajelor fabuloase. Autorul a sudat în construcția destul de elaborată a romanului anumite *găuri* – aluzie la iminentele găuri negre, cavități deschise ale timpului şi spațiului, monştri misterioşi ai haosului. Nu doar timpul şi spațiul cosmic sunt marcate de aceste accidente de arhitectură, de aceste enigmatice imperfecțiuni. Prin analogie cu ele, timpul şi spațiul istoric au găurile lor; mai mult decât atât, chiar timpul şi spațiul uman reiterează modelul construcției perforate… Găurile timpului şi ale spațiului există în roman nu doar la nivel simbolic, ci şi ca realitate a lumii romaneşti. Pentru această anomalie geofizică, lumea romanului manifestă interes sporit. De aceea, o echipă TV vine să se documenteze la fața locului şi să filmeze dovezile indubitabile. (Toți vor „să vadă acest loc miraculos".) La prima vedere, locul reprezenta o adunătură de lucruri vechi, care sporeau ele însele misterul istoriei. Prin urmare, Raul vine, împreună cu Ian Goretzky, să filmeze despre „A&O" – firma lui F.F.

Din multitudinea de observații asupra romanului lui V.Butnaru vom insista asupra modalităților narative. Planurile contrastive ale construcției epice fac loc narațiunii scenice, care este efectul îmbinării epicului cu dramaticul. Exemple sunt multiple, or narațiunea scenică constituie unitatea textuală de referință în romanul *Cartea nomazilor din B.*, precum de referință este şi utilizarea tehnicii bulgărului de zăpadă în prezentarea vieții personajelor. Autorul articulează în roman o metaconstrucție narativă care are forma unei clepsidre. În *narațiunea-clepsidră* încape istoria unei comunități care îşi mână firele de destin de aici – dincolo, de acolo – dincoace… În romanul *Cartea nomazilor din B.* istoria se scurge dintr-o cupă a vremii în alta, din prezent în trecut, din trecut în prezent şi astfel, rotindu-se de câteva ori, se scurge calvarul de câteva veacuri al basarabenilor. Autorul romanului a reuşit să-şi proiecteze narațiunea conform mişcării unui mecanism interior, de schimbare a punctelor de vedere, încorporat în planuri temporale nu doar diferite, dar şi contrastive. Privirea celui care observă lumea este orientată dinspre cei de dincolo spre cei de dincoace. La întoarcerea *clepsidrei* linia de demarcație spațială rămâne neschimbată – este chiar linia pământului, despărțind lumea *de pe* de cea *de sub* pământ, în funcție de punctul de vedere. Elocventă este trecerea dintre scenele 17 şi 18. Scena a 17-a se închide cu replica Călugărului atotştiutor: „vom vedea ce se va întâmpla cu aceşti bieți oameni peste un an". În scena 18 acțiunea începe – „peste un an" – la balamuc. Prin urmare, aici, dincoace, la casa de nebuni, stau Leonte, Platon Kimir – scriitorul, Elefterie Lut şi Îngerul. Leonte, mezinul mamei Elena, se opune regimului dictatorial al mahmurului Preşedinte, fii lui Elefterie Lut sunt porniți să părăsească țara. Simbolizând viitorul basarabenilor, curați, sinceri, dar creduli (tot creduli! – cred, naivii, că li s-a permis să părăsească țara), ei sunt aruncați în aer chiar lângă hotar. *B.* rămâne, prin urmare, o țară de nomazi, claustrată în continuare în labirintul unui timp mort, căreia i-a fost asasinat viitorul. „Autorul, afirmă Vitalie Ciobanu în încheierea exegezei sale, imaginează un final lirico-filozofic: întâmplările cărții sunt derulate în sens invers, precum banda unui film, prin zborul subteran al pustnicului estropiat, care poartă spre o lume mai bună sufletele unor tineri omorâți într-un accident de maşină, accident regizat de serviciile secrete ale Preşedintelui. Moartea

profetului care a vorbit în deşert (un fel de „resorbție” a lui Călugăru în sânul naturii mamă) expune un mesaj legat de reversibilitatea fatalității: cât de departe ar trebui să coborâm în istorie, pentru a-i preveni consecințele negative, pentru a face alegerile potrivite, pentru a ne schimba destinul?...” [4]. Cu dispoziția unui învins, naratorul face semn mecanicului să lase cortina peste lumea romanului.

Bibliografie:

1. BEŞLEAGĂ, Vl. Dincoacele şi Dincoloul din noi (Val Butnaru. Cartea nomazilor din B.). În: *Contrafort*, 2010, nr.5-6 (185-186); http://www.contrafort.md/old/2010/185-186/1855.html
2. CIOBANU, M.V. Romanul ultimului deceniu: puncte de vedere. Cartea rătăciților. În: *Sud-Est Cultural*, 2010, nr.3.
3. CIOBANU, M.V. Timpul Risipirii Egal Timpul Căutării? În: *Sud-Est Cultural*, 2011, nr.3.
4. CIOBANU, V. „Nomazii” Basarabiei – o poveste între grotesc şi tragic (Val Butnaru. Cartea nomazilor din B.). În: *Contrafort*, 2010, nr.5-6 (185-186). http://www.contrafort.md/old/2010/185-186/1855.html
5. SPIRIDON, V. Tărie de caracter. În: *Convorbiri literare*, 2010, nr.6; http://convorbiri-literare.dntis.ro/VSPIRIDONiun10.html

Prezentat la 27.12.2013

MODELE NARATIVE ÎN POVESTIREA CONRADIANĂ

Ecaterina CRECICOVSCHI
Universitatea de Stat din Moldova

În proza scurtă a lui J.Conrad pot fi distinse o serie de modele narative, la care autorul recurge pentru a dezbate convingerile sale neoromantice. Respectiv, articolul scoate în evidenţă trei dintre acestea, care au o răspândire largă în povestirea conradiană. Primul model atestă preferinţa autorului pentru povestirea înrămată, E.Said argumentând că textele lui Conrad reprezintă, în cele mai multe cazuri, povestirea sub forma unui schimb de impresii, expozeul istoric, legenda împărtăşită reciproc, retrospecţia meditativă, implicând astfel prezenţa unui vorbitor, a unui ascultător şi a unei ocazii specifice pe măsură. Al doilea model se axează pe funcţia naratorului conradian şi pe procesul de narare propriu-zis, M.Greaney afirmând că într-un număr considerabil de povestiri conradiene apare un narator (de obicei, anonim), care expune şi încadrează reprezentaţia orală a povestitorului, în timp ce însuşi procesul de relatare a povestirii este prezentat ca un dialog între egali ce depăşeşte toate frontierele culturale. Al treilea model evidenţiază conţinutul ironic al povestirilor conradiene prin intermediul a opt strategii narative: 1) ambiguizarea conotaţiilor tradiţionale; 2) impresionismul ca secularizare a miticului; 3) provocarea confuziei „prin introspecţie narcisistă"; 4) „echilibrul" dintre cadrul diegetic şi punctul de vedere restrictiv; 5) naratorul ca subiect de investigare; 6) finalul deschis; 7) progresia efectului; 8) strategii microstructurale / stilistice.

Cuvinte-cheie: *povestire, model narativ, neoromantism, povestire înrămată, narator, relatare, ironie, final deschis, strategii microstructurale / stilistice.*

NARRATIVE PATTERNS IN JOSEPH CONRAD'S SHORT STORY

In J.Conrad's short prose one can distinguish a number of narrative patterns, used by the author to discuss his major Neoromantic concerns. Hence the article highlights three of them, which have a large spread in Conradian story. The first pattern shows the writer's preference for the frame story, E.Said arguing that Conrad's texts represent in most of the cases a swapped yarn, a historical report, a mutually exchanged legend, a musing recollection, thus implying the presence of a speaker and a listener and a specific occasion. The second pattern focuses on the role of the Conradian narrator and the narration itself, M.Greaney claiming that in a number of Conrad's stories there is a narrator (usually anonymous), which encloses the oral representation of the storyteller, while the process of telling the story itself is idealized as a dialogue between equals that surpasses all cultural boundaries. The third pattern emphasizes the ironic content of Conrad's short stories by means of eight narrative devices: 1) ambiguization of traditional connotations; 2) Impressionism as a secularization of the mythical; 3) causing confusion "by narcissistic introspection"; 4) "balance" between the diegetic frame and the restrictive point of view; 5) the narrator as a subject of investigation, 6) the open end; 7) the effect progression; 8) microstructural / stylistic devices.

Keywords: *short story, narrative pattern, Neoromanticism, frame story, narrator, telling, irony, open end, micro-structural / stylistic devices.*

Dacă la începutul investigării celor şapte volume de povestiri conradiene prin prisma narativităţii iniţiativa propusă părea oarecum confuză, pe parcursul ei am constatat că în cadrul prozei scurte a lui J.Conrad pot fi distinse un şir de modele structurale la care autorul recurge pentru a dezbate convingerile sale neoromantice. În opinia cercetătorilor, trei dintre acestea prezintă interes, deoarece au o răspândire largă în povestirea conradiană.

Primul model atestă preferinţa lui J.Conrad pentru tehnica povestirii înrămate, E.Said susţinând că protocolul dramatic al majorităţii textelor conradiene îl constituie *povestirea sub forma unui schimb de impresii* (the swapped yarn), *expozeul istoric* (the historical report), *legenda împărtăşită reciproc* (the mutually exchanged legend), *retrospecţia meditativă* (the musing recollection), care presupune prezenţa unui vorbitor, a unui ascultător şi a unei ocazii specifice pe măsură. Astfel, o caracteristică distinctivă a povestirilor conradiene este *„relatarea naraţiunii de parcă ar fi comunicată oral"*, *„ascultarea"* şi *„relatarea"* formând baza povestirii [8, p.94]. Dintre povestirile care recurg la modelul amintit se numără ***Idioţii***, ***Întoarcerea***, ***Inima întunericului***, ***Taifun***, ***Falk***, ***Anarhistul***, ***Pasagerul clandestin***, ***Plantatorul de pe Malata***, ***Suflet de războinic***, ***Prinţul Roman***, ***Timonierul negru***.

Considerată de J.Conrad *„o lucrare cu un caracter vădit derivat"*, ***Idioţii*** afirmă o problemă neoromantică recurentă în întreaga creaţie conradiană – destinul tragic al fiinţei umane – exemplificată aici de cazul

unei familii de fermieri din nordul Franței: nenorocul soților Bacadou de a avea patru copii idioți la rând, înjunghierea soțului – Pierre – pentru a nu mai naşte asemenea copii şi sinuciderea soției – Susan, copiii rămânând orfani. Retrospecția este procedeul la care apelează scriitorul pentru a înfățișa cât mai credibil tristețea patetică şi teroarea protagoniştilor. De fapt, tehnica narativă din această *„dramă a iluziei înrobitoare şi suicidului"* aminteşte de Maupassant: un narator soseşte la locul acțiunii şi comentează într-un mod incisiv despre ironia circumstanțelor. ***Întoarcerea*** evocă ceva mai mult decât intenția autorului de a expune *„învățătura burghezului bestial"* [7, p.104]. Cronica atomistă a felului cum Alan Harvey tratează dezastrul din trecutul său imediat relevă, în realitate, interesul neoromantic pentru tragismul existenței umane prin intermediul unui *„exercițiu de auto-devalorizare"* [7, p.111]. Şi în povestirea de față strategia utilizată este flashback-ul; totuşi, este vorba de o *„retrospecție egoistă"* [7, p.106], indusă de teoriile lui Schopenhauer şi Sartre. ***Inima întunericului*** constituie alt episod ce se naşte din trecut, trecutul lui Marlow. În realitate, J.Conrad şi-a dorit să confere unei teme sumbre *„o rezonanță sinistră, o tonalitate a ei proprie"* [10, p.30] şi a izbutit s-o prezinte într-o lumină şi mai nefirească, lăsând să planeze enigma asupra punctului culminant. Drept urmare, problematica neoromantică abordată de scriitor se bifurcă: pe de o parte, J.Conrad generalizând despre ambiguități morale, dileme etice; iar, pe de altă parte, cugetând despre cruzimea omului față de om, spolierea pământului în numele *„progresului"*, cu accentul pe laturile ei *„întunecate"* (*„întunericul"* din titlu referindu-se şi la corupția morală, la noapte, la moarte, la ignoranță, precum şi *„la aspectele preraționale şi preverbale pe care cuvintele încearcă să le tălmăcească"* [4, p.XXI]). Problematica complexă presupune o tehnică narativă pe potrivă, câteva dintre procedeele utilizate de J.Conrad incluzând: discursul indirect, ironia, paradoxul, repetiția, parabola, contrastul, convențiile Doppelgänger-ului, ale povestirii înrămate şi ale apologului [11, p.44-48], acestea, dar şi altele, având funcția de a sugera multiplicitatea sensurilor proprii motivației şi activității umane. Cu povestirea ***Taifun*** J.Conrad continuă să deschidă file noi în creația sa. Deşi, în aparență, este o lucrare despre o furtună înfricoşătoare, preocuparea esențială a povestirii ține de motivarea umană. Cât priveşte noile tehnici narative, propriul comentariu al lui J.Conrad induce oarecum în eroare: *„Aceasta este prima mea încercare de abordare a unui subiect în glumă, aşa ca să zic"* [11, p.38]. Este cert, însă, că inovația scriitorului are de a face cu categoria modului (multiplele perspective contribuind la evaluarea caracterului căpitanului MacWhirr) şi cu categoria timpului (spre exemplu, la prezentarea expresivă a furtunii şi a perioadei de douăzeci de minute de calm, J.Conrad egalează timpul istoriei cu timpul discursului, iar elipsei – strategie datorită căreia povestirea a devenit renumită şi l-a consacrat pe autorul ei în contextul prozei scurte – îi revine funcția nu doar de a implica cititorul într-o încercare *„reală"*, dar şi de a afirma corelația dintre doctrina neoromantică şi tehnica narativă, accentuând ponderea experienței *„directe"* ca sursă de integritate şi înțelepciune, înregistrând şi examinând piedicile din calea solidarității umane). ***Falk: o reminescență*** este una dintre povestirile dedicate Estului. Valoric, ea se situează între ***Taifun*** şi ***Pasagerul clandestin***, depărtându-se de realismul strict al primei povestiri şi apropiindu-se de efectele simbolice bine manevrate ale celei din urmă, datorită adoptării unor strategii semialegorice. Tematic, povestirea reflectă o preocupare specifică concepției neoromantice conradine: ironia civilizației, codurile social-culturale dovedindu-se a fi lipsite de apărare împotriva presiunii elementare a insticte lor (Falk fiind silit să mănânce carne de om, pentru a supraviețui pe o navă în derivă). Dintre tehnicile şi procedeele narative utilizate de scriitor pentru a înfățișa cât mai veridic *„fuziunea canibalismului şi seducției"* pot fi consemnate aluzia ironică, convenția povestirii încadrate, recursul la punctul de vedere etc. ***O poveste disperată. Anarhistul*** – o relatare despre cum circumstanțele îl forțează pe protagonist să devină anarhist fără nici un motiv, ci doar din conveniență – constituie mai degrabă o abordare patetică decât *„disperată"* a condiției anarhistului [11, p.80]. În esență, povestirea conturează opinia lui J.Conrad despre formarea *„revoluționarilor roşii şi a teroriştilor"*, toți etichetați ca *„anarhişti"* în acele timpuri. Pe de altă parte, reflectând asupra absurdității destinului victimei şi a intențiilor criminale ale călăilor săi, scriitorul reuşeşte să schițeze problema ironiei politice, a cărei tratare atinge punctul culminant în ***Agentul secret***. Tehnic, povestirea recurge la contrastul ironic dintre un lepidopterist şi victimă şi convenția povestirii înrămate, ***Anarhistul*** fiind narat de lepidopteristul în cauză, care se interesează de soarta unui muncitor solitar – Paul – devenit ulterior anarhist, fără vrerea sa. Un număr considerabil de dezbateri critice i-au fost dedicate celei mai scurte dintre povestirile lui J.Conrad – ***Pasagerul clandestin***. Scriitorul însuşi era mulțumit de rodul muncii sale, fiind convins că, în sfârşit, şi-a însuşit la perfecțiune genul narativ scurt. Latura fascinantă a ***Pasagerului clandestin*** rezidă în ezitarea ei de a aproba direct decizia căpitanului de a-l salva şi adăposti pe Leggatt, părtaşul său secret, şi de a-l ajuta să evadeze, fără a-şi ispăşi pedeapsa pentru

crima săvîrşită [9, p.40]. Nu poate fi trecut cu vederea nici mesajul pozitiv al lucrării, beneficiile pe care i le aduce Leggatt tânărului căpitan – amintiri discrete în locul unora vagi, o autoidentificare curajoasă în locul unei retrageri ruşinoase – şi lecția învățată de protagonist în urma implicării în aventura cu Leggatt: există situații controversate când deciziile trebuie luate şi duse la bun sfârşit. W.Krajka şi A.Zgorzelski semnalează că, din acest punct de vedere, povestirea lansează legi universale [5, p.148], care pot fi identificate la trei niveluri: 1) omul şi mediul lui, relație consolidată prin intermediul *„rudeniei umane"* [8, p.132]; 2) omul în raport cu alt om, narațiunea subliniind existența unei legături de compasiune dezinteresată între oameni; 3) atitudinea față de propria lume interioară, povestirea fiind interpretată, de multe ori, ca *„o evoluție spre integrarea sinelui inconştient"* [8, p.127]. Dintre tehnicile narative utilizate, narațiunea la persoana întâi sau monologul retrospectiv al naratorului-căpitan, relația cauzală dintre trecut şi prezent, convenția Doppelgänger-lui, aluzia biblică la istoria lui Cain şi Abel din ***Geneză*** sunt remarcabile pentru tratarea lor inovativă. ***Plantatorul de pe Malata*** expune la o scară mai mică triunghiul din ***Sub ochii Occidentului*** care există aici între Geoffrey Renouard – H.Walter alias Arthur şi Felicia Moorsom. După S.K. Land, comparația între lucrările menționate este concludentă, deoarece ambele urmează aceeaşi linie de subiect: *„...eroul este responsabil pentru moartea unui fost asociat şi moartea lui o deranjează îndeosebi pe eroină în relația cu eroul"* [6, p.208]. Respectiv, problematica neoromantică a povestirii intensifică contrastul dintre protagonişti: fatalismul, visul neoromantic, izolarea de societate, pasiunea distrugătoare etc. În strânsă legătură cu tematica lucrării se află şi tehnica narativă care profilează o narațiune la persoana a treia punctată cu elemente ale povestirii despre stafii, ale convenției visului, cu ironie şi aluzie la mitologia clasică. Povestirea de deschidere a ultimului volum – ***Suflet de războinic*** – are drept fundal perioada invaziei Franței asupra Rusiei sub conducerea lui Napoleon în 1812 şi relatează viața unui ofițer rus înainte de invazie şi pe parcursul ei. Tematic, lucrarea reliefează constanta dilemă morală a protagonistului conradian, care în ***Suflet de războinic*** ține, pe de o parte, de onoare şi prietenie şi, pe de altă parte, de noțiunea convențională dintre bine şi rău (francezii numărându-se printre inamicii Rusiei, ofițerul rus este nevoit să facă teribila opțiune). Tehnic, autorul recurge la convenția povestirii înrămate, ***Suflet de războinic*** fiind prezentată sub forma unei anecdote auzite de la un ofițer cărunt, iar pentru a-i spori efectul dramatic, ultimul episod al povestirii nu este expus, strategia făcând aluzie la lucruri şi mai înfiorătoare, ceea ce demonstrează că metoda lui J.Conrad *„nu şi-a pierdut forța de sugestie macabră"* [6]. Scrisă în 1911, ***Prințul Roman*** este unica povestire conradiană în care acțiunea are loc în Polonia, scriitorul oglindind marea răscoală a polonezilor împotriva ruşilor, din 1831. Preocupându-se de destinul unui militar şi aristocrat polonez, care este chemat să aleagă între Polonia şi Rusia când răscoala începe, lucrarea afirmă, pe lângă problema neoromantică a alegerilor morale şi a consecințelor acestora, un alt principiu al doctrinei – patriotismul. Etalarea eroismului şi devotamentului personajului este subînțeleasă de cercetători ca *„un epicediu dedicat neamului Nalecz Korzeniowski"* [6]. Noutatea strategiei narative din ***Prințul Roman*** vizează modalitatea de înfățişare a prezentului, care cuprinde în sine o notă de sufocare spirituală, nemaiîntâlnită în lucrările precedente, şi care constituie doar o identificare vagă a trecutului, de parcă stabilirea legăturii dintre prezent şi trecut ar fi imposibil de realizat [8, p.133]. Natura umană, sau, mai cu seamă, ingeniozitatea ei, specificul vieții de marinar şi preocuparea de spiritism într-o manieră voalată formează substratul neoromantic al ***Timonierului negru***. Scrisă prin 1884, după cum menționează C.Graham, povestirea narează aventura ofițerului Bunter, care pe parcursul călătoriei de la Londra spre Calcutta suferă un accident – încărunțeşte. Printre strategiile şi procedeele narative care conferă ***Timonierului negru*** o notă distinctivă se numără relatarea la persoana întâi, accentul asupra detaliului şi scenelor dramatice de genul confruntării dintre Bunter şi Johns, deznodământul spiritual cu nuanțe comice şi ilare etc.

Al doilea model se axează pe funcția naratorului conradian şi pe procesul de narare propriu-zis, M.Greaney afirmând că într-un număr considerabil de povestiri conradiene apare un narator (de obicei, anonim), care expune şi încadrează reprezentația orală a povestitorului, iar însuşi procesul de relatare a povestirii este idealizat ca un dialog între egali ce depăşeşte toate frontierele culturale [3, p.15-16]. Acest model îşi găseşte reflectarea în povestiri precum ***Laguna***, ***Karain***, ***Tinerețe***, ***Amy Foster***, ***Gaspar Ruiz***, ***Informatorul***, ***Bruta***, ***Il Conde***, ***Freya de pe cele şapte Insule***, ***Din cauza dolarilor***, ***Povestea***.

Cea dintâi, ***Laguna***, este remarcabilă pentru *„frumusețea ei intrinsecă"* [10, p.33]. Atractivitatea povestirii este determinată de subiectul ei – trădarea impulsivă şi remuşcarea permanentă – care îşi revendică din start apartenența la doctrina neoromantică. Pentru a reda cât mai credibil problematica neoromantică a povestirii, J.Conrad a experimentat cu o versiune scrutătoare şi ambiguă a relației povestitor-ascultător, utilizată de

I.Turgheniev în povestirile sale [9, p.28]. De această dată, omul alb apare doar în ipostaza de ascultător pasiv al naratorului Arsat – un malaiezian – având posibilitatea doar să-l compătimească. Definitorii pentru tehnica narativă din ***Laguna*** sunt alte două aspecte: peisajul şi redarea timpului şi spațiului. În exegeză este vehiculată opinia că *„jungla*”/laguna tropicală în calitate de *„actor amenințător”* este un topos mai puțin efectiv aici în comparație cu povestirile care au urmat [1, p.67]. Nu pot fi trecute cu vederea, însă, funcțiile lui, care iarăşi trădează *„subiectivizarea romantică”* [12, p.126] a fenomenului: de proiecție a lumii emoționale a protagonistului, de *„acompaniere muzicală”* [10, p.33] a desfăşurării intrigii etc. Cât priveşte corelația timp-spațiu din ***Laguna***, acțiunea este condensată, comprimată la maximum, în aparență durând câteva ore, dar, în realitate, concentrându-se în jurul punctului culminant, retrăit de protagonist şi spre care tinde firul amintirilor şi retrospecțiilor, aşa încât aproape întreaga viață a lui Arsat se încadrează în limitele povestirii. ***Karain***, la fel ca ***Laguna***, aduce în discuție povara singurătății şi nedeterminării. Protagonistul povestirii, Karain, o căpetenie de trib, este, asemeni lui Arsat, bântuit de stafia prietenului pe care l-a trădat din cauza unei femei. Ideea povestirii are la bază o baladă poloneză – ***Czaty*** („Ambuscada") – ceea ce atestă rezonanța ei şi confirmarea principiului neoromantic că *„natura umană variază puțin de la o regiune la alta”* [4, p.XV]: capacitatea de a iubi pătimaş, de a trăda şi de a fi înrobit de iluzii uneşte rase diferite. Din punct de vedere narativ, ***Karain*** este o povestire mai ambițioasă, deoarece soluționează unele carențe tehnice caracteristice lucrărilor timpurii ale lui J.Conrad. În primul rând, replica morală din partea ascultătorilor devine elementul-cheie. În al doilea rând, această poveste a duplicității, vinei şi iluziei este relatată de un narator, care, deşi nu este numit, are vocea lui Charlie Marlow şi împărtăşeşte scena cu protagonistul din dramă. În al treilea rând, chiar din subtitlul povestirii ***O amintire*** este evidențiată importanța memoriei, *„malaiezianul trăind în memoria naratorului alb”* [1, p.69]. Alături de strategiile menționate este afirmată pregnant categoria timpului: *„contrastul intenționat”* [12, p.128] dintre prezent şi trecut, utilizarea flashback-ului, derularea intrigii *„în zigzag”* – toate redând dramatismul şi esența catastrofală a vieții. *„O ispravă a memoriei”*, după cum semnalează J.Conrad, ***Tinerețe*** relatează nostalgia sinceră şi nestingherită a lui Charlie Marlow, la o vârstă mijlocie, după optimismul înflăcărat al tinereții sale. Este semnificativ că ***Tinerețe*** este una dintre puținele povestiri conradiene care afişează, în spiritul doctrinei neoromantice, un ideal pozitiv. De asemenea, în povestire pot fi consemnate şi alte preocupări caracteristice pentru acest fenomen: absurditățile şi contradicțiile inerente tuturor eforturilor omeneşti, puterea transformatoare, dar trecătoare, a tinereții, afirmarea stăpânirii de sine. Atractivitatea acestor teme se datorează în mare măsură experimentului lui J.Conrad cu tehnica narativă. Utilizarea lui Marlow ca narator are mai multe avantaje: îi permite scriitorului să se distanțeze de text, să exploreze problemele morale cu flexibilitate, să investigheze minuțios lumea interioară a individului, să implice cititorul în narațiune prin intermediul unui auditoriu surogat. Pentru a evidenția dubla ipostază a naratorului – a tânărului Marlow *„vorbind”* în narațiunea vârstnicului Marlow [12] – J.Conrad recurge şi la procedee precum repetiția, abundența de construcții apozitive, elocvența excesivă, ironia comică ş.a. La fel ca ***Taifun***, ***Amy Foster*** demonstrează cum cele mai bune povestiri conradine tind să reliefeze paradigme mitice sau universale ale experienței [12, p.39]. Printre temele care atestă universalitatea povestirii se numără destinul unui străin într-o comunitate care-l persecută din cauza ciudățeniilor lui, motiv întâlnit în literatura engleză (H.G. Wells) şi în cea de pe continent (V.Hugo), frica şi ignoranța de la baza prejudecății de grup, care sunt eterne şi ireductabile etc. De precizat că arhetipul naufragiatului în ***Amy Foster*** este scos în relief de naratorul povestirii – Dr. Kennedy – care, prin aluzii clasice elaborate şi moralizare solemnă, şi-a propus să-i ilustreze prietenului său o tragedie modernă, *„diferită de cea greacă, ce se naşte din diferențe ireconciliabile şi din acea frică de Incomprehensibilul care planează deasupra capurilor noastre”*. Modelul arhetipal, diversele puncte de vedere sunt completate de un discurs adecvat, J.Conrad operând cu regionalisme, expresii din limbajul de colocvial ş.a. ***Gaspar Ruiz – o poveste romantică*** punctează, în contextul războiului de independență din Chile, destinele tragice, al lui Gaspar Ruiz – personaj al cărui trecut obscur l-a transformat într-o victimă spiritual împietrită a revoluției – şi al Doñei Erminia – femeia care îi tămăduieşte sufletul şi care devine apoi motivația lui intelectuală şi emoțională. Astfel, dintre preocupările neoromantice ale povestirii se impune problema identității, evidențiată semnificativ şi de strategiile narative la care recurge autorul, Santierra, unul dintre naratorii din ***Gaspar Ruiz***, interpretând unirea celor doi protagonişti drept o complementare şi o consolidare a identității umane. Cu toate că nebunia şi înşelătoria sunt, în fond, explicații nesatisfăcătoare ale existenței, ele constituie preocuparea majoră a multor povestiri conradiene, dintre care face parte şi ***O poveste ironică: Informatorul***. De obicei, ori de câte ori vreunul dintre protagoniştii *„urmăriți”* ai acestui grup de

lucrări este tentat să-şi creeze o *„imagine de succes"*, are un sfârşit tragic din cauza că îşi pierde echilibrul mintal sau că este expus drept un impostor fără scrupule. Situaţia descrisă se pretează impresionant cazului informatorului din povestirea menţionată, care se strecoară în sediul anarhiştilor, este descoperit şi pedepsit. Eşecul personajului principal se datorează, aşadar, faptului că el este captivul unei închipuiri nepotrivite, idee vehiculată în ***Agentul secret***, iar în ***Informatorul*** este intensificată prin naratorul ei – Domnul X – un renumit epicurian şi un cinic înrăit pe societate, care relatează cum anarhiştii din Londra au descoperit că la întrunirile secrete era prezent un spion, planurile lor fiind permanent aduse la cunoştinţa poliţiei. Următoarea din volum – ***Bruta*** – este o naraţiune despre mare. Iniţial subtitlul povestirii a fost ***A Piece of Invective*** („O invectivă"), dar la publicarea ei în culegere J.Conrad l-a înlocuit cu ***An Indignant Tale*** („O poveste revoltătoare"). Unii cercetători opinează că primul subtitlu era mai potrivit, deoarece sporea seriozitatea şi tenta tragică a lucrării, în timp ce al doilea diminuează simţitor efectul scontat [1, p.81]. Oricum, nici al doilea nu este străin de situaţia în care este implicată *„bruta"* – corabia *Apse Family*, care omoară pe cineva în orice călătorie, *„indignarea"* ţinând, probabil, de faptul că ea pare să fie înzestrată cu o rea-voinţă nestăpânită. Cu alte cuvinte, ironia sorţii ca temă dominantă nu lipseşte din ***Bruta***. Amestecul de revoltă, sarcasm şi sinceritate falsă, contrastul ironic dintre viaţa de familie a străinului, al doilea narator al povestirii, şi violenţa atroce a brutei, familiaritatea dintre autor şi cititor sunt strategiile narative care conferă unei problematici neoromantice deja cunoscute o dimensiune nouă. ***Il Conde***, ultimul episod din ***O colecţie de şase***, înfăţişează întâmplarea unui conte străin, care este gonit din Neapole pentru totdeauna din cauza comportamentului brutal al unui tânăr. Principala teză neoromantică a povestirii rezidă în afirmaţia că nimeni, nici chiar un om inofensiv cum e contele, nu este scutit de ceea ce este destinul ineluctabil al fiecărui individ. Devotat unei existenţe ordonate şi ducând o viaţă monotonă, contele are un singur scop în viaţă – aşteptarea inevitabilului, care este, de fapt, invadarea grosolană a intimităţii sale rafinate. Respectiv, relevanţa epigrafului povestirii – *„vedi Napoli e poi mori"* – se explică prin aceea că huliganul care-l acostează pe conte este *„o imagine microcosmică a Neapolelui"* [1]. Factorii care provoacă criza spirituală a contelui sunt previzibili: delicateţea morală excesivă şi decenţa lipsită de apărare. Acestea şi alte nuanţe ale situaţiei disperate a contelui sunt surprinse de naratorul povestirii, care posedă ironia lui Marlow, dar nu şi spiritul analitic la adresa omului, care, în cele din urmă, se sacrifică în numele onoarei idealiste. ***Freya de pe cele şapte Insule*** – un amestec curios de alegorie, analiză ironică, idilă wagneriană cu puternice conotaţii pesimiste [1, p.88-89] – conturează o tragedie caracteristică spiritului conradian. Povestirea se axează pe destinul lui Jasper Allen, un tânăr hotărât, posesorul bricului *Bonito*, venerat ca o fiinţă sacră, şi al Freyei Nielsen, a cărei viaţă cu tatăl ei pe una dintre cele Şapte Insule ale Pacificului este o pregătire pentru viitorul fericit cu Jasper, când se vor căsători şi vor trăi pe bricul acestuia. Dar speranţa protagoniştilor este vădit ireală, evadarea într-un paradis imaginar al dragostei având urmări dezastruoase: Jasper este deposedat de vasul său, prin uneltirea malefică a gelosului Heemskirk, pierzându-şi, treptat, demnitatea umană, iar Freya devine *„ţapul ispăşitor al destinului"* [10, p.37], protagonista lucrării fiind victima a trei bărbaţi – Jasper, Heemskirk, bătrânul Nelson. Ideea despre ironia sorţii este anticipată oarecum de titlul povestirii, care face referinţă la zeiţa fertilităţii, în timp ce în realitate statutul de sfântă al Freyei contravine bărbăţiei lui Jasper, şi de subtitlul ei ***A Tale of Shallow Waters*** („O poveste a apelor puţin adânci") – care semnalează că şi în *„apele puţin adânci"* este loc pentru tragedii umane. Pentru a atribui întâmplării o notă de credibilitate, scriitorul recurge, iniţial, la un narator care este un personaj secundar, implicat periferic în acţiune, şi care încearcă să pătrundă în esenţa tragediei lui Jasper, păstrând *„distanţa tragico-comică"* faţă de relatarea sa [1, p.88]. Ulterior intervine bătrânul Nelson, ambii adjudecându-şi funcţia de reflectori morali. Altă povestire, ***Din cauza dolarilor*** – o proiecţie a conflictului neoromantic dintre întunericul moral şi virtute – demonstrează consecinţele determinismului brutal. Existenţa lui Davidson este o exemplificare a pericolului de a fi *„un om într-adevăr bun"*, izolarea lui tragică fiind cauzată nu atât de caracterul său, cât de răutatea altor oameni şi de nenoroc. Deşi caritatea lui Davidson cu greu putea fi considerată o crimă demnă de a fi pedepsită, mediul venea cu o interpretare diferită a aspectului respectiv. Problematica povestirii este consolidată de cadrul ei narativ. Când, iniţial, Hollis începe să descrie nenorocirea lui Davidson unui narator neidentificat, cititorul se aşteaptă la interacţiunea obişnuită a reflectorilor, dar surogatul autorului nu mai revine să comenteze cele auzite. Ulterior, prezentarea evenimentelor este marcată de o *„tărăgănare ironică neintenţionată"*, echilibrată, din fericire, de interesul intrinsec al povestirii şi ritmul ei. Operând cu strategiile enumerate, Hollis reuşeşte, de fapt, să contureze dilema morală a protagonistului într-o formulă alegorică. Cu toate că se axează asupra alegerilor morale, ***Povestea***, catalogată din punct de vedere

tipologic un apolog [1, p.140], este de o natură total diferită. Prin prisma dilemei morale a protagonistului sunt abordate, de fapt, pornirile ambigue ale comportamentului uman: un ofițer de marină împărtășește iubitei sale cum a cauzat cufundarea unui petrolier scandinav în timpul primului război mondial. Criza spirituală a protagonistului, dar, mai ales, ura pentru duplicitate și incapacitatea de a examina consecințele acțiunii sale finale este intensificată de tehnica narativă la care recurge J.Conrad, originală în acest sens – un dialog între naratorul omniscient, care introduce și punctează observațiile ofițerului comandant, a doamnei-spectator, a căpitanului, și cititor. Strategia subliniază, de asemenea, implicațiile etico-interogative ale povestirii [1].

Al treilea model evidențiază conținutul ironic al povestirilor conradiene prin intermediul a opt strategii narative [2, p.14-16]: 1) ambiguizarea conotațiilor tradiționale; 2) impresionismul ca secularizare a miticului; 3) provocarea confuziei *„prin introspecție narcisistă”;* 4) *„echilibrul”* dintre cadrul diegetic și punctul de vedere restrictiv; 5) naratorul ca subiect de investigare; 6) finalul deschis; 7) progresia efectului; 8) strategii microstructurale/stilistice. Modelul respectiv apare în povestirile ***Un avanpost al progresului***, ***Capătul lațului***, ***Mâine***, ***Duelișții***, ***Un surâs al sorții***, ***Partenerul***, ***Hanul celor două vrăjitoare***.

În ***Un avanpost al progresului*** J.Conrad a demonstrat că este capabil să-și depășească mentorii săi francezi (Maupassant și Flaubert) și englezi (Stevenson și Kipling). Tematic, povestirea reflectă reversul romanticii colonialiste promovate de Kipling, J.Conrad parodiind biciuitor imaginea colonizatorului. Astfel, autorul se distanțează de *„literatura acțiunii”*, în schimb valorifică preocupări neoromantice precum tragedia omului într-o lume modernă, degradarea lui spirituală, în știința literară engleză vehiculându-se, în acest sens, punctul de vedere că eroii povestirii – Kayerts și Carlier – n-au rezistat sub greutatea poverii omului alb [1, p.123]. Tehnica povestirii este la fel de provocatoare ca tematica ei, procedeul pentru care optează J.Conrad fiind ironia, prezentă peste tot: în titlul povestirii, în portretele protagoniștilor, în finalul tragic etc. Disprețul, și nu mila, definește varietatea ironiei neoromantice din ***Un avanpost al progresului***, care este o ironie a contrastului simbolic. Înainte de a începe scrierea ***Capătului lațului***, J.Conrad i se confesase lui F.M. Ford: *„Întunericul este impresia vieții – trecut și viitor ...”* [1, p.115]. Probabil, de aceea, oricât se străduise să n-o transforme într-o preocupare majoră, ideea despre întunecimea lucrurilor îl prinsese pe scriitor în mrejele ei. De menționat că perspectiva tratării temei metaforice a întunericului în ***Capătul lațului*** – povestea căpitanului Whalley, un bătrân care, supus unei încercări exorbitante, este, ad litteram, exclus din viață, atât circumstanțele, cât și încercările sale de a rămâne consecvent până la urmă numărându-se printre cauzele determinante – ia o turnură diferită decât în ***Inima întunericului***. În ***Capătul lațului*** se conturează o tendință specifică viziunii neoromantice conradiene – idealismul distructiv și *„deteriorarea eroică”* [1] odată cu trecerea anilor. Ironia este procedeul narativ care surprinde falsitatea idealismului moral al căpitanului Whalley, justificând oarecum sfârșitul tragic al protagonistului. Ultima povestire din culegerea respectivă – ***Mâine*** – a fost pusă în scenă cu titlul ***One Day More*** („Încă o zi”) și jucată de câteva ori la Londra (1904), Chicago (1914) și la Paris (1913). Scrisă după ***Amy Foster*** ca o lucrare-pereche a acesteia, ***Mâine*** – povestirea despre iluziile căpitanulul Hagberd, despre Harry Hagberd, multașteptatul fecior, un neisprăvit romantic, despre Bessie Carvil, *„aleasă”* de a fi logodnica lui Harry – proiectează iarăși tema festelor ironice ale sorții [10, p.34]. Din punctul de vedere al tehnicii narative, povestirea este considerată *„abstractă, artificială și ușor alegorică”* [1, p.77], deoarece se conformează modelului standard al ficțiunii publicate în periodice, iar personajele se aseamănă cu stereotipurile răspândite. Totuși, nu poate fi ignorată importanța ironiei, procedeu la care recurge J.Conrad pentru a trata cât mai convingător posibil dilema morală a povestirii și implicațiile ei. ***Duelișții*** – *„o sinopsă tranșantă”* [10, p.35] a războaielor napoleoniene – este *„la fel de măreață prin concizia sa precum panorama lui Th.Hardy –* ***The Dynasts*** („Domnitorii”) *– finisată în același an”*. Popularitatea povestirii se datorează, cu siguranță, obsesiei specifice a protagoniștilor, Feraud și D'Hubert, pentru duel. Mai mult decât atât, opoziția dintre Feraud, care-și apără iluzia morală a onoarei rănite, și D'Hubert, care este constrâns să se confrunte cu o forță agresivă, scoate în relief o preocupare caracteristică pentru neoromantism în general – evoluția individului spre moarte, uitare, adevăr este perturbată de imaginile unei *„neliniști dorite”*, născocite de om. Stilul și tehnica narativă a povestirii sunt la fel de meșteșugit concepute precum *„e duelul cu care are de a face”*, autorul recurgând la ironie, de această dată cu conotații de simpatie (ambele personaje păstrându-și simțul omeniei), la procedeul simbolic *„al părtașului secret”* (D'Hubert resimțind un *„antagonism ireconciliabil”* și, în același timp, *„o tandrețe irațională”* față de adversarul său, Feraud), la parodierea anumitor clișee și stereotipuri romantice. ***Un surâs al sorții*** afișează un fundal, prin excelență, wagnerian [8, p.158], E.Said întrezărind asemănări între protagonist și Parsifal și Alice și Kundry. Cât privește insula, la început ea

reprezintă, în viziunea naratorului, o apariţie magică în mare, care promite odihnă şi plăcere după călătoria de şaizeci de zile pe nava sa. Fraţii Jacobus, însă, îl readuc la realitatea pe care crezuse c-o lăsase în urmă. Astfel, contextul idilic, conform concepţiei neoromantice a lui J.Conrad, creat în speranţa de a-l proteja pe erou de *„întunericul"* lumii, se dovedeşte a fi o altă formă de prizonierat. Structurile şi strategiile narative utilizate în ***Un surâs al sorţii*** – ironia, retrospecţia, tehnica *„monologului dramatic"*, relatarea naraţiunii de un narator care posedă spiritul satiric al lui Marlow din povestirile timpurii, intercalarea unor istorioare, în aparenţă, irelevante – au o funcţie dublă: pe de o parte, ele confirmă aserţiunea neoromantică formulată de scriitor în lucrare, iar, pe de altă parte, conturează natura neoromantică a protagonistului, iluziile sale dezvăluind vulnerabilitatea lui din punct de vedere moral şi emoţional. ***Partenerul*** şi ***Hanul celor două vrăjitoare*** sunt, după cum observă cercetătorii [1, p.90], două lucrări mai puţin valoroase în contextul povestirii conradiene. Totuşi, meritele lor, oricât de nesemnificative ar părea, nu pot fi subestimate. Ambele se preocupă de opoziţia simbolică caracteristică povestirilor lui J.Conrad din peroada dată – conflictul dintre o fiinţă inocentă, izolată, romantică şi forţele subterane – ea având puternice implicaţii morale, care le raportează, indiscutabil, pe axa centrală a problematicii neoromantice conradiene. Prima povestire, ***Partenerul***, relatează experienţa căpitanului Harry, nenorocit de *„diavol"* în persoanele lui Stafford şi Cloete, în exegeză vehiculându-se părerea că ultimul poate fi înscris în rândul *„ticăloşilor admirabili"* creaţi de scriitor [10, p.38]. Inovaţia lucrării ţine de tehnica narativă care are la bază contrastul ironic dintre naratorul-hamal şi spectatorul în ipostază de *„scriitor de povestiri"*, experimentarea lui J.Conrad cu două stiluri şi discursuri incompatibile reprezentând o modalitate originală de redare a imparţialităţii sceptice caracteristice lui Marlow. A doua povestire, ***Hanul celor două vrăjitoare***, aminteşte mai mult de metoda lui Poe, şi nu a lui Conrad, de a aduce în conflict suprafaţa narativă raţională cu forţele iraţionale, protagonistul având *„senzaţia apăsătoare"* a unei lumi nepopulate. De data aceasta distanţa sceptică dintre narator şi relatarea sa este realizată cu ajutorul unor procedee ca ironia intelectuală, dicţia rafinată şi analiza psihologică abstractă.

Cât priveşte raportarea prozei scurte a lui J.Conrad la grila lui G.Genette, observăm că noutatea creaţiilor conradiene ţine de felul de a opera cu anumite microstructuri ale celor trei macrostructuri cunoscute – timp, mod, aspect – (analepsa, elipsa, discursul indirect, focalizarea internă, naraţiunea heterodiegetică, naraţiunea homodiegetică); cu strategii (valorificarea registrelor vorbirii, dialogismul, ironia, paradoxul, repetiţia, parabola, contrastul, aluziile biblice şi la mitologia clasică) şi cu tehnici specifice (introspecţia, convenţia Doppelgänger-ului, tradiţia povestirii înrămate, procedeul scrisorii, oglinzile paralele). Predilecţia lui J.Conrad pentru aceste structuri, strategii, tehnici, precum şi pentru modelele structurale identificate, se află în strânsă legătură cu gruparea temelor neoromantice în: a) cele specifice doctrinei, în general (optimismul înflăcărat al tinereţii, rezistenţa sfidătoare în faţa dezastrului, afirmarea voinţei, solidarităţii, patriotismului etc.) şi b) cele caracteristice viziunii conradiene, în particular (tragismul existenţei umane, fatalismul, pesimismul, psihologismul profund, dilemele etico-morale etc.). În cele din urmă, conştietizăm că reactualizarea conţinutului valoric al povestirilor conradiene se realizează prin conferirea unor dimensiuni noi structurilor şi strategiilor narative vehiculate în teoria literară şi că eforturile lui J.Conrad de înnoire a genului narativ scurt de la cumpăna secolelor XIX-XX invită, în acelaşi timp, la acceptarea unei abordări, care, alături de multe altele, îşi propune să sondeze aspecte şi relaţii din creaţia conradiană mai puţin investigate.

Bibliografie:

1. CONSTANTINESCU, L. *Explorations in the Ironic Dimensions of the 20th Century British Short Fiction: Conrad, Joyce and Fowles*. Iaşi: „Al. I. Cuza" University, 1997.
2. CONSTANTINESCU, L. *Rezumatul tezei de doctorat „Ironia la Joseph Conrad, James Joyce şi John Fowles. Proza scurtă"*. Iaşi, 1996.
3. GREANEY, M. *Conrad, Language and Narrative*. Port Chester: Cambridge University Press, 2002. ISBN 0521807549
4. *Introduction.* In: Conrad J. *Heart of Darkness and Other Tales*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 225 p. ISBN 0192801724, 9780192801722
5. KRAJKA, W., ZGORZELSKI, A. *On the Analysis of the Literary Text*. Warszawa: PWN, 1984.
6. LAND, S.K. *Conrad and the Paradox of Plot*. London and Basingstoke: Macmillan, 1984, 319 p. ISBN-10 0333369327, ISBN-13 9780333369326
7. SAID, E. *Joseph Conrad and the Fiction of Autobiography*. Cambridge: Harvard University Press, 1966. 219 p. ISBN-10:0231140053, ISBN-13:978-0231140058

8. SAID, E. *The World, the Text and the Critic, Cambridge*. MA: Harvard University Press, 1983. 336 p. ISBN: 0674961870
9. *The Cambridge Companion to Joseph Conrad*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 258 p. ISBN: 0521443911
10. *The History of the English Novel*, Vol. 9/10, London: H. F. & G. Witherby Ltd., 1939.
11. TREBISZ, M. *The Novella in England at the Turn of the XIX and XX Centuries*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1992. 75 p.
12. БУРЦЕВ, А.А. *Английский рассказ, конец XIX – начало XX века: Проблемы типологии и поэтики*. Иркутск: Издательство Иркутского университета, 1991.

Prezentat la 28.05.2013

CHIPURI PRIVILEGIATE ÎN LANȚUL PERSONAJELOR FEMININE

Magdalena RUSNAC-FRĂSINEANU, Ana COZARI
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

În prezenta lucrare sunt luate în vizor două personaje: Vitoria Lipan, din romanul „Baltagul" de Mihail Sadoveanu, şi mătuşa Ruța, din piesa „Păsările tinereții noastre" de Ion Druță.

Aceste două personaje-femei, păstrătoare de suflet, de inimă, de noblețe, sunt analizate din perspectiva de verigi rezistente ale neamului, anume lor revenindu-le rolul de protectoare de tradiții şi obiceiuri naționale, aflându-se în permanentă confruntare cu noile forme de viață socială.

Investigația face să descoperim la Vitoria Lipan şi la mătuşa Ruța un caracter distinct. Şi asta pentru că sunt femei puternice, de o pronunțată complexitate sufletească, care, deşi intră în subiecte cu probleme, dureri şi amintiri concrete, au un comportament al lor specific, un mod de a reacționa şi de a-şi exprima într-un fel anume revolta, toate acestea transformându-le într-un simbol al verticalității şi fidelității şi plasându-le printre chipurile privilegiate în lanțul personajelor feminine.

Cuvinte-cheie: *personaj feminin, soartă, complexitate sufletească, ierarhia valorilor, tradiții, principii etice, limbaj artistic.*

PRIVILEGED IMAGES IN THE CHAIN OF FEMALE CHARACTERS

In these work two characters are underlined: Vitoria Lipan, of the novel „Baltagul" by Mihail Sadoveanu, and Aunt Ruța, of the drama „Păsările tinereții noastre" ("Birds of our youth") by Ion Druță.

These two characters-women, being soul, heart, and nobility keepers, are analyzed in terms of strong links of the nation, taking a specific protective role of national traditions and customs, which are situated in permanent confrontation with the new forms of social life.

The investigation consists in discovering in Vitoria Lipan and Aunt Ruța a distinct character, because they are strong women, of a marked complexity of mind, which, although falling in subjects with problems, pain and concrete memories, have their own specific behavior, a way to respond and express their revolt in some way, all these make them a symbol of fidelity and verticality and placing them among privileged images in the chain of female characters.

Keywords: *female character, destiny, complexity of soul, hierarchy of values, traditions, the ethical principles, artistic language.*

Garabet Ibrăileanu, cu mai bine de un secol în urmă, considera că subiectul principal sau cel puțin episodic al celei mai mari părți din literatură este femeia. În prezent avem privilegiul, în baza operelor literare apărute în timp, a studia mai profund acest subiect, care, considerăm, merită atenție.

Referindu-ne la doi mari scriitori, cum ar fi Mihail Sadoveanu, „cel mai mare poet dintre prozatorii români", după afirmația lui G.Ibrăileanu, şi basarabeanul Ion Druță, despre care criticul literar Mihai Dolgan constată că „prozatorul, dramaturgul, eseistul Ion Druță este, înainte de toate, un mare poet" [5, p.29], observăm că în operele lor aceştia acordă o atenție deosebită chipului femeii, înzestrându-l cu un farmec sublim şi deseori plasându-l pe o treaptă superioară bărbaților. Presupunem, pentru că bărbații sunt oarecum mai reci, mai puțin receptivi la anumite detalii ce țin de realitățile noastre pur estetice, prozatorii intuiesc în tipologia feminină o rezistență fundamentală a neamului, aşa încât anume lor le încredințează rolul de păstrători de suflet, de inimă, de noblețe, pentru că femeile sunt surprinse că „nu-şi pot închipui trecerea prin timp fără a ținea sus ridicate făcliile acestor virtuți umane supreme" [5, p.40].

În contextul celor expuse, se profilează şi actualitatea subiectului, care constă în faptul că, trăind într-un mileniu al vitezei exagerate, al noilor tehnologii, al gradului sporit de mobilitate internațională a persoanelor – de pe plaiurile natale în alte spații culturale, neamul îşi păstrează verticalitatea grație calităților de caracter, acțiunilor deosebite şi valorilor promovate de personaje ca Vitoria Lipan şi mătuşa Ruța.

Personajul feminin Vitoria Lipan, din romanul „Baltagul", se bucură de o mare pondere în literatura română, iar mătuşa Ruța, din „Păsările tinereții noastre" – în literatura basarabeană. Ambele prezintă interes prin ipostazele impresionante în care le regăsim ca apărătoare a datinilor şi tradițiilor străvechi, sintetizând tipologia românilor de pretutindeni ce perpetuu „stau în fața soarelui cu o inimă ca din ei ruptă". Ca exponente ale unei mentalități străvechi a lumii arhaice, ele respectă datinile, luptând pentru a apăra normele etice, în

permanenta confruntare cu noile forme de viață socială. Nu renunță niciodată la scopul pe care îl consideră drept. Prin felul lor de a fi, a gândi şi a proceda, se resimte o soartă comună, nu doar a eroinelor, ci a multor femei din spațiul mioritic.

O îndelungă experiență a vieții le asigură o cunoaştere până în detalii a obiceiurilor şi psihologiei oamenilor, oferindu-le posibilitatea de a percepe realitățile vieții, întâi de toate, cu ochii minții. Atât Vitoria Lipan, cât şi mătuşa Ruța înmagazinează experiența milenară a neamului, promovând valori general-umane, ca: iubirea pentru aproapele tău, bunătatea sufletească, credința în Dumnezeu, grija pentru omul de alături, demnitatea umană, bunul simț. Ambele pun accent pe principiile etice, susținând cu toată certitudinea că „sufletul e ca şi cum ar fi un pământ oarecare şi pe pământul cela nu va creşte nimic mai bun până n-ai să ari şi n-ai să semeni şi n-ai să îngrijeşti semănătura ceea cu brațele tale...” [6, p.167]. Din această afirmație este evident că se pledează, în primul rând, pentru menținerea şi îngrijirea sufletului. Nu se vorbeşte despre suflet în accepția lui biblică, ci despre viața spirituală, deoarece se crede că „omul nu trăieşte numai cu pâine, cu mere, cu lapte sau vin, ci mai are nevoie şi de o hrană sufletească, care să-i încarce viața cu energie interioară, să i-o facă mai deplină, mai armonioasă” [7, p.306].

La Ion Druță, ca şi la Mihail Sadoveanu, se reliefează cunoaşterea profundă a sufletului țărănesc care este complex şi complicat, cu labirinturi şi ascunzişuri aproape de nepătruns şi cu energii pasionale nemărginite. Complexitatea sufletească a Vitoriei se evidențiază prin abilitatea şi forța de a-şi masca durerea când, la Cruci, după ce face frumoasa urare mirilor, ea arată „veselă fața şi limba ascuțită, deşi se cuvenea a fi scârbită, căci se ducea la răi datornici la Dorna” [8, p.85]. Gheorghiță, fiul ei, o considera „fărmăcătoare” [8, p.40], este uimit de înțelepciunea mamei şi de ştiința vieții, iar Vitoria, la rândul său, îşi disimulează cu abilitate inteligența, considerându-se o femeie simplă şi neştiutoare, fapt ce scoate în prim plan o altă calitate a ei – modestia. Ruța, de asemenea, retrasă între pereții unei case bătrâneşti nearătoase, lipsită de sentimentul confortului, posedă totuşi o bogăție spirituală a casei, care se manifestă prin căldura vetrei, prin lumina acelui lăcaş adevărat, ce poate fi înțeleasă doar cu sufletul. De o simplitate aparentă, Ruța este, ca şi Vitoria, o fire complexă, cu un fond uman bogat, cu o grijă pentru suflet şi pentru valori. O vedem, de obicei, în amurg, învăluită într-un semiîntuneric care aruncă o umbră uşoară asupra casei şi a vieții ei. În acest semiîntuneric Ruța este surprinsă visând în felul ei, bucurându-se de oameni şi de posibilitatea de a le fi de folos.

Un punct forte al eroinelor este şi înzestrarea acestora cu arta comunicării, ca fiind una dintre calitățile fundamentale ale propriului lor limbaj artistic. Prin urmare, ne delectăm cu personaje care manevrează reuşit „cu vraja poetică a discursului, selectarea şi clătirea în apele sufletului a cuvintelor folosite, expresivitatea şi muzicalitatea acestora, apelul frecvent la frazeologia şi idiomatica populară, explorarea virtuților figurative, lirice şi umoristice ale graiului matern” [5, p.46]. Scriitorii de cele mai multe ori sunt surprinşi identificându-se stilistic cu modul de exprimare al eroinelor lor. Între stilul scriitorilor, în relatarea obiectivă, şi felul de a gândi şi de a vorbi al personajelor lor este neîncetat o corespondență perfectă.

O altă latură similară pentru ambele personaje este comuniunea cu natura, care le organizează existența. Ruța, de exemplu, poate aştepta ore în şir până dintr-un izvor dat uitării se va scurge câte o picătură de licoare dătătoare de viață. Uneori se întâmplă să procedeze intuitiv, într-un fel pe care nici ea aproape că nu-l poate explica. În atitudinea ei față de natură nu există o tendință de protejare de acele forțe naturale ale existenței umane, ele (forțele naturale) fiind, în unele cazuri, nişte forțe ale constrângerii în fața cărora omul natural devine neputincios. De aici se realizează o contradicție de nedezlegat în poziția de viață a Ruței, care, fiind o apărătoare a neîmpotrivirii şi a neconstrângerii, cedează totuşi în fața forțelor naturii capabile să transforme apărarea omului în pedepsirea acestuia. Iar Vitoria, aflându-se în aşteptarea soțului, trage nişte concluzii reieşind din semnele remarcate în mediul înconjurător: „– Nu vine, zice iarăşi, aprig, Vitoria. Cucoşul dă semn de plecare” [8, p.17]. Prin schimbarea stării naturii e anunțată de o eventuală tragedie căreia i-a fost victimă soțul: „Vitoriei i se păru că brazii sunt mai negri decât de obicei” [8, p.13].

Pentru ambele, întruchiparea naturii este existența umană fără de care omul nu poate trăi. Cerul, norii, izvoarele, ierburile, pământul, tradițiile etc. sunt pentru ele pilonii vieții, care mențin, revigorează şi împlinesc sufletul omului. Toate acestea semnifică viața rurală care este una paşnică şi cuminte, reliefează legăturile omului cu pământul pe care s-a născut şi a crescut. Grație personajelor de genul Vitoriei Lipan şi al mătuşii Ruța, această străbună comuniune a omului cu natura străbate veacurile până în contemporaneitate, promovând o viziune proprie despre viață şi valori umane.

Eroinele se deosebesc de alte personaje feminine printr-un anumit tip de sensibilitate, de inteligență, de înțelepciune şi o impresionantă structură sufletească. În ierarhia valorilor dau prioritate lucrurilor pe care se

axează existența umană şi sunt mulțumite atunci când văd că de acestea se ține cont. Observăm chipul Ruței, emanând bunătate şi satisfacție, la nunta Dochiței, unde ea le orânduieşte pe toate după legile frumosului, pe care le cunoaşte mai bine decât alții, în felul acesta devenind nucleul satului în care locuia de atâta vreme. Vitoria este caracterizată de inteligență când reface drumul lui Nechifor. Ea cunoaşte bine automatismul bărbatului ei. Fiind tenace şi calculată, urmăreşte fiecare detaliu al investigației sale. Deşi sensibilă şi afectată, căci mărturiseşte inițial „dacă a intrat el pe celălalt tărâm, oi intra şi eu după dânsul" [8, p.51], găseşte suficiente resurse pentru a se vedea eliberată de întuneric.

Pentru ambele personaje viața este o valoare, comunicarea un principiu, acestea la un loc fiind considerate ca datorii ale omului față de om. Astfel, sătenii vin la mătuşa Ruța ca la spovedanie, vin să le aline durerile, să le insufle puteri şi credință. De fapt, o surprindem pe Ruța că vindecă atât cu ierburi şi vrăjitorii, cât şi cu sfatul şi voia bună, cu elixirul spiritual. Marea forță pe care o posedă este cunoaşterea sufletului omenesc şi, nu în ultimul rând, capacitatea de a-i înțelege pe alții. Înțelegându-le necazurile, aşteptările, îndoielile, ea le întinde o mână de bunăvoință, dăruindu-le lumină şi înțelepciune. Sfaturile Ruței consolează durerile străine, le anihilează într-un fel. Deseori o vedem pe Artina ori pe Paulina apelând la magia cuvântului mângâietor al acestei femei bune şi înțelepte, care este aptă să împărtăşească şi să perceapă durerea altcuiva.

Un bun cunoscător al sufletului uman este şi Vitoria Lipan, care „se dovedeşte o iscusită detectivă. Şi, ca orice detectiv, ea este şi psiholoagă" [2, p.629]. Mergând înspre munte, discutând cu diferiți oameni despre soțul său, ea proiectează încetul cu încetul itinerariul lui. Aceste calități o ajută să găsească cadavrul bărbatului şi să identifice, în cele din urmă, asasinii. George Călinescu menționează că „Vitoria este un Hamlet feminin, care bănuieşte cu metodă, cercetează cu disimulație, pune la cale reprezentațiuni trădătoare (în cazul de față – înmormântarea şi praznicul) şi, când dovada s-a făcut, dă drum răzbunării" [2, p.629].

Poziția eroinelor este una fermă, ele menținându-şi verticalitatea în orice momente ale vieții. Nedreptățile în adresa lor uneori fac să se resimtă în comportamentul acestora o doză de distanțare în atitudinea față de oameni. Mătuşa Ruța, neiertătoare, dar de felul ei corectă, nu pregetă să dea pe alocuri replici tăioase interlocutorului, cum ar fi în discuția cu Andron, iar Vitoria nu are încredere în autorități şi singură conduce cazul de determinare a vinovăției celor care i-au omorât soțul, punând la cale o adevărată confruntare a criminalilor cu mortul.

Atât Mihail Sadoveanu, cât şi Ion Druță prin aceste personaje feminine au găsit şi au evidențiat conflicte de importanță vitală, conflicte ce nu țin de factorul personal şi care ies din cadrul psihologiei particulare. Sunt conflicte generale, care introduc cititorul în sfera cunoaşterii filosofice a contradicțiilor vieții, conflicte dintre om şi lume, în care sunt prezentate fapta omului şi răspunsul la ea, ecoul lumii şi al naturii în această faptă.

Aceşti doi mari scriitori pledează pentru sensibilizarea lumii interioare a omului şi, nu în ultimul rând, pentru spiritualizare. Prin intermediul acestor personaje feminine (Vitoria Lipan şi mătuşa Ruța) sunt puse în discuție desincronizarea de tradițiile şi valorile spirituale, renunțarea la fundamentul sensibilității naționale şi la matricea sufletului etnic.

Investigația face să descoperim la Vitoria Lipan şi la mătuşa Ruța un caracter distinct. Şi asta pentru că sunt femei puternice, de o pronunțată complexitate sufletească, purtătoare de datini şi tradiții, care, deşi intră în subiecte cu probleme, dureri şi amintiri concrete, au un comportament al lor specific, un mod de a reacționa şi de a-şi exprima într-un fel anume revolta, toate acestea transformându-le într-un simbol al verticalității şi fidelității şi plasându-le printre chipurile privilegiate în lanțul personajelor feminine.

Bibliografie:

1. BOTEZATU, E. Valențele simbolice ale spațialității la Ion Druță: Casa. În: *Opera lui Ion Druță: univers artistic, spiritual, filozofic*. Chişinău: CEP USM, 2004, vol. II. ISBN: 9975-70-449-2
2. CĂLINESCU, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Bucureşti: Minerva, 1986.
3. CIOCANU, I. *Literatura română contemporană din Republica Moldova*. Chişinău: Litera, 1998. ISBN: 9975-74-210-7
4. CIMPOI, M. Spațiul sacru. În: *Aspecte ale creației lui Ion Druță*. Chişinău: Ştiința, 1990.
5. DOLGAN, M. Farmecul lirismului druțian. În: *Aspecte ale creației lui Ion Druță*. Chişinău: Ştiința, 1990.
6. DRUȚĂ, I. Păsările tinereții noastre. În: *Scrieri*. Vol.4. Chişinău: Hyperion, 1990.
7. HROPOTINSCHI, A. *Problema vieții și a creației*. Chişinău: Litera, 1998. ISBN**:** 5-368-0006-5
8. SADOVEANU, M. *Baltagul.* Bucureşti: Ion Creangă, 1995. ISBN: 973-25-0501-X
9. SINGEORZAN, Z. *Mihail Sadoveanu: teme fundamentale*. Bucureşti: Minerva, 1976.

Prezentat la 11.04.2013

AUTOHTONISMUL PERSONAJULUI FEMININ ECATERINA CEA MICĂ

Magdalena RUSNAC-FRĂSINEANU
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

În prezentul articol se analizează un aspect al discursului narativ druțian – personajul feminin din perspectiva autohtonismului. Prin specificarea aspectelor autohtonismului Ecaterinei cea Mică, s-au prezentat abaterile naratorului de la autohtonismul propriu-zis. În articol se vorbeşte despre felul cum îşi proiectează Ion Druță personajul feminin Ecaterina cea Mică şi care este rolul acestuia în romanul „Biserica albă".

La analizarea personajului se face referință la realitatea istorică şi la religiozitatea basarabenilor, astfel încât, la finele lucrării, se constată că prin autohtonismul Ecaterinei cea Mică se reconstituie atmosfera în care trăia Moldova în vremurile de mari încercări, se pătrunde în esența evenimentelor istorice din acea perioadă şi se face recunoscut faptul că orice situație, oricât de dificilă ar fi, poate fi depăşită atunci când porți în suflet *dragostea* către Dumnezeu.

Cuvinte-cheie: *autohtonism, personaj feminin, valori estetive, baştină, umanism, unificare, putere divină, sacru, calități morale.*

THE SMALL CATHERINE FEMALE GHARACTER'S AUTOCHTHONY

In the work "The Small Catherine female character's autochthony" there is analysed an aspect of narrative Drutian speech – the female character in terms of autochthonism. By specifying the aspects of autochthonism of the Small Catherine, there were presented the narrator deviations from the autochthonism itself. In the content of the paper there is described the way how Ion Druta is protecting his female character the Small Catherine and its role in the novel "White church".

On analysing the character, there is done a reference to the historical reality and religiosity of the Bessarabians so that at the end of the paper, it is found that through the Small Catherine's autochthonism, there is reconstructed the atmosphere, in which Moldova lived in the times of great hardship, it penetrates in the essence of historical events of that period, and it is recognized that every situation, no matter how difficult it is, could be overcome, when you wear the *love* of God in your soul.

Keywords: *autochthony, female character, aesthetic values, homeland, humanity, unity, divine power, sacred, moral qualities.*

Prin reflectarea realităților cotidiene, exteriorizând lumea spirituală a individului, Ion Druță se face posesor al unei creații care, după cum afirmă criticul literar Mihai Cimpoi, „este în linii mari o expresie a rezistenței spirituale şi morale în fața a tot ce subminează naționalul, umanul, sacrul" [2, p.175]. Respectivele valori au servit ca instrument prin care scriitorul basarabean „a reuşit să revoluționeze literatura, dramaturgia, întreg fenomenul cultural al timpului prin mesajul său umanist şi creştin, dar şi prin modelu-i narativ de mare autenticitate, printr-un lirism şi psihologism profund național" [3, p.5].

Astfel, amploarea personajului druțian cere examinare profundă, mai ales când este vorba despre modelele narative feminine, prin care scriitorul conferă literaturii noastre noi aspecte deosebit de originale. Femei cu rădăcini la țară, cu griji cotidiene legate de sufletul în care fierb problemele existențiale, se dovedesc, în creația lui Ion Druță, misionari ai valorilor spirituale, general-umane, precum şi naționale. Presupunem că sarcina responsabilității față de tot ce este „frumos şi sfânt" naratorul le-o încredințează, pentru că anume ele (femeile) sunt cele care „nu-şi pot închipui trecerea prin timp fără a ține sus ridicate făcliile acestor virtuți umane supreme" [4, p.40]. Lipsite de un studiu separat în critica literară, aparițiile feminine din creația lui Ion Druță necesită analize ample, care ar valorifica detaliile semnificative trecute cu vederea până în prezent. În contextul imperativelor, în acest articol ne-am propus să investigăm linia de subiect a unuia dintre personajele feminine druțiene, din romanul *Biserica albă,* – Ecaterina cea Mică.

Considerăm că acest personaj se face remarcabil prin autohtonismul său individualizat, care venerează tot ceea ce e vechi şi tradițional, dar nu respinge ceea ce-i nou şi mai puțin cunoscut, astfel anihilându-se drama autohtonismului propriu-zis, care constă în avantajarea obiceiurilor şi ideilor vechi, ignorându-le pe cele noi. La Ion Druță proiectarea personajului feminin, Ecaterina cea Mică, porneşte de la frumos şi sfânt, valori estetice ce vizează bunătatea sufletească şi credința în Dumnezeu. Astfel, naratorul conturează tipologia basarabenilor în perioada postbelică, dar şi religiosul spiritului basarabean în vederea corelației cu sfânta

carte de căpătâi a creştinului – Biblia. Aceste două aspecte se îmbină formând echilibrul sufletesc al unei simple femei, care le face pe toate cu *dragoste* şi din *dragoste.*

De fapt, apelul naratorului la *dragoste,* întru relevarea autohtonismului Ecaterinei cea Mică, credem, nu este deloc întâmplător. Ca rezultat al investigaţiilor efectuate în acest sens, descoperim că prin această trăire interioară se întemeiază viaţa creştinească şi este, în fond, sentimentul ce divinizează fiinţa umană.

În *Biblie, Noul Testament, Epistola întâia către Corienti a Sfântului Apostol Pavel,* capitolul 13, găsim cel mai frumos exemplu al semnificaţiei *dragostei.* Aici e scris:

„1. Chiar dacă aş vorbi în limbile omeneşti şi îngereşti, şi n-aş avea dragoste, sunt o aramă sunătoare sau un chimval zângănitor.
2. Şi chiar dacă aş avea darul proorociei şi aş cunoaşte toate tainele şi toată ştiinţa; chiar dacă aş avea toată credinţa, aşa încât să mut şi munţii, şi n-aş avea dragoste, nu sunt nimic.
3. Şi chiar dacă mi-aş împărţi toată averea mea pentru hrana săracilor, chiar dacă mi-aş da trupul să fie ars, şi n-aş avea dragoste, nu-mi foloseşte la nimic" [1, p.1123].

Învăţătura biblică se regăseşte la Ecaterina cea Mică prin faptul că în tot ceea ce face se identifică *dragostea* nemărginită fie de aproapele său, fie de întreaga naţiune, dar mai ales marea *dragoste* faţă de Dumnezeu. Uneori se pare că sacralitatea acestui sentiment se afirmă prin doze de răbdare şi cuget lucid, care ajută eroina să-şi ducă pe umeri povara sorţii, deloc uşoară. *Dragostea* Ecaterinei cea Mică face să îngrijească şi să protejeze cu atâta sârguinţă, pe timp de război, satul de baştină, copiii şi, nu în ultimul rând, bisericuţa din vârful dealului, sfânt lăcaş al Domnului. Păstrând spaţiul sacru neîntinat, Ecaterina îşi trăieşte viaţa în limitele poruncilor creştine.

Tot de autohtonism este vorba şi în cazul când Ecaterina cea Mică este aliniată, de către narator, în categoria persoanelor puternice şi viabile, cu credinţă în forţele creatoare şi în omenia din om. Aidoma multor modele narative druţiene, ea răspândeşte lumină tuturor, presurând doar bunătate şi frumuseţe printre semenii săi. Până şi contradicţiile din interioru-i, exprimate printr-o stare firească a oricărui om din lumea reală, până la urmă, dau naştere unor fapte mari de un umanism perfect.

Exemplu elocvent este comportamentul Ecaterinei Mici atunci când „*turcii nu mai aveau nimic sfânt*" (transformă tratatul de pace de la Cuciuc-Cainargi (1774) într-o „*jalnică fiţuică*" din care poporul nostru a avut doar de suferit). Cu o *dragoste* deosebită faţă de poporul său, ea devine asemeni oştenilor din tagma lui Ştefan cel Mare, rămaşi la hotarele ţării ca să vestească neamul când e ameninţat de primejdie: „*De dragul acestui sătuc, cu o bisericuţă pe muchia stâncii, făcea cu copiii de strajă, vară de vară. În cele nesfârşite nopţi de singurătate, când sătenii, picurând, sălbătăceau prin păduri, ea, cu şase copii în jurul ei, se simţea oştean din oastea lui Ştefan cel Mare, chemată să apere vatra satului, osemintele străbunilor, credinţa şi ogorul*" [7]. Preocupată de soarta basarabenilor, Ecaterina cea Mică se arată îngrijorată „*când azi fiecare cu ale sale, mâine fiecare cu ale sale, poimâine fiecare cu ale sale*", încât s-ar părea că „*nimic nu ne va mai uni*" [7]. Chiar dacă lozinca concepţiei despre lume este: „*Dumnezeu şi eu – asta nu-i chiar atât de puţin*", pentru ea unificarea basarabenilor rămâne unul din obiectivele prioritare.

Se face remarcat autohtonismul Ecaterinei cea Mică şi atunci când naratorul în roman o prezintă supusă, îndurând tacit mendrele şi cruzimea atotputernicilor. Acest fapt o poziţionează, aparent, într-o ipostază sumbră, lipsită parcă de nerv. Criticul ucrainean I.Dedkov însă, în prefaţa ediţiei din 1988 a romanului *Biserica albă*, constată că firul narativ legat de Ecaterina cea Mică este unul foarte **important** şi nu secvenţele referitoare la culmile societăţii de la Petersburg în frunte cu Ecaterina cea Mare, pentru că e imposibil să facă poezie toată această lume zgomotoasă şi patimile de la palat etc. Criticul susţine: „Adevărata poezie este aceea cu Ecaterina cea Mică, cu salvarea copilaşilor ei, cu poporul care suferă, cu bucuriile şi bocetele ei, care constituie Biserica albă a credinţei şi unicităţii" [6, p.4]. Aidoma muceniţelor, care au cutezat cu toată îndărătnicia lor şi au izbutit să le învingă pe toate, Ecaterina cea Mică depăşeşte sărăcia, foamea şi fărădelegile duşmanilor, perpetuând toate cele necesare unui popor: dragoste, credinţă, datini, tradiţii şi obiceiuri etc.

Întru relevarea *dragostei* eroinei faţă de Dumnezeu, Ion Druţă face o paralelă cu referinţă la „*creştinul* (care) *e mai mult omul vremurilor grele, omul grijilor şi sărăciei, iar atunci când e sătul şi le are pe toate, lăsăm credinţa şi ne apucăm de gospodărit*" [7]. Secvenţa reliefează momentul de decădere a credinţei şi de destrămare a tagmei de purtători ai ideii de consolidare. Forfota, prin care pătrunsese viciul uman şi fiorul destrămării în viaţa de la mănăstire, este pusă sub semnul îngrijorării de părintele din Sălcuţa. Poziţia Ecaterinei cea Mică rămâne însă intactă, ea, pe lângă activităţile sale cotidiene, legate de existenţa sa şi a copiilor

(vinde var, văruieşte casele oamenilor, lucrează pământul), continuă să creadă în puterea divină, în renaşterea spirituală a semenilor săi, în unirea lor, ca odinioară, sub cupola bisericii din sat.

Prin acțiunile simbolice de restabilire a bisericii se relevă tendința Ecaterinei Mici de a direcționa creştinii basarabeni spre valorile sacre, ştirbite de vitregia timpului. Un detaliu de o mare încărcătură semantică este şi insistența femeii asupra faptului ca biserica să fie dată cu var: „*Țărancă din câmpie, ea, ca toată lumea din care a răsărit, nu concepea o casă care să nu fie albă*". Respectivul concept l-am asocia cu o radiografie a sufletului acestei femei simple din popor: „*În case de lut, tencuite şi date cu var, şi-au trăit traiul buneii, străbuneii, acum iată viețuiesc şi ei cu părintele într-o asemenea căsuță. Cu cât casa e mai albă, cu atât e mai cinstită, mai vrednică – aşa a fost de când lumea, aşa e şi amu. La case albe se gândea tatăl ei, scobind piatră şi arzând var, casele albe au fost visul Ecaterinei, şi pentru ce oare, la mijlocul unui sat cu case albe, s-ar ridica o biserică cenuşie*" [7]. Astfel, culoarea albă în roman capătă accent metaforic, care „reliefează aici visul dintotdeauna al neamului nostru de a se arăta lumii, pe vreme bună sau rea – în toată curățenia, noblețea, demnitatea şi frumusețea sa creştinească" [5, p.219].

Îndărătnicia eroinei, cu care pledează pentru culoarea albă a bisericii, face parte din acele trăsături ale basarabenilor, care i-au ajutat să supraviețuiască, să-şi lase amprenta caracterului în tot universul. În fond, în polemica dintre întemeietorii veritabili şi impostori, Ecaterina cea Mică este acea care-şi promovează linia ei. De fapt, de la caractere şi tipuri aidoma Ecaterinei cea Mică se inițiază ideea de popor şi de continuitate a acestuia: „*Mult încercatele, mult pătimitele noastre sate... Cu toată fala, cu toată mândria, noi nu avem şi pare-se că nici nu vom avea hronicul măcar a unui singur sat, aşa ca să se poată urmări de la ce s-a început, cum a fost urcat şi coborât din neam în neam, din veac în veac, acea viață de daci, asimilată de romani, care, unită sub semnul sfintei cruci, luminată de harul celui de sus, călită de lanțul nesfârşitelor patimi, pecetluite în firea oamenilor şi în denumirea satelor, a ajuns, în cele din urmă, a fi un singur neam...*" [7]. Din *dragostea* față de poporul său, având sprijin doar în cuvântul lui Paisie Velicicovschi, Ecaterina cea Mică din Ocolina, la modul propriu şi la cel figurat, are grijă ca nu cumva să se stingă făclia neamului.

Femeie tipică pentru acea epocă istorică, ea se face remarcată prin calitățile sale morale şi prin participarea activă la viață. Astfel, autohtonismul acestui personaj feminin oferă posibilitatea de a reconstitui atmosfera în care trăia Moldova în vremurile de mari încercări, de a pătrunde în esența evenimentelor istorice din acea perioadă şi de a recunoaşte că orice situație, oricât de dificilă, poate fi depăşită atunci când porți în suflet *dragostea* față de Dumnezeu şi „iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuți" [1] (Sfânta Evanghelie după Marcu).

Prin autohtonismul Ecaterinei cea Mică naratorul scoate în evidență esențialele calități ale basarabenilor prin care s-au marcat şi au rezistat timpului. În acest context, s-a făcut referință la forța spiritului, forța brațelor în stare de a lua totul de la început, forța bunătății, care a fost contrapusă forței răului ş.a. Toate acestea au dus, până la urmă, poporul la victorie, pentru că, fiind tare de fire, a avut mereu drept scut de apărare cuvântul plin de duh şi însuşi duhul de neînvins.

Bibliografie:

1. *Biblia. Întâia epistolă a lui Pavel către Corinteni*. Chişinău, 1994.
2. CIMPOI, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chişinău: ARC, 1996.
3. DUCA, Gh. Academicianul Ion Druță – scriitorul care ne reprezintă neamul. În: *Fenomenul artistic Ion Druță.* Chişinău, 2008.
4. DOLGAN, M. Farmecul lirismului druțian. În: *Aspecte ale creației lui Ion Druță*. Chişinău: Ştiința, 1990.
5. DOLGAN, M. Sursele lirismului druțian: stilistica discursului. În: *Fenomenul artistic Ion Druță.* Chişinău: Tipografia Centrală, 2008.
6. ДЕДКОВ, И. Бремя нашей доброты. Романы Иона Друцэ. În: *Prefață la romanul lui Друцэ И. Белая церковь.* Москва: Советский писатель, 1988.
7. DRUȚĂ, I. *Scrieri*, vol.3. Chişinău: Hyperion, 1990.

Prezentat la 11.11.2013

LANGUAGE SPECIFICS OF NARRATIVE VIEWPOINT IN CINEMATIC ADAPTATIONS OF ENGLISH PROSE

Alexandra SUDNIŢÎNA
Universitatea de Stat din Moldova

The development of cinematic adaptation process referring to contemporary English literary works entails certain language and stylistic changes which are reflected in the script and film versions of the former. The present research purports to study the narratological perspective of K.Stockett's novel "The Help" and its film version by T.Taylor stylistically and structurally, subjecting both the works to comparative and contrastive analysis.
Keywords: *narrator, narratee, narration, narrative structure, viewpoint, cinematic translation, script.*

PROPRIETĂŢI LINGVISTICE ALE PUNCTULUI DE VEDERE NARATIV ÎN ADAPTĂRI CINEMATOGRAFICE ALE PROZEI ENGLEZE
Dezvoltarea procesului de adaptare cinematografică a operelor literare engleze moderne necesită unele schimbări lingvo-stilistice ale limbajului, care se regăsesc în scenarii şi în versiuni ecranizate ale acestora. În prezenta lucrare se efectuează analiza stilistică, structurală, comparativă şi contrastivă a perspectivei naratologice în romanul american *The Help* de K.Stockett şi în adaptarea cinematografică a acestuia de T.Taylor.
Cuvinte-cheie: *narator, cititor, naraţiune, structură narativă, punct de vedere, adaptare cinematografică, scenariu.*

A literary work of any value naturally invites quite a number of interpretations and can be given many readings depending on the opinions expressed and the viewpoints suggested by it either openly or covertly. The reliability of the narrative agency frequently produces the impression of authenticity regarding the events exposed, or can, on the contrary, generate an altogether opposite effect of obtrusiveness. It is for this reason mainly that a careful choice of the angle of vision on the part of the narrative agent, whether conscious or intuitive, can make literary prose sound either realistic or purely fictional.

Further insight into the genre of novels may suggest that the adaptation process can also enhance the effect of naturalness attributed to exposing the events and portraying the characters of the original source as compared to its literary version, and since translating classical English novels to film has gained increasing popularity, as well as critical acclaim over the past century, the transposition of the narrative perspective from literary works to the cinematic genre could provide the reader with a more or less critical angle from which the actions and actants are represented within both.

Much has been stated upon the nature and status of film adaptations of contemporary English classics, and the prevailing number of opinions on the subject has so far been far from flattering with reference to the film translations. The latter, as contrasted to the literary work, tends to lose creative authenticity to the adaptation process itself, involving either the inevitable curtailment of the literary data or its significant modifications in order to fit within the boundaries of the audio-visual medium and film genre in general. Most often these aspects of cinematic versions are looked upon as disadvantages rather than positive aspects.

As M.Fabe suggests in her treatise "Closely Watched Films: An Introduction to the Narrative Film Technique", one of the greatest contributions made by the early pioneers of perfecting cinematic technique in general, as Griffith, for instance, was the process of setting the mise-en-scene, which ultimately involved such elements of directing film as scene design, lighting techniques, choosing and guiding actors, as well as other 'profilmic elements', which, as defined by film specialists, include 'the objects placed in front of the camera to be photographed' [1, p.3-4]. Thus, photographing, staging and reflecting instead of narrating can also provide the viewer, as well as the reader, with an effective and hence imaginative picture of the events revealed.

Yet adaptation is still viewed as a lower, less authoritarian form of art, prone to entertainment rather than entertaining thought or further speculation on the subject touched, the fact underlined by J.Tibbets and J.Welsh in "The Encyclopedia of Novels into Film". The relation of literature to its film translation is akin to rather an opposition than conjugation, of art to commerce, critical as it might be, belittling the status of the latter and glorifying that of the former. As the authors suggest, most critical approaches to film opposed to

literature also view the two related and contrasted to each other on the assumption of individuality winning over collaboration [4, p.16]. The opinion in itself, however, might prove to be a misconception, or a theoretical trap many critics are prone to become victims to, since the modern views on the adaptation studies, which are so far only gaining weight and reputation as valid scientifically grounded outlooks upon the process and outcome of cinematic translations, have made sufficient progress.

Namely, the ultra-postmodernist views upon the impact and validity on channeling the narrative or metanarrative data via the film's audio-visual and telling media, are prone to rather value than underscore the latter, as J.Manfred, the world renown and authoritarian narratology and film studies specialist, asserts. The author views film as a much broader and multifarious concept unit than the narrative printed genre, suggesting that the taxonomy of film and drama, with the notion of the narrative as the umbrella term, invites a number of interpretive angles, as would be the theory of narrative and narratology, but also the concepts and processes of dramatic adaptations.

Consequently, the question of prevalence is not only excluded from the genre categorization, but is likely to become obsolescent: the multiplicity of approaches to film as the contemporary specific narrative and audio-visual medium becomes the centre of film studies in general [3, p.1]. The critic assumes, on a profound study of film as a genre of contemporary art, that the term itself is 'a multimedial narrative form' shaped owing to feasible physical recording of both the auditory and the physical data, which culminate in forming what one is likely to term 'motion pictures'. While the film itself is approached as the performed and thus performative genre, designed primarily for the public, it is confined to specific dramatic principles of realization as well, since, akin to a drama, it relies largely on a script.

Yet the final demonstration process is less realistic or feasible: a film is displayed on and projected onto a screen, whilst drama is performed on stage. J.Manfred leaves no doubt, unlike the previously cited specialists in the field, that 'like drama, film is a *narrative* genre because it presents a story (a sequence of action units' [3, p.2]. The scientist insists also that a film as a multimedia production and genre is often equated with an adaptation, which is a natural transition, as film directors and theorists would have the general public believe. It stands to reason therefore that film and cinematic adaptation, as well as any other narrative, have as their basis a certain narrative canvass, which inevitably evokes such concepts as plotting, character presentation, which, in the case of a motion picture and the account kept of the constraints of the genre, are portrayed with greater amount of accuracy regarding the visual appeal to the potential viewer, and the angle of vision conveyed with greater or lesser accuracy. This can become the focus of the narrative vision and transgress the boundaries of a cinematic work, rendering a realistic account of the events rendered.

The angle of vision, or narrative viewpoint as it is variously termed, is commonly identified within the bounds of a motion picture connected to the mise-en-scene already determined in the study, and is given a precise definition by A.Villarejo in her scientific account "Film Studies: The Basics". The film theorist gives a broad identification to the concept itself, insisting upon the terminological construct of 'deep focus', which by and large incorporates a concoction of the so-called 'deep space which is a set (an element of mise-en-scene)' developing the action as perceived upon a number of planes, or sets, and 'camera aperture and focus', defined as the cinematic elements that contribute to paying closer attention to many plans, scenes and narrative excerpts. These are also defined by the author as 'depth of field' [5, p.153]. If one were to look upon a simpler identification of the similar concept of focalization in narrative theory, the concepts of 'showing' as it is presented in M.Fludernik's narratological studies would come to the fore.

Paradoxically enough, M.Fludernik is adamant on stating that in literature the showing mode within the narrative has fewer possibilities of story display than the film adaptation and drama, since, as the scientist puts it bluntly, 'showing, apparently unmediated presentation of events and people' can take place in the exclusive film and dramatic genres and media, while in a novel the utterances are quoted verbatim and are shaped as conversational instances. Yet, viewing the events from the focus of a specified single or collective character is an option offered quite generously by the novel in the first place; it is this option that is termed 'focalization', with such additional and quite useful analytical terms as 'filter' and 'lens', aiding the narrate perceive the story which is thus put across via the vision of a focalizer [2, p.36]. It turns out that in order to reshape the narrowing design of a novel as a genre through adapting it to the screen one is prone to enlarge the theoretical and analytical field of studies, cutting across the generic film and drama taxonomies and making a narrative feasible as bound to focalization.

The notion in question refers to the verbal medium of the novel as a printed source on the one hand, and pertains to cover the elements of the deep focus on the other, involving the intricacy of filmic mise-en-scenes, multiple and many-angled plans of action and as many fields of vision as are possible to cover by the audio-visual and verbal narrative of the novel adaptation. The latter is determined as part of the narrative genre legitimately, and the difference consists in its transmission, which involves the screen, i.e. its major intermediary. When applied to the process of film adaptation analysis of the contemporary American novel, the question of the focus can be answered by looking more closely at the shifts of suchlike narrative perspective within K.Stockett's critically acclaimed and highly praised 2009 novel "The Help" reflected in its 2012 Oscar-winning film adaptation by T.Taylor. The analysis below will feature the elements of comparison and contrast of the narrative literary and cinematic techniques which serve to transmit the focus mentioned, be it the one of the fiction viewpoint or that of the cinematographic deep focus.

The study will center upon the comparison of the literary excerpts featuring the presentation of the secondary character Elizabeth Leefolt with the exposure of the same character through the cinematic script version. The two will be subsequently both identified and scrutinized stylistically and narratologically. The first extract from the novel by K.Stockett features the first-person point of view and the overt narrative agency of rather an obtrusive character: the narration is the exclusive realm and privilege of the protagonist, Aibeleen Clark, guiding the narratee throughout the plot of the piece. Here, Elizabeth Leefolt is given an unflattering presentation via the fixed internal focalization of Aibeleen's:

"Here's something about Miss Leefolt: she not just frowning all the time, she skinny. Her legs is so spindly, she look like she done growed em last week. Twenty-three years old and she lanky as a fourteen-year-old boy. Even her hair is thin, brown, see-through. She try to tease it up, but it only make it look thinner. Her face be the same shape as that red devil on the redhot candy box, pointy chin and all" [6, p.1].

The stylistic pattern emerging immediately and paralleling hence intensifying the perceptibility of Leefolt's image is the succession of the predicatives which feature some characterizing qualitative adjectives ('skinny', 'lanky as a fourteen-year old boy', 'thin, brown, see-through', 'be the same shape as that red devil…'). The qualifiers are sustained and made more prominent by the consistently patterned similes, which stress the unnatural thinness and non-motherly figure of the stereotype built owing to the intensely focused outlook of the narrator. The focalizer does not abdicate the controlling position, relentlessly imposing her viewpoint upon the narratee.

While the novel narrative limits itself to the mere concept and constraints of literary focus and focalization, the cinematic genre invites a broader and less neutral interpretation, where the deep focus helps shift the narratorial attention from the critical slant preferred by Aibileen to the semi-neutral film focus of the script-writer's remarks, the one which has to be shared with Aibeleen's, no doubt:

"Mae Mobley's mother, Elizabeth Leefolt, 22 and lanky, enters wearing a lavender floral print dress very much under construction. Pins and double-stick tape hold it all together. She has pointed features and a nest of teased hair…" [7, p.4].

As can be determined from the very first passage, the narrative focus is marked by a greater degree of neutrality: the only token to the novel fidelity is the detached construction containing the predicative 'lanky': to that the indication of the precise age ('22') is added, intensifying the verisimilitude of the presentation, which is more of a camera-eye narration than the obtrusive first-person novel voice. The objects 'pointed (features)', as well as the nominal phrase 'a nest of teased hair' are the metaphoric extensions of the novel's more elaborate stylistic presentation mode. This does not diminish the vantage point of the script character presentation, maintaining the generic index of the deep focus, where the scene itself is being made more visual, specific and particularizing, with the details of clothing coming to the fore as well ('pins and double-stick tape…'). Consequently, while the novel presentation individualizes the focus of the protagonist upon the secondary textual figure, making it more stylistically marked, the film presentation narrows the focus down to the relevant, numerically and semiotically specific details, vivifying and sharpening the picture, which makes the term 'deep focus' self-explanatory to a greater degree.

Thus, the film adaptation determines and foregrounds the character presentation in the film version of the American novel studied, despite the oftentimes adopted viewpoint of the literary adepts on the generic limitations the motion picture imposes upon the adapted version itself. Therefore, if the focalization in the novel version can appear fixed, more stylistically patterned and modeled to appear subjective, the deep focus

of the film narrative specifies and neutralizes both the novelistic imagery and the technique of character presentation, where the figurative elaborateness yields to clarity, conciseness and life-likeliness of the view-point conveyed.

Bibliography:

1. FABE, M. *Closely Watched Films: An Introduction to the Narrative Film Technique.* Berkley, Los Angeles: University of California Press, 2004. 299 p. ISBN-13: 978-0520238916
2. FLUDERNIK, M. *An Introduction to Narratology*. New York, London: Routledge, 2006. 201 p. ISBN-10: 0415450306
3. MANFRED, J. *A Guide to Narratological Film Analysis*. University of Cologne, 2003. [accesat la 16.05.2013]. Disponibil: http://www.uni-oeln.de/~ame02/pppf.htm
4. TIBBETS, J., WELSH, J. *The Encyclopedia of Novels into Film*. New York: Facts on Film inc, 2005. 609 p. ISBN-10: 0816063818
5. VILLAREJO, A. *Film Studies: The Basics*. New York: Routledge, 2007. 182 p. ISBN-10: 0415361397

Sources:

6. STOCKETT, K. *The Help*. New York: Penguin, 2009. 464 p. ISBN-10: 1594133883
7. TAYLOR, T. *The Help*. Dreamworks, 2011. 143 p. [accesat la 16.05.2013]. Disponibil: http://www.imsdb.com/scripts/Help,-The.html

Prezentat la 20.10.2013

THE IMPACT OF AUDIO-VISUAL AIDS ON TEACHING NARRATIVE PERSPECTIVE IN FILM VERSIONS OF ENGLISH LITERATURE

Alexandra SUDNIȚÎNA
Universitatea de Stat din Moldova

Consistency and dynamics in applying audio-visual aids while studying and sizing up the narrative and cinematic points of view greatly contribute to the identification of certain stylistic patterns which refer to the narrative perspective in both the English novels and their film translations. The aim of the given article is to analyze particular structural and stylistic elements proper to the novellistic point of view and its adaptation. Also, the comparative and contrastive analyses of the literary and audio-visual language particularities are made, and elements of analyticlal exercises, as well as stages of pedagogical activities which can enhance the process of determining types of narratological perspective at the English classes are suggested.
Keywords: *narrator, narratoin, focalizer, focalization, narratee, audio-visual aids, point of view.*

IMPACTUL MIJLOACELOR AUDIOVIZUALE ASUPRA PREDĂRII PERSPECTIVEI NARATIVE ÎN VERSIUNI CINEMATOGRAFICE ALE LITERATURII ENGLEZE

Aplicarea consistentă şi dinamică a reperelor audiovizuale în studierea şi evaluarea punctului de vedere narativ şi cinematografic contribuie în mare măsură la identificarea modelelor stilistice legate de perspectiva literară. În prezentul articol sunt analizate unele elemente stilistico-structurale ale punctului de vedere în romanele engleze şi în versiunile lor cinematografice. De asemenea, se efectuează analiza comparativă şi contrastivă a limbajului literar şi audiovizual, fiind propuse elemente de exerciții şi etape de activități didactice care pot contribui la depistarea tipurilor de perspectivă literară în cadrul lecțiilor de limbă engleză.
Cuvinte-cheie: *narator, narațiune, focalizator, focalizare, cititor, mijloace audiovizuale, punct de vedere.*

One of the major questions commonly posed by the contemporary foreign language specialists and educators is the possibility of employing audio-visual aids varying in complexity and sophistication in the process of teaching a foreign tongue. Another issue immediately emerging as related to the previous question is the acceptability of suchlike didactic support and the pitfalls one can come across while implementing it. Alongside with the two issues to be tackled, the students' response to the employment of these forms of teaching, as well as the one of the immediate accessibility and availability of the audio-visuals themselves offered in the English language classroom appears to be a challenge. To resolve these problems, the contemporary audio-visuals should be viewed primarily as an additional, yet indispensable and at times central elements to the process of developing language skills and habits of the educational subjects.

Obviously, the relevance of the modern equipment and educators' ability in resorting to these connect most often to the essence of the class, its thematic component and ideological core, wherein the topic of the lesson, the basic source to work with, as well as the media through which the key information can be transmitted and hence perceived with the varying degrees of efficiency on the part of the learner are considered in the first place. The outcome of the class which makes large use of the audio-visual aids, as well as the overall aesthetic impression exerted on the subject, i.e. the viewer or the listener, can also be put to doubt unless the supporting aids are chosen appropriately.

The focus of the present research is the adequate and appropriate selection, analysis and representation of the audio-visual aids in teaching contemporary American literature to college students, the ultimate goal being the study and a more profound analysis of a narrow field pertaining to textual analysis, namely the narratological concept of the perspective, variously termed the point of view. The comparison of the original source, i.e. the literary work of varying volume, with its verbal adaptation often presenting itself in the form of the script, and the ultimate cinematic version are the aids employed in the process, becoming at times the essential tools for the text scrutiny. The audio-visual method and aids themselves are defined by J.Richards in "Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics" as the realm of radio, film and television, while the method itself prioritizes speaking and listening as contrasted to reading and grammar translation method. The method makes ample use of film strips and dialogues to represent the language in

use [6, p.51]. Yet it is obvious that the elements of the audio-visual aids can be successfully employed when it comes to theoretical approaches and application in practice of the textual construct analysis referred to the comparison and contrast of the novels to their subsequent film translations

An alternative way of identifying the literary narrative without delving into its realistic or imaginary nature in general is suggested by T.Eagleton in his treatise entitled "Literary Theory: An Introduction", where the author claims that the employment of the language means and the manner in which this task is fulfilled determine the value of a work of art, with no specific reference to whether the events conveyed are fictitious or real [3, p.2]. Obviously, it is the matter of representing and viewing, not checking the authenticity of the event that defines and influences its perception by the reader and the narratee. Therefore, the issue of the narrative perspective must be considered as a subject matter which can be successfully employed in teaching literary interpretation to the English language students employing the audio-visual and verbal media of transmitting the narrative data.

The most generic definition given to the notion of the point of view is suggested by M. Abrams in his "Glossary of Literary Terms". The notion itself is treated as the general manner or the 'mode' in which the account is made, the method of presenting it to the reader and hence the narratee, with no specification of either the mode or the channel of conveying the episodes or plotting them. The ample character of this particular identification of the viewpoint consists in involving both the story-teller and the receiver of the message actively involved in the process of transmitting information, be it realistic or fictional [1, p.232].

Another way of conceptualizing the essence of the viewpoint can be analyzed, namely the one offered in the "Introduction to Narratology" by the literary critic and specialist M. Fludernik, who claims that the readers themselves recreate the imagery of the novel proper, and it is mainly the readers' priority to reconstruct the greatest part of the narrative, which naturally has quite a lot to offer, yet can hardly atone for the narratee' viewpoint and perspective, aside from the general outline of the 'other' world, i.e. that of the events represented in the novel. This in the broadest of terms would involve the setting in time, space, generic outlines and the background of the characters' external indicators, as well as other details. Film and drama, as the scientist insists, offer a sharper perspective when compared to the novel narrative itself [4, p.40].

It is therefore both the task of the educator and the decision of the students in the EFL classroom to either accept or reject the film medium as a method of recreating the novel characters and events, yet the undeniable merits of a more concrete and pictorial presentation of the literary constructs in the audio-visual and verbal media must be taken into consideration. The exercises involved in the pre- and post-reading, as well as the viewing processes must unavoidably involve the comparison of the perspective evaluation and modes or techniques of character, setting and venue presentation in literature and its film translation.

However, the choice of the analytical focus plays a greater part in determining the objectives of the classroom activity since the educator acquires the possibility, scheduled time and assessment techniques for achieving the purpose of teaching narrative perspective via the film and novel medium accordingly. Therefore, limitations are inevitably imposed upon the textual constructs that become targets of the semiotic and stylistic textual study. Characters are the primary step of the novel cognition since students are most likely to either relate their experience to the former or perform an ample analysis of the modes and methods of characterization provided the script offers a number of characterizing techniques which would either be congruent with the initial source, i.e. the novel, or different from it in a number of aspects.

P.Huhn in his scientific study "The Living Handbook of Narratology" suggests that the narrative perspective as rendered in any kind of a story, though basically literature, which is accounted for in his case, is the priority of the characters taken as either separate or collective narratorial entities, and it is the character that offers the perspective and gives the account of the facts and the events. However, the visual arts are also of relevance when the viewpoint comes to the fore, defined as 'perspective', which, as has been found out, is applicable to literary woks as well. The point of view is, by P.Huhn, a more commonly employed terminological unit which conforms to the Anglo-Saxon tradition of literary analysis and is hence taught at the intermediary and advanced stages of literary analysis and critical scrutiny. The analysis of the point of view, or perspective, by P.Huhn, culminates in the assertion that in drama and probably visual arts, such as motion pictures, as can be presupposed initially, the perspective is multiple. There are basically as many perspective orientations as there are characters, and thus the focus is definitely multiple [5, p.1-2].

The example which would be particularly helpful in demonstrating the salient divergences emerging once the total focus of the film narrative is opposed to the focalization proper of the novel taken as both a construct and a text decoding instrument would be the fragment from K.Stockett's appraised 2009 novel "The Help", which is exposed by the fixed focalizer and hence represented through the unchanging lens of the main character Aibeleen Clark. The latter represents one of the children in the family of Leefolt's she is raising at the moment the novel narrative takes place. The focalization technique, as the students may identify it after the information about the focalization types has been made explicit either empirically or traditionally, is obviously fixed and internal, hence the 'eye' does not change and is persistently dominant, as well as stylistically colored:

"Babies like fat. Like to bury they face up in you armpit and go to sleep. They like big fat legs too. That I know…By the time she a year old, Mae Mobley following me around everywhere I go. Five o'clock would come round and she'd be hanging on my Dr. Scholl shoe, dragging over the floor, crying like I weren't never coming back. Miss Leefolt, she'd narrow up her eyes at me like I done something wrong, unhitch that crying baby off my foot. ..

Mae Mobley two years old now. She got big brown eyes and honey-color curls. But the bald spot in the back of her hair kind a throw things off. She get the same wrinkle between her eyebrows when she worried, like her mama. They kind a favor except Mae Mobley so fat. She ain't gone be no beauty queen. I think it bother Miss Leefolt, but Mae Mobley my special baby" [7, p.2].

As one can determine it from the very first line of the narrative, the obtrusive opinions, objective as they may seem, are rendered in the authoritarian nanny-like manner by Aibeleen Clark, the fact proved by the repetition of the adjective 'fat' at times either substantivized ('babies like fat') or used in its traditional qualifying function ('big fat legs'). The emphatic inversion in 'That I know' leaves no doubt as to the fact that anything said against the explicitly dominating focus and opinion of the protagonist is likely to either be disregarded or rejected as irrelevant.

Mae Mobley, Elizabeth Leefolt's daughter, is given a very pictorial presentation, which the students can be suggested to analyze from the standpoint of direct characterization and description, granted the novel provides plenty of qualitative adjectives serving the purpose indicated: '*She got big brown eyes and honey-color curls. But the bald spot in the back of her hair kind a throw things off. She get the same wrinkle between her eyebrows when she worried, like her mama'.* The element of repulsiveness which mars the angelic image about to be shaped ('the bald spot') may also bear symbolic connotations to decipher by the students in the classroom, which in the given case enhances the effect of the fixed internal focalization that sharply details the minor traits of the secondary character.

Contrary to the novel, the deep focus of the cinematic narrative, which is represented by the script version of the initial source, neutralizes the edged features depicted by the fixed focalizer of the novel. Consequently, the presentation of Aibeleen's blends with the one of the scriptwriter's, whose occasional remarks diversify the focus itself;

"Aibeleen shakes her head.

Aibeleen: Miss Leefolt still don't pick Baby Girl up but once a day. The birthing blues had got holt of Miss Leefolt pretty hard… I don't seen it happen plenty a times…once babies start having they own babies… I take care a Baby Girl…The dress has become too small to button. And Lord, I worry she gonna be fat… Ain't gonna be no beauty queen either" [8, p.4-5].

The body language index is obviously suggested by the scriptwriter (*'shakes her head'*), and the external focalizer's presentation of the events defines the cinematic narrative. This is the point which would be challenging to suggest for either group work or individual assignment, as well as homework to the students working out the divergences of the deep narratological focus, i.e. the viewpoint. In this case the deceptive neutrality of the scriptwriter inevitably yields to the inner world of Aibeleen's, whose opinion, compared to the initial version analyzed above, is still authoritarian, with a certain degree of fidelity to the original source also preserved.

The final characterization, critical as it is, makes its way into the script as borrowed from the initial source with no modifications: *'Ain't gonna be no beauty queen either'.* The explicit qualifier 'fat' omitted in the novel, or avoided by Aibeleen, is introduced into the script version, making the focalization snappier. The protagonist is also made, owing to the generic requirements of the script version meant to be filmed, more

reticent and less critical, since the fuller focus of the film version, assumed primarily by the scriptwriter, allows for a more comprehensive visual characterization of the narrator herself: aside from merely speaking, she occasionally 'shakes her head', thus displaying criticism through the body language, the detail which only the audio-visual medium and the mise-en-scene would offer.

Apparently, the students within the English language classroom would be compelled by the tutor to perform a more comprehensive comparative analysis of the singular focalization present in the novel mentioned to its cinematic counterpart, wherein the focus flows smoothly from the scriptwriter who only passes occasional comments and remarks to that of the actual story-teller, i.e. the protagonist, who, in her turn, apparently limits the range of vision owing to the time limitations and generic requirements of the audio-visual narrative. The exercises offered by the language instructor can be directed primarily toward finding common traits of the tonetic, atmospheric and characterization elements or techniques in both film and novel focalization.

The contrastive analysis, in its turn, would invite the interpretations of the influences exerted by the transition from the verbal medium to the audio-visual verbal one of the film, with the stylistic and lexical properties of the figure's alterocharacterization involved. Basically, the students can be asked, after watching the corresponding film fragments, to perform the sheer quantitative analysis of qualitative and relative adjectives employed in both narratives to represent the characters either directly or indirectly as the first step of the activity, which is determining the characterization techniques. The second step would reside in the repeated demonstration of certain cinematic episodes and in thus contrasting the employment of the means mentioned in the novel to the ones preserved in the script, as well as defining the changes in the character perception transferred from the verbal to the audio-visual medium. The ultimate step in character cognition would be determining the level of figurativity imparted to the character imagery represented via fixed internal and mixed focus of the film narratives, contrasting the effect produced to the novel impact as the final step of the interpretation exercise.

It turns out that the study of the novel and film as the verbal and audio-visual media of the literary piece presentation can prove to be a prolific activity and analysis generator within the EFL classroom, provided that the concept of the narrative viewpoint referring to literature almost exclusively, that of the narrative perspective applicable to both verbal and visual arts, and the generic concept of focus and focalization are given proper analytical presentation and practical analysis at the classes of textual stylistics and semiotics, as well as literary analysis. Also, the educator should make the students aware of the vantage points and the constraints that both genres imply while the point of view and changes of the narrative perspective are analyzed collectively or individually at the English classes, with literature offering a more specified and emphatic, yet character limited event presentation and focalization technique. The audio-visual aids through which the film may be represented, aside from the perspective of the scriptwriter, expose as many voices as there are characters involved in the cinematic discourse.

The critical basis employed in the process of the study of narrative perspective in both the genres should not be confined to the mere aspects of either retaining or refraining from keeping fidelity to the original source on the part of the adaptation. Rather, the evaluation should focus on the comparative-contrastive analysis as a grounding method for determining lexical, stylistic, tonetic and semantic, as well as general pragmatic links and divergences that particularize the verbal and audio-visual verbal channels of rendering literary plots accordingly.

Bibliography:

1. ABRAMS, M. *A Glossary of Literary Terms*. New York, London: Heinle and Heinle, 2009. 448 p. ISBN-10: 0495898023
2. CROFT, S., CROSS, H. *Literature, Criticism and Style*. Oxford: Oxford University Press, 2004. 352 p. ISBN: 9780198314738
3. EAGLETON, T. *Literary Theory: An Introduction.* Oxford: Blackwell Publishing, 1996. 234 p. ISBN-10: 0816654476
4. FLUDERNIK, M. *An Introduction to Narratology*. London, New York: Routledge, 2006. 201 p. ISBN-10: 0415450306
5. HUHN, P. *The Living Handbook of Narratology*. Hamburg: Hamburg University Press, 2009. [accesat la 16 mai 2013]. Disponibil: http://wikis.sub.uni-hamburg.de/lhn/index.php/Perspective_-_Point_of_View

6. RICHARDS, J. *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics.* London, New York: Pearson, 2002. 656 p. ISBN-10: 1408204606

Sources:

7. STOCKETT, K. *The Help*. New York: Penguin, 2009. 464 p. ISBN-10: 1594133883
8. TAYLOR, T. *The Help*. Dreamworks, 2011. 143 p. [accesat la 16 mai 2013]. Disponibil: http://www.imsdb.com/scripts/Help,-The.html

Prezentat la 20.10.2013

TRANSLATION TECHNIQUES USED IN RENDERING ENVIRONMENT PROTECTION TERMINOLOGY

Gabriela ŞAGANEAN, Daniela PASCARU
Universitatea de Stat din Moldova

If any language consisted of a set of general or universal concepts, it would be easy to translate a text from the source language into the target language. In reality the things are different. Each language organizes the world differently. Thus, the discrepancy among languages is one of the most difficult problems for translation. The greater this discrepancy between the SL and the TL, the more difficult the transfer of message from the former to the latter will be.

In the context of Moldova's European integration, knowledge and interpretation of terminology belonging to the environment protection has a scientific-practical necessity. This paper aims at examining the procedures of the environment protection terminology translation from English into Romanian, providing efficient strategies for rendering the conceptual and structural elements of this field in the translation process.

Keywords: *borrowing, calque, literal translation, transposition, equivalence explicitation, specification.*

TEHNICI DE TRADUCERE UTILIZATE ÎN INTERPETAREA TERMINOLOGIEI DIN DOMENIUL PROTECȚIEI MEDIULUI

Dacă orice limbă ar conține un set de concepte generale sau universale, ar fi uşor de tradus un text din limba sursă în limba țintă. În realitate, lucrurile sunt diferite. Fiecare limbă organizează lumea diferit. Astfel, discrepanța dintre limbi este una dintre cele mai dificile probleme în procesul de traducere. Cu cât mai mare este această discrepanță între LS şi LȚ, cu atât mai dificil este transferul mesajului dintr-o limbă în alta.

În contextul integrării europene, cunoaşterea şi interpretarea terminologiei ce vizează protecția mediului constituie o necesitate științifico-practică în Republica Moldova. Această lucrare are drept scop examinarea tehnicilor de traducere a terminologiei din domeniul protecției mediului din limba engleză în limba română, oferind strategii eficiente pentru interpretarea elementelor conceptuale şi structurale ale acestui domeniu în procesul de traducere.

Cuvinte-cheie: *împrumut, calc, traducere literală, schimbarea formei gramaticale, echivalență, explicitare, specificare.*

Translation of environment protection terminology means translation of specialized words that usually are monosemantic and have an equivalent in the target language. This is the ideal case. In fact, during the process of translation there might be met some exceptions, as polysemantic terms that do not have equivalents in the target language. This requires a multi-dimensional knowledge in different fields of study. Environmental studies forces the translator to possess vast knowledge in many domains because an ecological glossary contains terms not only specific for ecology, as for example, *environment*, *greenhouse effect*, *acid rain*, *ecosystem*, *ecological pyramids* and so on, but also a lot of terms are taken from other domains that have something in common with ecology or related to it, from other sciences about environment, as geography, biology, chemistry, physics etc. The peculiarity of environmental terminology is not only in the fact that it comprises different terms from different domains, but also that these terms gain an ecological connotation; sometimes this being not very different from their primary connotation, though there are cases when they differ considerably.

There is no limit in the usage of various techniques of translation. During this process, the translator opts for different means to render successfully the meaning of the text and to shape properly the form of the target text. Sometimes it happens mechanically, though quite often the translator consciously chooses one or another technique. This is an intellectual process that requires experience and knowledge.

We intend to examine the peculiarities of translating environment protection terminology from English into Romanian, outlining the most common difficulties met during a translation process, the possible solutions and some other explanations regarding the whole usage of equivalents, descriptions etc.

Preserving the meaning of a text is the main goal of a successful translation. In the case of translating the terminology i.e. the environment protection terminology, the burden is even bigger, because the failure of proper rendering the meaning could lead to misunderstanding, problems and finally translation collapse. The

practice of translating this kind of terminology from English into Romanian or into another language is relatively new. This is due to the fact that this science is new itself; it does not have so many equivalents in every language, as medicine or geology has.

J.P. Vinay and J.Darbelnet speak about two directions translators may choose between in their activity: that of the direct/literal decoding and that of the indirect/oblique one. The use of the direct procedures creates a direct correspondence between the two languages. In this case, translating involves no semantic or grammatical restructuring. As to the indirect techniques, they generate more complex changes in the structure of the translated units. The modifications may vary from changes of the grammatical classes to the adoption of a different perspective on the surrounding reality [5, p.34-35].

According to J.P. Vinay and J.Darbelnet there are three basic direct translating procedures: *loan transfer* (also called *borrowing*), *loan translation* (also known as *calque*) and *literal translation.*

The use of *loans* in translation implies a transfer of the SL term into the TL, as the latter has no equivalent for it. *Archipelag, savana, tundra* are often met in the ecological texts.

A *loan translation (calque)* is a particular way of using loans. The subcomponents as such are retained, but they are literally translated. In other words, calques are literal translations at the level of the phrase. Such cases as *field sheet – foaie de teren*; *global warming – încălzirea globală; drainage field – câmp de drenaj, heat island – insulă de căldură, ozone hole – gaură de ozon* are representative examples of calque.

Literal translations implies a one-to-one transfer of the SL structure, which is possible in cases of direct word correspondence with changes of word order typical of the Romanian structure: *sensitive water bodies – mase / formațiuni de apă sensibile sau periclitate; anthropological influence – influență antropologică, immission limit value – valori limită ale imisiilor.*

The indirect procedures which the Canadian authors suggest are: *transposition, modulation, equivalence, explicitation* and *adaptation.*

Transposition is an oblique procedure, which consists in replacing a grammatical class by another without altering the meaning of the message. Simple transpositions affect a single sense unit.

En: *"…. our efforts **to reduce emissions** from human activities will have to be even more effective if we are to keep atmospheric levels of* CO_2 ***stable."***

Ro: *"… eforturile umane pentru **reducerea emisiilor** de gaze vor trebui să fie cât mai eficiente dacă dorim să menținem cantitatea de* CO_2 *la un nivel care să nu afecteze **stabilitatea** atmosferei."*

The term *emission* is not only an ecological one, it is an international term that appears often in many other domains, as meteorology, technical inventions, geography, hydrography; here it gains an ecological connotation. This is amplified due to the word *reduce; to reduce emissions* was translated into Romanian as *reducerea emisiilor*, that is the change of the word initial grammatical form (that is the change of the parts of speech), the English verb *to reduce* was replaced by the noun *reducere* in translation. The adjective *stable* also changes its grammatical form in translation becoming the noun *stabilitatea.*

"Terminological clichés" are terms that are very often used in many contexts, they are known to the majority of speakers due to the mass media and do not belong anymore only to the specialized layer of one language, but also to the neutral one, for example:

En: *"In contrast, nitrogen – also a major component of **'acid rain'** – has not been dealt with to the same extent and so continues to cause major problems."*

Ro: *"În schimb, azotul – cealaltă componentă de bază a „**ploii acide**" – nu a fost reglementat în aceeaşi măsură, continuând să cauzeze probleme majore."*

En: *"There are many causes but **climate change** is expected to increase both the frequency and the severity of these events."*

Ro: *"Aceste fenomene sunt cauzate de mai mulți factori, însă este cert faptul că **schimbările climatice** îşi vor intensifica atât frecvența, cât şi gravitatea."*

Acid rain and *climate change* are so often used in today's media that the majority of speakers are familiar to them, even though some of them do not comprehend their meaning completely. The term *climate change* was translated in this text as *schimbare climatică*, i.e. using the technique called *transposition.* Usually it is translated into Romanian as *schimbarea climei*, the translator opted for the usage of an adjective instead of a noun, which preserves the meaning and the translation corresponds to the grammatical features of the target language, this being the most important aspect, so the goal has been accomplished.

This is also the case with *equivalence* which in a narrow, technical sense implies maintenance in the TL of the SL situation by using utterly different structural and stylistic means. It involves the message as a whole and not only parts of it, for example: *wetland - mlaştină, environment - mediu, mitigation - reducere, sludge - nămol* etc.

J.P. Vinay and J.Darbelnet were also the first to introduce the technique of *explicitation,* which they define as "the process of introducing information into the target language which is present only implicitly in the source language, but which can be derived from the context or the situation" [5, p.170].

This lexico-semantic technique is used in cases when there is no possibility to find a word-equivalent; even calque is not suitable in this case, for example:

En: "*Some **landfills** are now being designed to promote biodegradation through the injection of water, oxygen, and even microbes."*

Ro: *"Astăzi unele **gropi de gunoi ecologice** sunt construite în aşa fel încât acestea permit biodegradarea prin intermediul introducerii apei, oxigenului, chiar şi a unor microorganisme."*

En: *"The Village of Ponderosa in West Des Moines, Iowa is a good example of suburban **infill**".*

Ro: *"Satul Ponderosa în Des Moines de Vest, statul Iowa, este un bun exemplu al **parcelelor mici vacante în zonele construite** din suburbie".*

These two examples show how *explicitation* is used in the case when there is not a suitable equivalent in the target language. This is also explained by the fact that English is an analytical language, while Romanian is a synthetical one. It is very easy to form new words, especially nouns from verbs. The verb *to fill in* easily became a noun *infill*, just using some grammatical options of English. It is impossible to form such a term in Romanian and until there are not more suitable terms, explicitation of this term is used. The same thing happened with the term *landfill*, the coinage of the words *land+fill*, easily led to the formation of a new term, while in Romanian it was explained as *groapă de gunoi ecologică*.

E.Nida (1964) adopts a broader perspective and refers to it as *addition,* including it among the main techniques of adjustment that translators have to use in their enterprise. It is used when some more words are added in the target text in order to explain the meaning of the term and to avoid misunderstanding of the message. The same thing happens when the term is narrower or broader in the source language than in the target one, in such case generalization or concretization interferes.

En: *"**Carbon offsets** enable individuals and businesses to reduce the CO_2 emissions they are responsible for by reducing or displacing the CO_2 in another place".*

Ro: *"**Compensarea emisiilor de dioxid de carbon** susține indivizii şi oamenii de afaceri să reducă emisiile de bioxid de carbon, pentru care aceştia poartă responsabilitate, prin intermediul reducerii sau deplasării bioxidului de carbon în alt loc".*

It is obvious that using this technique of translation just overloads the text, but otherwise it would lead to some misunderstanding errors, which is absolutely inappropriate, especially for a specialized translation. In this case the word that was added is the plural form of the Romanian word *emisie,* as well the simple term *carbon* was translated as *dioxid de carbon*. First of all, the long form is used, *dioxid de carbon*, that might be translated also as *bioxid de carbon*, in order to specify that the emissions of this gas are not only crucial for nature, because it is the gas that takes part in the process of photosynthesis, but also it might be dangerous and the author did not mean the simple *carbon*. In English it is used just *carbon* because, probably, it is clear from the context that it holds on the CO_2. The same thing happens with the word *emisie*, it would be unclear and quite awkward to say *compensarea dioxidului de carbon,* that is why it is required a specification.

Another type of addition when specification is required is the following example:

En: *"... improving **sanitation** is known to have a significant beneficial impact on health both in households and across communities."*

Ro: *"...este cunoscut că îmbunătățirea **condițiilor sanitare** are un impact benefic atât asupra gospodării-lor, cât şi asupra întregii comunități."*

In this case the term *sanitation* was translated as *condiții sanitare,* but it is also common the usage of another translation *igienă* and sometimes some terms are also added in order to specify the meaning. For example, *sanitation* is translated as *programe de igienizare şi îmbunătățire a calității apei.* This happens only in the context that requires a further specification, as in the following example:

En: *"Implementing of a better **sanitation** will lead to a sustainable development."*

Ro: *"Implementarea* ***programelor de igienizare şi îmbunătățire a calității apei*** *va duce la o dezvoltare durabilă."*

In this case *sanitation* refers not only to the sanitation conditions but to the set of programs that deal with *sanitation*. That is why some more terms were used in order to avoid ambiguity.

A very interesting case is the following term: *rainstorm*.

En: *"A three-day* ***rainstorm*** *that caused extensive flooding and ripped trees out of the soaking wet ground was among the most devastating ever."*

Ro: *"O* ***furtună însoțită de ploaie abundentă*** *ce a durat trei zile a cauzat inundații masive şi a distrus copacii. Aceasta a fost cea mai devastatoare furtună din cele care au avut loc cândva."*

The peculiarities of English, being an analytical language, allow easily forming new words. Compared to an analytical language, Romanian, a synthetical one, does not have the same privilege. That is why it is better to add some more terms in order to specify the meaning of this term *furtună însoțită de ploaie abundentă* represents the translation of the term *rainstorm*. *Ploaie* stands for *rain*, *furtună* stands for *storm*; the word added here is *însoțită.* This construction not only helps for a better understanding of the term, but it also corresponds to the grammatical rules of the target language.

Environmental terminology has some words that are considered to be key words for every glossary of this type. It is very interesting the usage of the word *"green"*. Its primary meaning, of "a color the perception of which is evoked by light having a spectrum dominated by energy with a wavelength of roughly 520–570 nanometres" [4], in the ecological context it gains a connotation of: "environmentally sound or beneficial", "friendly" and "not harmful", "ecological", "pure". It conveys a particular meaning to other terms when it stands together, as for example, *green psychology, green revolution, greenwashing*, *greensand*, *green bulb*. In fact the word *green* became a key-word for the environmental terminology. Even the color of ecology as a whole is *green*, *green logo, green background* etc. The translation of the word *green*, that already became a term, is different and has many variations in the target language.

En: ***"green psychology"/*** Ro: ***"psihologie verde"***

In this case instead of the word *verde* it could be used *ecologică*, *modernă*, because here it emphasizes a type of thinking, which promotes a healthy life, environmentally friendly.

En: ***"green revolution"/*** Ro: ***"revoluție verde"***

The term *revoluție verde* is a known term; its translation preserves the allegoric character of the original term. However, it can be translated also as *revoluție alimentară*, since the *green revolution* holds on development of agriculture, mainly, all the initiatives for development of high-yielding varieties of cereal grains. The translator would opt for one or another variant according to the target audience. If the target audience is aware about *green revolution* and its meaning then the term can be translated as *revoluție verde*, but if the target audience seems not to know about it, it is better to use another variant *revoluție agrară* in order not to produce an awkward situation.

Usually the term *green* stands entirely for the word ecology. The following term, another case of using *description* technique, is one of this kind:

En: ***"greenwashing"/*** Ro: ***"specularea pe bază de ecologie"***

The term *greenwashing* means "the practice of companies disingenuously spinning their products and policies as environmentally friendly, such as by presenting cost cuts as reductions in use of resources" [4]. In Romanian it was easier to explain the term than to try to find an equivalent to it, the allegoric character was not preserved, the word *green* was not translated, it is skipped, but instead it became clear for the target audience what it means.

The same thing happens with the term *green marketing* which is "the marketing of products that are presumed to be environmentally safe."

En: ***"green marketing"/*** Ro: ***"marketing de produse ecologice pure"***

Green was developed into *produse ecologice pure*, again the term is explained in order to make it clear and to make it correspond to the grammatical rules of the target language.

Environmental terminology seems to be more complex than the others. In fact it is the truth. Therefore the translation of it supposes a complicated work, which requires knowledge, skills, experience and, of course, a continuous professional growth.

It is clear that there is a set glossary in Romanian that serves as equivalents for environmental terms in English. At the same time that does not mean that there is not a possibility to improvise and to use another translation variant. Environmental terms can be translated differently depending on the target text and target audience, depending whether it has or not a set equivalent in the target language.

Bibliography:

1. CHIŞ, D. *Termen şi cuvânt.* Timişoara: Augusta, 2001.
2. DURY, P. *Terminology and Specialised Translation: the Revelance of the Diachronic Approach*. Research Centre for Terminology and Translation (CRTT), Université Lumière 2, France, 2005.
3. NIDA, E.A. *Towards a Science of Translation, with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating.* Leiden: Brill, 1964.
4. PORTEOUS, A. *Dictionary of Environmental Science and Technology*. John Wiley and Sons Ltd., England, 2008.
5. SAGER, J.C. *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam, John Benjamins.
6. VINAY, J.-P. and DARBELNET, J. *Comparative Stylistics of French and English* / Trans. and ed. by Juan C. Sager and M.-J. Hamel. Amsterdam/Philadelphia, 1996.

Prezentat la 11.09.2013

RELAŢIA CONCEPT–DEFINIŢIE–TERMEN CA ELEMENT DE BAZĂ AL STUDIULUI TERMINOLOGIC

Dorina MACOVEI, Aurelia HANGANU
Universitatea de Stat din Moldova

În acest articol sunt studiate elementele-cheie ale teminologiei: conceptul, definiţia şi termenul. Termenul este obiectul de studiu al terminologiei şi, deoarece terminologia se ocupă de domenii specializate, termenii se referă la entităţi, proprietăţi, activităţi sau relaţii ale unui domeniu particular. În acest caz, în mod ideal, fiecare termen trebuie să reprezinte un concept. Conceptul reprezintă o imagine mintală a realităţii şi este o unitate de gândire utilizată pentru a organiza cunoaşterea şi perceperea lumii ce ne înconjoară. Definiţia, la rândul său, serveşte ca o punte între concept şi termenul care îl desemnează. Ea delimitează un concept în raport cu alte concepte; joacă un rol important în organizarea şi în transmiterea cunoştinţelor unui domeniu. Prin urmare, definiţia, termenul şi conceptul sunt strâns legate între ele şi în ansamblu definesc un anumit domeniu de specialitate.
Cuvinte-cheie: *terminologie, concept, definiţie, termen, relaţie, sistem de concepte.*

CONCEPT–DEFINITION–TERM: KEY ELEMENTS OF TERMINOLOGICAL RESEARCH
This article deals with some basic issues concerning terminology: concept, definition and term. First of all, the concept is a unit of thought used to organize knowledge and perception of the world. Moreover, we can understand a concept in relation with other concepts into a structured system. The definition serves as a "bridge between a concept and the term it designates" while the term is a designation assigned to the linguistic concept. Terminology deals with specialized fields; this is why terms refer to entities, properties, activities or relationships of a particular domain. In this case, each term must be a clearly defined concept that is associated with other concepts of the same domain.
Keywords: *terminology, concept, definition, term, relation, concept system.*

Există trei noţiuni-cheie asociate terminologiei, şi anume: noţiunile de **concept**, **definiţie** şi **termen**. O cale importantă de a porni o cercetare în domeniul terminologiei este analizarea noţiunii de **concept**. De aici vine şi teoria axată pe concept, numită ***concept oriented terminology***. Conceptul ocupă o poziţie de centru şi este foarte important în teoria şi practica terminologiei, deoarece în constituirea tezaurului de termeni ai unei anumite „discipline ştiinţifice sau sfere de activitate umană trebuie neapărat înţelese procesele de conceptualizare care stau la baza cunoaşterii specifice domeniului respectiv, iar conceptele vor trebui considerate ca fiind nu numai unităţi de gândire, ci şi unităţi de cunoaştere" [19], idee susţinută de majoritatea lingviştilor şi terminologilor. Curentele principale în terminologie abundă în definiţii ale termenului *concept.*

E.Bassey consideră conceptul o unitate a gândirii, cunoştinţelor şi cunoaşterii care:
1) deşi este dependent de limbă, este independent faţă de oricare altă limbă; poate fi totuşi influenţat de o varietate de factori socioculturali care corespund unor limite lingvistice;
2) reprezintă o închipuire sau interpretare mintală a realităţii perceptibile sau imperceptibile;
3) include caracteristici ce sunt negociate în cadrul unei comunităţi specializate (specialized knowledge community);
4) stabileşte relaţii (organice sau logice) cu alte concepte;
5) poate exista fără simboluri (lingvistice sau nelingvistice), dar necesită simboluri pentru a fi comunicate [4, p.82].

În ISO 704 conceptul este definit astfel: „În terminologie conceptele sunt considerate nişte reprezentări mintale ale obiectelor într-un context sau domeniu specializat" [4, p.83], această definiţie fiind dezvoltată de către I.Busuioc în „conceptele sunt abstractizări, construcţii mentale, unităţi de gândire care asigură legătura dintre obiecte şi definiţiile sau desemnările ce le corespund" [19]. O opinie asemănătoare atestăm şi la M.Pitar: „conceptul este o construcţie mentală, o unitate de gândire, rezultat al unui proces de abstractizare a unor categorii de obiecte. Legătura dintre un obiect şi denumirea sau definiţia sa se face prin intermediul unui concept" [12, p.68]. Am observat până acum că majoritatea lingviştilor pun accent pe relaţia concept-obiect, şi rămâne sa ne concentrăm asupra claselor de concepte şi categoriile de obiecte ce le reprezintă. G.Ciobanu vine cu ideea, potrivit căreia „conceptele pot fi reprezentarea mentală a unor fiinţe sau lucruri

(exprimate prin substantive), precum şi a unor calități (exprimate prin adjective sau substantive), a unor acțiuni (exprimate prin verbe sau substantive), sau a unor situații sau relații (exprimate prin adverbe, prepoziții, conjucții sau substantive)" [6, p.24].

Putem conclude că există două categorii largi de obiecte: concrete şi abstracte. Prima categorie posedă o dimensiune spațial-temporală şi este percepută direct sau indirect prin simțuri, în timp ce a doua categorie poate fi numai imaginată. Aşadar, un obiect cuprinde un spectru larg de categorii gramaticale; el poate desemna un proces, o calitate, o proprietate etc.

Știința terminologică evidențiază că conceptele nu sunt elemente separate, ci se află într-o oarecare legătură cu alte concepte şi formează împreună un sistem de concepte (arbore conceptual/ noțional sau câmp conceptual/ noțional) ce aparține unui domeniu de specialitate. Ca şi în orice sistem, se stabilesc nişte relații ce se bazează pe asemănarea dintre concepte şi pe caracteristicile pe care le posedă. Găsim această idee chiar de la începutul terminologiei ca ştiință, la fondatorul terminologiei, E.Wuster, care subliniază importanța structurării conceptelor într-un câmp în funcție de relațiile pe care acestea le întrețin. În opinia lui, există două tipuri de relații: logice (bazate pe asemănare) şi ontologice (bazate pe contiguitate). Semnificația (relația) logică apare atunci când intensiunea elementului subordonat include intensiunea elementului supraordonat şi cel puțin încă o caracteristică suplimentară. Etapele succesive ale subordonării creează o serie verticală de concepte, în timp ce conceptele ce se află la un nivel formează serii orizontale. Spre deosebire de relațiile logice, relațiile ontologice nu derivă din caracteristicile (intesiunea) conceptelor, ci au legătură cu proximitatea în timp şi spațiu. Lingvistul austriac mai atribuie aici relațiile de tip parte-întreg şi cauză-efect.

Acest tip de clasificare wusteriană a fost preluat mai târziu de către alți lingvişti. H.Felber divizează relațiile conceptuale în logice, ontologice şi de efect. El ataşează relațiile partitive, relațiile de succesiune şi relațiile materie-produs la categoria relațiilor ontologice, în timp ce relațiile de efect includ: cauzalitatea, proces-instrument şi relații de proveniență (genealogică, ontogenetică). Observăm că această clasificare nu include relațiile tematice.

M.T. Cabre şi L.Depecker clasifică relațiile în relații logice (ce includ relațiile de identitate, de opoziție, de disjuncție, de incluziune) şi ontologice (din această categorie fac parte relațiile partitive) [12, p.88].

Mai târziu, norma ISO 704 va crea un termen nou – „relații ierarhice" – şi va propune următoarea clasificare:

- relații ierarhice (generice şi partitive);
- relații asociative.

Relațiile asociative nu presupun ierarhizarea şi includ mai multe tipuri de relații. Regăsim acest termen la G.Otman cu denumirea de relații pragmatice, iar la G.Ciobanu – de relații complexe [6, p.30].

Relațiile cele mai frecvente în terminologie sunt relațiile ierarhice. O relație ierarhică leagă două concepte, dintre care unul exprimă o noțiune mai generală, iar celălalt – o noțiune mai specifică. Analizând un sistem conceptual, lingviştii operează cu diverşi termeni. În cadrul relațiilor ierarhice, **hiperonimul** (conceptul supraordonat) include unul sau mai multe **hiponime** (concepte subordonate), iar conceptele care se află la acelaşi nivel stabilesc relații de coordonare şi se numesc **cohiponime** sau **izonime**. O relație generică sau „tip de" [12, p.82] se stabileşte între un concept supraordonat (concept generic) şi altul subordonat (concept specific), de ex:

Concept generic: *ecosistem;*

Concept specific: *ecosistem acvatic,ecosistem aluvionar, ecosistem antropizat, ecosistem artificial, ecosistem autotrof, ecosistem bidimensional, ecosistem biosferic, ecosistem complet, ecosistem forestier, ecosistem fragil, ecosistem heterotrof, ecosistem incomplet, ecosistem industrial, ecosistem lentic, ecosistem lotic, ecosistem limnetic, ecosistem marin, ecosistem matur* etc.

Al doilea tip de relații ierarhice sunt relațiile partitive sau „parte-întreg" şi indică legătura dintre un concept supraordonat ce reprezintă întregul şi un concept subordonat ce reprezintă o parte a acestui întreg. În acest caz, M.Pitar preia termenii *holonim* şi *meronim* din semantică:

„Biosfera desemnează spațiile de Pământ unde există viață, incluzând partea inferioară a atmosferei, partea superioară a uscatului (litosfera) şi hidrosfera" [25].

Holonim: *biosferă;*

Meronim: *atmosferă, litosferă, hidrosferă.*

Conceptele subordonate (*atmosferă, litosferă, hidrosferă*) se află într-o relaţie de coordonare şi se numesc **co-meronime**, iar ramura logicii ce studiază relaţiile dintre părţi şi întreg se numeşte **mereologie** şi a fost fondată de logicianul polonez Stanisław Lésniewski [24]. În opinia lui M.Winston, R.Chaffin şi D.Hermmann, principalele relaţii meronimice se pot stabili pe trei principii de bază:

- configuraţie: partea întreţine sau nu o relaţie structurală sau funcţională cu altă parte sau cu întregul, de ex.: toarta unei căni poate ocupa poziţii limitate pentru a funcţiona ca toartă;
- „homeomerie" (din engl. Homeomery – „the condition of being made up of similar parts"): părţile au sau nu aceeaşi natură/ caracteristici ca şi întregul, de ex.: o felie de pâine este la fel pâine (relaţie homeomeră);
- separabilitate: părţile pot fi sau nu separate de întreg fără a denatura identitatea ultimului, de ex.: putem separa toarta de cană dar nu putem separa bicicleta de oţelul din care este fabricată [23].

M.Winston deosebeşte şase tipuri majore de relaţii meronimice:

- obiect-element;
- membru-colectiv;
- masă-porţiune;
- obiect-material;
- activitate-etapă;
- arie-loc [23].

Relaţiile conceptuale care nu se includ în categoriile menţionate mai sus (generice şi partitive) se numesc relaţii asociative sau pragmatice. Ele descriu o varietate vastă de relaţii conceptuale: spaţiale, temporale, cauzale, sau oricare alta arbitrară, de ex.: relaţia dintre o operaţie chirurgicală şi organul operat. De-a lungul istoriei terminologiei, lingviştii au elaborat o serie de relaţii diverse care se pot stabili între diferite concepte ale unui domeniu:

cauză – efect: *deşeu radioactiv – poluarea apelor;* material – produs: *sulfat de calciu – cretă;* material – proprietate: *apă – incoloră;* proces – produs: *aforestare – pădure;* proces – instrument: *fertilizare – fertilizant;* fenomen – unitate de măsură: *radioactivitate – unităţi de activitate „Beckerel";* obiect – material: *sobă – teracotă;* obiect – caracteristică, proprietate: *sol – calcaros;* obiect – formă: *pantă – abruptă;* instrument – produs: *izvor termal – apă termală;* instrument – operaţie: *bisturiu – operaţie;* disciplină – obiectul ei de studiu: *ecologia – interacţiunea dintre organisme, plante şi mediu;* disciplină – persoana care lucrează în această disciplină: *biologie – biolog;* antonime: *biotic – abiotic.*

Pentru a fixa conceptul într-un domeniu de cunoaştere se recurge la **definiţie**. Problema definirii unui termen a fost şi este în interesul ştiinţific al terminologilor, deoarece un model de definire ideal nu există. Întâi de toate, să concretizăm ce este definiţia ca termen. Definiţia reprezintă o „operaţie logică prin care se determină conţinutul unei noţiuni, notele ei esenţiale, indicându-se genul proxim şi diferenţa specifică, sau se precizează înţelesul unui cuvânt ori simbol; propoziţie prin care se exprimă această determinare" [24]. Definiţiile sunt destinate pentru a descrie conceptul la un anumit nivel de abstractizare, de a distinge conceptul de alte concepte conexe, de a construi relaţii între conceptul în cauză şi alte noţiuni ale sistemului cu scopul de a determina identitatea şi locul acestei noţiuni într-un sistem conceptual şi, prin urmare, într-un sistem terminologic. În acelaşi timp, V.Bahnaru accentuează ideea că „definiţiile precise ale termenilor ştiinţifici ţin de competenţa specialiştilor din domeniile respective", urmărindu-se ca „definiţia termenului ştiinţific… să prevină utilizarea lui incorectă în disciplina ştiinţifică dată" [1, p.180].

Definiţia diferă ca formă şi conţinut în dependenţă de sfera din care face parte: limbaj uzual sau de specialitate. Se poate vorbi, aşadar, despre două sensuri ale aceluiaşi cuvânt: un sens *ştiinţific* şi un sens *preştiinţific* sau *uzual* [18, p.85-91] şi despre existenţa unor *definiţii alternative*, când articolele de dicţionar însumează mai multe tipuri de definiţii (ştiinţifice şi uzuale) [5, p.105]. Dacă în limbajul uzual „un cuvânt poate fi definit prin sinonimele sale sau prin cuvinte cu sensuri care se suprapun, atunci în limbajul de specialitate un concept poate fi definit cu ajutorul conceptelor cu care se învecinează în domeniul de specialitate [6, p.31]. Prin urmare, această definire se va face prin indicarea caracteristicilor distinctive specifice pentru a marca diferenţa dintre două concepte clasificate sub acelaşi concept generic sau integrant, aceasta fiind regula principală a definiţiei terminologice.

În literatura terminologică există mai multe tipuri de definiţii după diferite criterii, care au fost preluate, la rândul lor, de alţi autori.

Din punctul de vedere al logicii, definițiile terminologice pot fi divizate în nominale şi reale, explicite şi implicite, intensionale şi extensionale, sintetice şi analitice, operaționale, genetice, stipulative şi altele. Însă, din punct de vedere lingvistic, definițiile terminologice vor cunoaşte o altă clasificare:

- generice;
- operaționale;
- contextuale;
- enumerative (extensionale);
- comune;
- nespecifice [16, p.145].

K.D. Schmitz, G.Budin, C.Galinski, J.C. Sager şi alții disting următoarele tipuri de definiții:

- analitică: definiție dată de tiparul *genus proximum* şi *differentia specifica;*
- extensională: definiție cu referință la părțile conceptului;
- genetică/ operațională;
- contextuală;
- nominală.

I.Busuioc menționează că, potrivit normei, în terminologie se folosesc următoarele tipuri de definiții:

- intensională, ce foloseşte conceptul supraordonat urmat de caracteristica sau acele caracteristici care disting conceptul de alte concepte;
- extensională: se enumără o serie de concepte subordonate ce corespund acelor obiecte care formează extensiunea conceptului [19].

Din tipologiile existente în terminologie cu privire la clasele de definiții, M.Pitar a dat prioritate la patru tipuri de relații cele mai frecvente care se pot stabili între definit şi definitoriu [12]:

- definiția prin **intensiune**/ analitică/ nominală/ substanțială (la P.Auger);
- definiția prin **extensiune**/ prin denotație/ prin exemplificare/ enumerative;
- definiții **relaționale** ce ilustrează următoarele tipuri de relații: r. parte – întreg, r. diminutivă, r. de antonimie, r. de sinonimie, r. de apartenență, r. de similitudine, r. care exprimă modalitatea, r. sintactică, r. cauză – efect, r. care exprimă locația;
- definiția prin **parafrază**, ce cunoaşte la L.Pierluigi o nouă clasificare: hiperonimică, metonimică, derivațională sau aproximativă [22].

Vom încheia analiza noastră teoretică cu câteva reflecții asupra conceptului de **termen**. Să examinăm definiția ce este inclusă în dicționarul explicativ: termen – *unitate normativă cu sens delimitat care desemnează o noțiune proprie unui anumit domeniu de activitate* [24]; cu alte cuvinte, termenul reprezintă unitatea de bază a unui sistem şi denumeşte concepte, fenomene, procese, instrumente specifice sistemului dat.

În lingvistică există mai multe păreri controversate referitor la definiția termenului. În opinia lui Sager, termenul este reprezentarea lingvistică a conceptului. [13, p.22] M.Tereza Cabre susține că termenul sau unitatea terminologică este o sintagmă ce reflectă faptul că termenul este unitatea de bază a terminologiei, care denumeşte conceptele proprii fiecărei discipline specializate. G.Ciobanu percepe termenul ca „un cuvânt sau grup de cuvinte, o literă sau un simbol grafic, o abreviere, un acronim etc. ... La o analiză atentă a conținutului termenilor se observă la aceştia un grad sporit de precizie sau prezența unui conținut inexistent (necunoscut) în limbajul general” [23, p.25]. H.Felber defineşte termenul ca un simbol lingvistic atribuit unui sau mai multor concepte, iar sensul termenului este dependent de poziția conceptului în sistemul conceptual din care face parte [9, p.14]. Deducem din aceste definiții şi împărtăşim ideea că termenii sunt nişte etichete ale unor concepte şi reprezintă unități de bază ale unui sistem în cadrul căruia ei, termenii, coexistă într-o relație strânsă.

Un alt aspect discutat de diferiți lingvişti şi terminologi ține de structura formală şi funcțională a termenului. Aşadar, D.Lotte consideră că termenul este un cuvânt special, iar G.Vinocur neagă aceasta, susținând că termenul este doar un cuvânt ce are o funcție specifică şi că orice cuvânt ordinar ar putea deveni un termen. Terminologul rus V.Lejtchic susține că aceste dezacorduri ar putea fi eliminate dacă vom înainta ipoteza că termenul împrumută din cuvântul ce aparține limbajului comun doar ceea ce ar putea fi numit „substrat lingvistic” şi caracterul principal al termenului este păstrat de natura lui terminologică, adică proprietatea lui de a desemna un concept specific în cadrul unui sistem de concepte. În concluzie, termenul reprezintă un produs compus din substratul limbii naturale şi suprastratul logic [17, p.82].

Analizând definițiile expuse, putem desprinde următoarele idei:

- **Termenul** este obiectul de studiu al terminologiei şi este format din unul sau mai multe cuvinte. Deoarece terminologia se ocupă de domenii specializate, atunci termenii se referă la entități, proprietăți, activități sau relații ale unui domeniu particular. În acest caz, în mod ideal, fiecare termen trebuie să reprezinte un concept clar definit care se asociază cu alte concepte ale aceluiaşi sistem (domeniu). Cu atât mai mult, alegerea termenului trebuie să reflecte acest concept eficient şi forma termenului să fie acceptată de limba în cauză.
- **Conceptul** reprezintă o imagine mintală a realității şi este o unitate de gândire utilizată pentru a organiza cunoaşterea şi perceperea lumii ce ne înconjoară. Mai mult decât atât, înțelegerea conceptelor are loc în relație cu alte concepte, într-un sistem structurat. Conceptul nu există independent de termen, are un caracter extralingvistic şi joacă un rol primordial în analiza relațiilor semantice care există între termeni.
- **Definiția** serveşte ca „o punte între concept şi termenul care îl desemnează" [7, p.21]. Ea delimitează un concept în raport cu alte concepte; joacă un rol important în organizarea şi în transmiterea cunoştințelor unui domeniu; ne permite să identificăm locul pe care îl ocupă un concept în sistemul conceptual al unui domeniu, în dependență de caracteristicile sale adecvate şi combinatorii. Definiția trebuie să fie formulată în aşa fel încât să diferențieze conceptul şi, respectiv, termenul de alte unități concept-termen.

Prin urmare, definiția, termenul şi conceptul sunt strâns legate între ele şi în ansamblu definesc un anumit domeniul de specialitate.

Bibliografie:

1. BAHNARU, V. *Elemente de lexicologie şi lexicografie*. Chişinău: Ştiința, 2008, 308 p. ISBN: 978-9975-67-616-8
2. BAKER, M., GALDANHA, G. *Routledge Ecyclopedia of Translation Studies.* New York: Routledge, 2011. 704 p. ISBN 13: 978-0-415-36930-5
3. BĂLAN-MIHAILOVICI, A. *Noțiuni de terminologie*. Bucureşti, 2009, 192 p. ISBN 973-668-010-X
4. BASSEY, E. *Terminogy and Language Planning*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2000. 264 p. ISBN 90 272 2325 4
5. BIDU-VRÎNCEANU, A. *Lexicul specializat în mişcare*. *De la dicționare la texte*. Editura Universității din Bucureşti, 2007. 266 p.
6. CIOBANU, G. *Elemente de terminologie*, Bucureşti: Mirton, 1998, 159 p. ISBN: 973-578-411-4
7. DE BESSE, B., NKWENTI-AZEH, B., SAGER, J.C. *Glossary of terms used in terminology*: John Benjamins, 1997. 156 p. ISSN 0929-9971
8. El MORR, C., MARET, P. *Virtual Community Building and the Information Society: Current and Future Directions*: Idea Group Inc (IGI), 2011. 279 p. ISBN13: 9781609608699
9. PEARSON, J. *Terms in Context*. John Benjamins Publishing, 1998. 242 p. ISBN 902722269X
10. PECHMANN, T., HABEL, C. *Multidisciplinary Approaches to Language Production.* Walter de Gruyter, 2004. 603 p. ISBN 3-11-017840-0
11. PICHT, H., DRASKAU, J. *Terminology: an introduction*. Guilford: The University of Surrey, 1985. 205 p. ISBN 0-9510943-19
12. PITAR, M. *Manual de terminologie şi terminografie.* Timişoara: Mirton, 2009. 180 p. ISBN 978-973-52-0548-5
13. SAGER, J., C. *Practical Course in Terminology Processing.* John Benjamins Publishing, 1990. 252 p. ISBN 1-5561-9133-8
14. SOMERS, J.L. *Terminology, Lsp and Translation.* Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1996. 250 p. ISBN 1-5561-9700-4
15. СУПЕРАНСКАЯ, А., ПОДОЛЬСКАЯ, Н., ВАСИЛЬЕВА, Н. *Общая терминология: Терминологическая деятельность*. Москва: ЛИБРОКОМ, 2011. 246 p. ISBN 5-354-01072-1
16. ШЕЛОВ, С. *Определение терминов и понятийная структура терминологии*. Изд-во С.-Петербургского университета, 1998. 233 p. ISBN 5288020078
17. LEITCHIK, V.M., SHELOV, S.D. Terminology: Where is Russian Science Today? În: *LSP & Professional Communication,* 2003, 1, vol.3. ISSN: 1601-1929
18. VASILIU, E. Definiția sensului sau definiția obiectului. În: *Studii şi cercetări lingvistice*, 1986, XXXVII, vol.2, p.85-91.
19. BUSUIOC, I. *Introducere în terminologie,* Universitatea din Bucureşti, 2003. [Accesat: 31.07.2013]. Disponibil: http://ebooks.unibuc.ro/filologie/terminologie/index.htm.
20. DRAKOS, N. *Computer Based Learning Unit*, University of Leeds, 1996. [Accesat: 06.08.2013]. Disponibil // http://www.spectrum.uni-bielefeld.de.

21. HOMETKOVSKI, L. *Taxonomia paradigmatica si sintagmatica in terminologia dreptului comunitar* [Accesat: 07.08.2013]. Disponibil //http://ulim.md/digilib/assets/files/Filologie/ Capitolul%203.pdf.
22. PIERLUIGI, L. *Marqueurs définitionnels et marqueurs relationnels dans les définitions du DAAFAPS* [Accesat: 07.08.2013]. Disponibil // http://www.euralex.org.
23. WINSTON, M., CHAFFIN, R., HERMMANN, D. *A taxonomy of part-whole relations* [Accesat: 05.08.2013]. Disponibil // http://csjarchive.cogsci.rpi.edu/1987v11/i04/p0417p0444/MAIN.PDF
24. http://dexonline.ro/lexem/mereologie/191759 [Accesat: 05.08.2013]
25. http://ro.wikipedia.org. [Accesat: 05.08.2013]

Prezentat la 01.11.2013

TERMENII ECOLOGICI: CLASIFICĂRI ŞI RAPORTURI LOGICE

Dorina MACOVEI
Universitatea de Stat din Moldova

Articolul de faţă prezintă nişte clasificări ale termenilor ecologici conform unor principii existente în logică. Aşadar, vom încerca să grupăm termenii ecologici din punct de vedere intensional (din punctul de vedere al *conţinutului* unei noţiuni) şi extensional (din punctul de vedere al *sferei* noţiunii). Pe parcursul acestei cercetări am încercat să analizăm aceste grupuri de termeni, să le aranjăm în categorii şi să examinăm relaţiile specifice ce se pot stabili între ele.
Cuvinte-cheie: *termen, cuvânt, clasificare, intensiune, extensiune, relaţie, concept, context etc.*

ECOLOGICAL TERMS: LOGICAL CLASSIFICATIONS AND RELATIONS

The present article focuses on the classification of ecological terms according to some principles existing in logic based on the connotation and the denotation of the words. In the process of analyzing these groups of terms, we attempted to arrange the terms into categories according to various characteristics and examine the specific relations established between them. The examples are drawn from on-line documents and special dictionaries of ecological terms.
Keywords: *term, word, classification, intension, extension, relation, principle, concept, context, etc.*

Termenul este un cuvânt sau un ansamblu de cuvinte care exprimă o noţiune şi care se referă la unul sau la mai multe obiecte, reale sau ideale. El are o anumită expresie lingvistică, exprimă un anumit conţinut sau înţeles, se aplică anumitor obiecte; cu alte cuvinte, are o anumită sferă. Aşadar, termenul are trei componente logico-semantice: componenta lingvistică (*cuvântul*), componenta cognitivă (*noţiunea*), componenta ontologică sau ontică (*obiectul,* care poate fi atât un lucru real şi concret, cât şi un număr, o clasă, o proprietate, adică obiecte abstracte sau ideale). Prin urmare, **intensiunea** unui termen este formată din ansamblul de proprietăţi care alcătuiesc noţiunea, reprezentând „înţelesul" sau sensul acelui termen, adică noţiunea ca atare, iar **extensiunea** lui reprezintă mulţimea obiectelor la care termenul se poate aplica cu sens, adică „referinţa", denotaţia sau sfera termenului. Mulţi oameni de ştiinţă recurg la termenii de conotaţie şi denotaţie pentru a avea în vedere ceea ce am menţionat mai sus: intensiune şi extensiune.

Ex.: *Vertebrate* – ***conotaţie (intensiune)***: animale cu coloană vertebrală;
– ***denotaţie (extensiune)***: mamifere, reptile, pasari, peşti, amfibieni.

Am recurs la această notă introductivă pentru a încerca în cele ce urmează să grupăm termenii ecologici din punct de vedere intensional (din punctul de vedere al *conţinutului* unei noţiuni) şi extensional (din punctul de vedere al *sferei* noţiunii), clasificări pe care le-am preluat din logică.

Ca şi orice clasificare, clasificarea termenilor are în general la bază perechi de contrarii [4, p.25]:

I. Din punct de vedere intensional

1) TERMENI ABSOLUŢI ŞI TERMENI RELATIVI (după gradul de dependenţă/ independenţă semantică faţă de alţi termeni) [4, p.25]

Termeni absoluţi – exprimă proprietăţi ale unor obiecte, putând fi înţeleşi în mod independent de alţi termeni. O noţiune este absolută dacă notele care formează conţinutul ei pot fi enunţate despre obiecte individuale, considerate ca izolate unele de altele: c*enuşă*, *ciclu*, *factor*, *nivaţie* (acţiunea de modelare a reliefului făcută de îngheţurile şi dezgheţurile succesive în zonele înalte ale munţilor), *neuston* (organisme microscopice, vegetale şi animale, care colorează suprafaţa apelor).

Termeni relativi – exprimă o relaţie stabilită între doi termeni (care nu pot fi independenţi în mod izolat). O noţiune este relativă dacă notele din conţinutul ei caracterizează un obiect individual numai ca rezultat al unei anumite relaţii dintre acel obiect şi unul sau mai multe obiecte: *natalitate – mortalitate, gen – specie, pădure primară – pădure secundară, heliofit* (care se dezvoltă normal în condiţii de radiaţie solară intensă) – *helofit* (care creşte în nămol sau în apă), *pustiu rece – pustiu cald.*

2) TERMENI POZITIVI ŞI TERMENI NEGATIVI (după prezenţa/absenţa proprietăţii denotate)

Termeni pozitivi – termeni care indică prezenţa unei proprietăţi/însuşiri. O noţiune este pozitivă dacă reflectă prezenţa unei sau a mai multor însuşiri la un obiect (clasă de obiecte): *biodegradabil, activ, matur, umiditate, valoare.*

Termeni negativi – termeni care indică absența unei proprietăți (pot fi construiți prin prefixare negativă). O noțiune este pozitivă dacă reflectă privarea obiectului (clasei) de o însuşire: *rahitism, imatur, inactiv, nebiodegradabil, secetă, insolubil.*

Ținem să menționăm că nu întotdeauna există o concordanță perfectă între forma logică şi forma lingvistică, ceea ce face uneori ca deosebirea noțiunilor în pozitive şi negative să fie mai dificilă. La nivelul limbii române, de exemplu, „cuvintele negative" conțin un prefix negativ (*a-, ne-, in-, anti- etc.*), dar nu orice astfel de cuvânt materializează o noțiune negativă. Cuvintele „*antibiotic*", „*inactiv*", „*antidot*", „*anticoagulant*" sau „*desensibilizare*" sunt lingvistic-negative, dar comunică noțiuni logic-pozitive. Pentru a evita confuziile, este recomandabil să considerăm noțiunile în context, adică după felul în care apar ele în propoziții.

3) TERMENI SIMPLI ŞI TERMENI COMPUŞI (după concordanța logică cu alți termeni şi participarea altor termeni la construcția semantică a termenului)

Termeni simpli **– termeni care sunt primari într-o teorie / sistem:** *ecologie, ecosistem, mediu, poluare, ecotip.*

Termeni compuşi **– termeni care sunt definiți cu ajutorul unui termen primar sau formează dervatele lui:** *ecologia animalelor, ~ aşezărilor umane, ~ celulelor, ~ conservării, ~ culturii, ~ etnoculturilor, ~ landşafturilor, ~ nutriției, ~ omului, ~ peisajului, ~ plantelor etc.; ecosistem acvatic, ~ aluvionar, ~ antropizat, ~ artificial, ~ autotrof, ~ artificial, ~ bidemensional, ~ biosferic, ~ complet, ~ forestier etc.; mediu abiotic, ~ acvatic, ~ aerian, ~ agricol, ~ ambiental, ~ anoxic, ~ antropic, ~ azoic, ~ biotenotic, ~ biochimic etc.; parazit facultativ, ~ obligatoriu, ~ nespecific, ~ specific etc.; plantă efemeră, ~ emersă, ~ epifită, ~ heliofită, ~ helofită, ~ hidrocoră etc.*

Putem menționa aici şi a patra clasă de termeni afirmată de alți logicieni, dar care nu apare în clasificările lui A.Sandu: **TERMENI ABSTRACȚI ŞI CONCREȚI**. Dacă un termen desemnează proprietăți considerate în sine, izolat, independente de un obiect anume, termenul este ***abstract*** *(adaptare, acomodare, poluare, cogniție, degradare),* iar dacă termenul redă obiecte, însuşiri sau proprietăți aparținând unui obiect, el este ***concret*** (*adaptarea mediului, poluarea apei, apă poluată, densitatea apei, denaturarea proteinelor*). Acelaşi cuvânt poate desemna un termen abstract într-un context şi unul concret în alt context.

II. Din punct de vedere extensional:

1. TERMENI SINGULARI/ INDIVIDUALI ŞI TERMENI GENERALI (după unicitatea elementelor denotate)

Termeni singulari/individuali **– termeni a căror extensiune are un singur element, altfel spus, noțiunea lui reflectă în plan logic o clasă cu un singur element:** *Aforismul „totul sau nimic", Fondul mondial pentru natura sălbatică (WWF), Organizația Mondială a Sănătății, Rețeaua ecologică „Natura 2000", Conferința ONU pentru mediul ambiant de la Stockholm (1972), Conferința climei de la Berlin (1975).*

Termeni generali **– termeni a căror extensiune cuprinde cel puțin două elemente:** *bacterie, civilizație, biocenoză, ecosistem, ecotop.*

2. TERMENI COLECTIVI ŞI TERMENI DISTRIBUTIVI/DIVIZIVI (după gradul de distribuție a proprietății între membrii clasei)

Termeni colectivi – termeni care denotă o mulțime de obiecte ale căror proprietăți nu trec de la întreg la parte; termenii colectivi exprimă ideea de grup.

O colecție de obiecte este un *întreg* format din totalitatea obiectelor individuale ca părți ale sale. Drept urmare, nu tot ceea ce se spune despre întreg (colecția sau clasa de colecții) se poate spune şi despre fiecare element al lui. Dacă o pădure poate fi mare sau deasă, nu acelaşi lucru corespunde fiecărui element al ei privit individual. În cazul termenilor colectivi raportul de la întreg la parte este partitiv: *afiniş, aluniş, biociclu, codru, desiş, ecosistem, scul (bank de peşti).*

Termeni distributivi – termeni în care o proprietate ce se referă la un obiect se referă şi la fiecare element al acestuia. Noțiunea este divizivă numai dacă ea apare în plan logic ca expresie a ceea ce este general, comun, în obiectele individuale proprii unei clase. Noțiunile distributive sunt, totodată, noțiuni generale. Tot ce este adevărat despre întreaga clasă este adevărat şi despre fiecare element al ei; în acest caz, raportul de la clasă la element este diviziv: *bacterii, bazin, biocenoză, deşeu, factor, plantă.*

3. TERMENI VAGI ŞI TERMENI PRECIŞI (după caracterul univoc al apartenenței unui obiect la extensiunea termenului)

Termeni vagi – termeni al căror obiect nu aparține în mod univoc extensiunii lui. Putem spune că o noțiune este vagă dacă, oricare ar fi obiectul ales, nu putem constata exact dacă aparține sau nu clasei de obiecte reflectate de noțiune: *rece, periculos, risc, vulnerabilitatea ecosistemului, vital, fertil.*

Termeni precişi – termeni despre al cărui obiect putem spune că aparține în mod univoc extensiunii lui: *plantă, planetă, seră, element chimic, insecticid.*

Comparând aceste două noțiuni, putem conchide că, spre deosebire de termenii precişi, termenii vagi necesită o precizare din partea vorbitorului.

În cele ce urmează vom descrie raporturile logice dintre doi termeni dupa criteriul extensiunii lor. Se evidențiază doua clase mari: raporturi de ***concordanță***, atunci când termenii au cel puțin un element comun în extensiunea lor şi raporturi de ***opoziție***, când cei doi termeni nu au niciun element comun. Cercetarea acestor raporturi permite delimitarea următoarelor subtipuri de raporturi [5]:

Raporturi de **concordanță**	Raporturi de **opoziție**
• *Identitate* • *Încrucişare* • *Ordonare*	• *Contrarietate* • *Contradicție*

Din categoria raporturilor de concordanță fac parte:

- **raportul de identitate:** sunt în *raport de identitate* extensională doi termeni care au în comun toate obiectele din extensiunile lor, altfel spus – aceeaşi extensiune:

  ex.: *factor abiogen–factor abiotic, factor-cheie–factor determinant, faleză vie–faleză activă, farmacodinamică–farmacodinamie, fază–stadiu, hetroecie–hetroxenie, izolare geografică–izolare spațială.*

În general, sinonimele au atât extensiunea, cât si intensiunea comună. Alți termeni pot fi în raport de identitate doar extensională, fară a fi în identitate intensională.

- **raportul de ordonare:** Doi termeni sunt în *raport de ordonare* dacă extensiunea unuia cuprinde în întregime extensiunea celuilalt fără a o elimina. Se stabileşte acest raport numai în cazul în care oricare obiect care aparține extensiunii unui termen aparține şi extensiunii celui de-al doilea termen, în timp ce cel de-al doilea termen are în extensiunea sa şi obiecte ce nu aparțin extensiunii primului obiect.

  A = mamifer (gen) – termen supraordonat

  B = vertebrat (specie) – subordonat

„Termenul supraordonat (A) se numeste *gen*, iar cel subordonat (B) se numeste *specie*. Genul cel mai apropiat de o specie se numeste *gen proxim*, iar specia cea mai apropiată de un gen se numeste *specie proximă*. Genul care nu este specie pentru un gen superior lui se numeste *gen maxim*, iar specia care nu este gen pentru o altă specie se numeste *specie ultimă*. Notele prin care specia se deosebeste de genul proxim poartă numele de *diferență specifică*" [5].

Ex.: *lanț trofic – verigă trofică, ecosistem – componente vii, componente nevii; habitat – pădure, deşert, stepă, silvostepă, savană, câmpie; atmosferă – troposferă, stratosferă, mezosferă, termosferă; poluare a mediului – poluare chimică, poluare a apei – poluare de origine termică* (poluare provocată de apele cu temperatură înaltă, evacuate de termocentrale şi întreprinderi industriale).

- **raportul de incrucişare (de intersecție):** Sunt în *raport de încrucişare* doi termeni ale căror extensiuni au în comun cel puțin un element, fiecare termen având în extensiunea sa şi elemente necomune, ce nu aparțin extensiunii celuilalt termen:

  Ex.: *animal anfibie – mamifere, aisberg – munte, fungicid – pesticid, autopolenizare – autoproducere, a dezinfecta* – a distruge microorganismele animale şi vegetale producătoare de boli – *a dezintoxica* – a înlătura o intoxicație din organism.

Categoria raporturilor de opoziție cuprinde:

- **raportul de contrarietate:** Doi termeni sunt în *raport de contrarietate* dacă sunt specii ale aceluiaşi gen. Se stabileşte acest raport numai în cazul în care, oricare ar fi obiectul acesta, el nu poate aparține simultan extensiunii ambilor termeni, existând posibilitatea de a nu aparține extensiunii niciunuia dintre ei.

  Ex.: *stratosferă – mezosferă, zonă caldă – zonă temperată, deşeuri menajere – deşeuri de producție, ecologia deşertului – ecologia pădurilor, ecosistem rural – ecosistem urban.*

- **raportul de contradicție:** Doi termeni sunt în *raport de contradicție* dacă unul este negația celuilalt, luată sau nu în cadrul unui domeniu de referință, respectiv o categorie de obiecte de un anumit gen.

  Ex.: *vertebrat – nevertebrat, biodegradabile – nonbiodegradabile, rezistență – nonrezistență, persistenți – nonpersistenți, fertilizzare – defertilizare, ecosistem complet – ecosistem incomplet, poluat – nepoluat.*

În opinia unor logicieni, raporturi de contradicție se mai pot stabili și înte doi termeni care nu au nicio însușire comună, cum ar fi cazul următoarelor exemple: *plantă – relief, selvă (pădure) – cianofite (clasă de alge albastre), câmpie – consum chimic de oxigen*.

În concluzie: observăm că tezaurul terminologic al ecologiei, ca și oricare altă știință, este o unitate organizată, o aranjare planificată pe categorii după anumite criterii, sisteme sau concepții abstracte bine stabilite anterior. Studiind și analizând o serie de termeni din domeniu, remarcăm că aceste clasificări preluate din logică se potrivesc întocmai unei științe ca ecologia mediului înconjurător. Așadar, din perspectiva intensiunii lor există termeni *absoluți* și *relativi*, *pozitivi* și *negativi*, *simpli* și *compuși, abstracți* și *concreți*; din punct de vedere extensional: *individuali* și *generali*, *colectivi* și *divizivi*, *vagi* și *preciși*. Doi termeni se află într-o anumită relație stabilind, astfel, raporturi de concordanță (*identitate, încrucișare, ordonare*) sau opoziție (*contrarietate, contradicție*).

Bibliografie:

1. BAKER, M., GALDANHA, G. *Routledge Ecyclopedia of Translation Studies.* New York: Routledge, 2011. 704 p. ISBN 13: 978-0-415-36930-5
2. CIOBANU, G. *Elemente de terminologie.* București: Mirton, 1998. 159 p. ISBN: 973-578-411-4
3. DEDIU, I. *Tezaurul terminologic al ecologiei.* Chișinău: Știința, 2010. 284 p. ISBN 9975677460, 9789975677462
4. SANDU, A. *Logica și teoria argumentării.* Iași: Lumen, 2012. 139 p. ISBN 978-973-166-303-6
5. http://floringeorgepopovici.wordpress.com/2011/10/03/clasificarea-termenilor/. [Accesat: 15.12.2013]
6. http://dexonline.ro/lexem/mereologie/191759. [Accesat: 05.08.2013.]
7. HYPERLINK "http://ourhappyschool.com/philosophy/term-logic" http://ourhappyschool.com/philosophy/term-logic [Accesat: 12.12.2013]
8. СУПЕРАНСКАЯ, А., ПОДОЛЬСКАЯ, Н., ВАСИЛЬЕВА, Н. *Общая терминология: Терминологическая деятельность.* Москва: ЛИБРОКОМ, 2011. 246 p. ISBN 5-354-01072-1
9. ШЕЛОВ, С. *Определение терминов и понятийная структура терминологии.* s.l.: Изд-во С.-Петербургского университета, 1998. 233 p. ISBN 5288020078

Prezentat la 20.12.2013

LINGUISTIC AND CULTURAL BASIS OF EMOTIONS

Viorica LIFARI
Universitatea de Stat din Moldova

The Handbook of Emotions contains the famous metaphor about the master and slave with reference to the reason and emotion, thus the emotion denotes something weak and dependent. On the other hand it is considered that emotions are best rendered non-verbally and V.Hugo had found an explanation for that: "The feeling is always new while the word has been always used that is why we cannot express our emotions verbally."

For a long period of time the linguists had different opinions concerning the study of the emotive function of the language. A part of them thought that the dominant function of the language is the cognitive one thus excluding the possibility of researching the emotional component of the language. In the late 70s of the previous century emotiology as the linguistics of emotions began to appear. Many professors such as V.V. Shakhovsky, A.Wierzbicka, T.V. Larina dealt in the field of emotiology and studied cross-cultural communication. Some of them state that emotions are universal and can be identified in every country, others conclude that the lack of the term denoting a certain emotion in a certain language speaks about the fact that cultures differ emotionally.

In this study we try to identify the terminology used in a research of this kind and clarify whether emotions are culturally dependent or not. The working languages are English, Romanian and Russian and their corresponding cultures – English, Moldovan and Russian.

Keywords: *emotiology, intercultural studies, linguistic studies, emotions, feelings.*

EMOŢIILE: COMPONENTA LINGVISTICĂ ŞI CEA CULTURALĂ

În lucrarea „The Handbook of Emotions" găsim metafora despre sclav şi proprietar cu referinţă la raţiune şi emoţie, astfel cea din urmă denumind ceva slab şi dependent, iar prima fiind ceva puternic şi independent. Se spune că emoţiile/ sentimentele se redau mai bine prin mijloace non-verbale şi distinsul scriitor francez V.Hugo a găsit o explicaţie pentru acest fapt, spunând că sentimental este întotdeauna nou, pe când cuvintele sunt tot aceleaşi.

Pentru o perioadă îndelungată, lingviştii au tratat tema funcţiei emotive a limbii în mod variat. O parte din ei considerau că funcţia superioară a limbii este cea cognitivă, astfel excluzând posibilitatea studierii funcţiei emotive. La sfârşitul anilor 70 ai secolului trecut a început să apară emotiologia ca ramura a lingvisticii. Mulţi savanţi, precum V.V. Shakhovsky, A.Wierzbicka, T.V. Larina, au contribuit cu lucrările lor în domeniu în plan intercultural. Unii susţin că emoţiile sunt universale şi pot fi identificate în orice ţară, iar alţii sunt de părere că lipsa termenului ce redă conceptul unei emoţii într-un idiom indică faptul dependenţei emoţiilor de cultură sau etnie.

În acest studiu ne propunem să identificăm terminologia utilizată într-o cercetare de acest gen şi să confirmăm ipoteza despre dependenţa emoţiilor de cultură. Culturile cercetate sunt cea engleză, moldovenească şi rusă, iar terminologia ţine de limbile engleză, română şi rusă.

Cuvinte-cheie: *emotiologie, studii interculturale, studii lingvistice, emoţii, sentimente, simţ.*

The *emotions* represent specific and intense psychological reactions to a certain event. The *emotions* which are often called *feelings* (Rom. *sentimente*) include such manifestations as *love, hate, fury, trust, panic, the state of being afraid, pain*, etc. Researches till nowadays didn't give a definite answer to the questions what are emotions but they all agree that the emotions are composed of *subjective feelings, psychological answers and expressive behaviour* [7].

In the "Handbook of Emotions" by M.D. Lewis, J.M. Laviland-Jones, L.F. Barret [6, p.1] we read about the famous metaphor *the master and slave* with reference to *the reason and emotion,* where the *reason* is positive and strong, while the *emotions* are negative and weak, though Hume David, a Scottish skeptic from the 18th century considered that the *reason* has to be the *slave of emotions*. Plato in "Symposium" says that there are emotions involved in reason as well [6, p.4] while E.Bedford noticed that the Aristotelian Society in London made errors of thinking of *emotions* as *feelings*. This common mistake appears nowadays as well and modern linguists such as A.Wierzbicka in her works devoted to the linguistics of emotions points out this fact: many psychologists appear to be more comfortable with the term *emotion* than *feeling* because *emotions* appear to be somehow objective and it is assumed that only the objective is real and amenable to rigorous study. Indeed it is often assumed that emotions have a biological foundation and can therefore be studied objectively while feelings cannot [3, p.23].

Many anthropologists too prefer to talk about *emotions* rather than *feelings* – not because of the former's objective biological foundation but because of their objective social basis. The English word *emotion* seems to combine in its meaning a reference to *feeling*, a reference to *thinking* and a reference to *person's body*. For example one can talk about *a feeling of hunger or a feeling of heartburn,* but not *an emotion of hunger* or *an emotion of heartburn*, because feelings in question are not thought related. One can also talk about *a feeling of loneliness* or *a feeling of alienation*, but not *an emotion of loneliness* or *an emotion of alienation*, because while these feelings are clearly related to thoughts they do not imply any associated bodily events or processes (such as rising blood pressure, tears, etc.). The English word *emotions*, however, with its characteristic combination of three components (related to thinking, feeling and the body) does not have exact equivalents in other languages [3, p.24], so how to speak about other languages in terms of English and vice versa?

The word *emotion* comes from the Latin *emovere – to excite, to make somebody anxious* [9]. When we consult the Collins Cobuild Dictionary we find out that an *emotion* is *a feeling* such as *fear, love, hate, anger or jealousy* which can be caused by the situation that you are in or the people you are with. The second meaning is the part of a person's character that consists of their feelings as opposed to their thoughts, e.g.: the split between reason and emotion [3, p.461]. If we look up the word *feeling* up in the dictionary we notice almost the same explanation: *a feeling* is *an emotion* such as *anger or happiness*, e.g.: *a strong feeling of jealousy; a feeling of panic; guilty feeling, mutual feeling* and the second meaning of this word given by the dictionary is *a way of thinking and reacting to things which are emotional and spontaneous rather than logical and rational*, still another meaning is *a feeling of hunger, tiredness,* i.e. a physical sensation that you experience [1, p.525].

The Romanian equivalent for feelings is *sentiment*. The definition of this word explains it as *a particular affective process which expresses the human's (emotional) attitude towards reality*, the synonyms of this word are: *affect, simțire, pasiune, impresie, senzație, părere* [8]. The word *emotion* is a synonym to *feeling* in Romanian too, but they both do not include the body feelings that are part of the English word *emotion* as A.Wierzbicka said (see above). To render this meaning the Romanian language uses the word *simț: a simți foame, frig* or using the verb *to be* alongside the one denoting a state: *mii foame, mii cald, mii dor*, conjugated in person and number, while in English you'll hear *I feel cold, hot, thirsty*, though *I am thirsty, hungry* sounds English-like as well. *A simți* refers only to the body feelings. Nowadays when people have a public speech or an unusual experience and are excited and anxious they say: *am emoții*, in Romanian (English: *I have butterflies in the stomach*), which means that they want to tell the listener about their particular emotive and cognitive state.

The Russian dictionary sates that *чувства (feelings)* are stable emotional states of a human being which appear in the process of showing his/her attitude towards the world. In comparison with affectives and emotions *чувства* (feelings) are dependent on the situation. Besides they are subjective, fact that explains the degree of importance of certain things and phenomena for different people [10]. The word combinations found in the dictionary with the Russian word under analysis is very similar to the English and Romanian examples: *чувство горя (a feeling of sadness), удовольствия (delight), голода (hunger), холода (feeling cold).* The Russian example *чувство юмора* has the equivalents *sense of humour* and *simțul umorului* in English and Romanian, both the translations referring to humour have nothing to do with either emotions or feelings, in English and Romanian denoting an ability or a talent of the human being. In Russian the word *чувство* includes the seme [+ sense] in its meaning as well. The Russian *чувства* refers to the feeling while *чувство* refers to both the body and the abilities or talents. The term *эмоции* in Russian is *a particular type of psychological processes or states of a person which can be identified in certain situations of being joyful, felling fear, feeling pleasure,* etc. and the feelings comprise the highest stage of emotions.

What about the genetically related languages? As English is a Germanic language it is worthwhile researching if the languages from the same group have a term that will include the meaning of body feelings, thinking and spiritual feeling contained in the English term *emotion.* A.Wierzbicka mentions that in ordinary German there is no word for *emotion* at all. The word usually used as a translation equivalent of the English *emotion* is *Gefühl* (from *fühlen – to feel*) makes no distinction between mental and physical feelings (although contemporary scientific German uses increasingly the word *Emotion*, no doubt borrowed from the scientific English). At the same time the plural form *Gefühle* is restricted to cognitively based feelings similarly to Russian (see above), although unlike the English *emotion* it does not imply any body disturbances or processes of any kind.

It is stated that the concept of *feelings* is universal while that of *emotions* is culture-bound and cannot be similarly based on. Izard explicitly states that the emotions have the cognitive component [quoted from 3, p.26]. If before *the emotions* were not subject of linguistic studies nowadays it is proved that *emotions* comprise the motivational basis of consciousness, thought and behaviour [5, p.16]. The linguist supports A.Wierzbicka's point of view that *emotions* are universal and can be identified in every culture [5, p.17]. Biologically the emotions may be the same but socially, culturally and individually they are different. Many researchers support the idea that emotions are best rendered by non-verbal means, fact that we agree with. Moreover the French writer V.Hugo said that "the *feeling* is always new while the word has been always used that is why we cannot express our *emotions* verbally". Still about 30 years ago the *Linguistics of emotions* as a direction in Linguistics had appeared. V.I. Shakhovsky calls it ***emotiology*** [5, p.22]. Even if the English speaking countries demonstrated *reserveness, privacy and indifference to each other* in the XIX-th and XX-th centuries it changed into *sympathy, impoliteness and attention* in the XXI century. Nowadays the norms of behavior and the language differ. T.V. Larina [4, p.387] comes with interesting examples that illustrate the usage of rude words by people that belong to the intellectual layer of the English society. This is typical of young people all over the world due to the process of globalization. A young man of about 20 whose father is a respectable English Philology Professor uses swear words like *fuck* and its derivatives in the presence of his father without any embarrassment, or an adult gentlemen addressing his wife in the presence of Professor T.Larina also uses dirty words: *I can't park here because of that fucker.* Because of the rapid change in technology, because of the quickness of the internet operations people become *impatient* and *nervous* in everyday conversations, expressing their *emotions* in public by using the affectives, i.e. interjections or swear words; the latter even fashionable in the small talk of nowadays.

According to Professor V.I. Shakhovsky *emotions* can be expressed psychologically (laughing, crying, trembling) and verbally (i.e. named, expressed and described), thus he means the body language and the verbal language [5, p.18]. Every language has an emotive function thus every language contains special emotive signs, which are part of its cognitive-emotive structure of its cultural-linguistic code. The category of emotivity is present in every language on all the levels of its systems and is found on the phonetic, lexical, phraseological, word-building, morphological, syntactic, stylistic, supra-phrasal and text levels [5, p.28].

In spite of the fact that *emotions* are rendered in different ways in various cultures being conditioned by the specific national linguistic norms and rules the emotional essence of the man is considered by cognitology as a psychological universal [quoted from 5, p.29]. In a conversation the emotive component is always accompanied by the expressive one and the appreciation of the speaker is being added, while expressiveness and appreciation are not necessarily accompanied by the emotive component. Emotions and their rendering depend on the situation and also on the means used in speech or the signs of the body language, i.e. they are situational. The social researches show that the whole of the speech activity is either stereotypical or creative, the latter being based on the former. When born children develop the emotional image while thinking and use it to perceive the world and its role in this world. This fact speaks about the emotional dominant of innate deep structures as a component of innate *emotional intelligence* of a person [quoted from 5, p.44].

According to D.Goleman *emotional intelligence* implies the totality of emotions inside oneself; being aware of what I feel I can see myself and the others in a positive and objective way. The *emotional intelligence* is the ability to interact with the people in a receptive and proper way and to control the feelings in the right way. These abilities include control of *feelings* and *emotions*, *empathy, motivation and quickness of the mind*. These are the qualities that help building a character which can adapt well in the society. Certain *emotions* are associated with women (crying) and others with men (fury, rage). *Emotions* are also culturally dependent [11].

In order to prove that emotions are culturally dependent we would start with the analysis given by the famous Polish linguist A.Wierzbicka. She tries to explain the difference between the Polish words *tęsknota* (Russian – *тоска*, Romanian – *dor,* English – *no equivalent* (added by V.L.)), *tesknic* (Russian – *тосковать,* Romanian – *a fi dor*, English – *to miss* (added by V.L.)) and the English *to miss.*

If we decompose them into small parts that have equivalents in English we see that X tęskni do Y= (X feels 'tęsknota' to Y=X is far away from Y; X thinks of Y; X feels something good towards Y; X wants to be together with Y; X knows s/he cannot be together with Y; X feels something bad because of that. While the English word *to miss* implies neither *pain* nor *distance* in comparison with the mentioned Polish word [2, p.587]. We disagree with A.Wierzbicka in this respect as Collins Cobuild Dictionary gives the following

explanation to the meaning of the word miss: 1) *you regret that they are no longer with you because you like them very much or feel lonely without them*. E.g.: *The two boys miss their father a great deal*. Only the second meaning of *to miss* is 2) *to notice that they are not present* [1, p.924], meaning that A.Wierzbicka takes it as a primary one. Very good examples to show the difference between the two types of missing are the Russian *московать* and *скучать*. The first one is very close in meaning to the Polish *tesknic* and implies X knows he cannot be with Y, while the second one is more positive and doesn't contain this meaning being closer to the English *to miss*.

Referring to the Romanian *dor, a fi dor* we found out that it can be decomposed in the following semes: 1) *a strong desire to see somebody very dear again, nostalgia*; 2) *a suffering caused by the love for somebody who is far away*. So as we see it implies distance and pain as in the case of the Polish word.

To sum it up we can say that both linguists and anthropologists agree on the fact that emotions are objective and feelings are subjective, thus using the term emotions and not feelings for research.

The English term "emotions" contains the three components in it: the feelings, the body and the cognitive component. This term was borrowed into other languages to render the same meaning in scientific language so as to cover the specific cultural differences of the words that denote the feeling, the body and cognition differently. As seen from the analysed examples it is the word 'feeling' that is used in everyday speech in English, 'simț' appears in various expressions in Romanian and 'чувство/а' expresses feelings and bodily states in Russian.

The category of emotivity as a linguistic one is expressed at every level of the language. The emotions can be named, expressed and explained. The necessity to study emotions gave birth to a new direction in linguistics called emotiology, psychologists and sociologists on the other hand the term emotional intelligence as an art of controlling one's emotions.

The analysis of the word "to miss" and its equivalents in Romanian, Russian and Polish showed that the English "to miss" becomes very close to its equivalents in other languages implying pain and distance as the Polish, Romanian and Russian examples. This can be explained by the global use of English and the influence of other cultures on the English one, thus contributing to the change of the initial meaning of "to miss".

Bibliography:

1. Collins Cobuild Dictionary. The University of Birmingham. Collins: London and Glassgow, 1990. 1703 p.
2. WIERZBICKA, A. Human Emotions: Universal or Culture-Specific? In: *American Anthropologist, New Series*, vol. 88, no.3, Sep., 1986, p.584-594.
3. WIERZBICKA, A. *Emotional Universals* elies.rediris.es/Language_Design/LD2/wierzbicka.pdf 28.03.2013.
4. ЛАРИНА, Т.В. *Категория вежливости и стиль коммуникации. Сопоставление английских и русских лингво-культурных традиций.* Москва: Рукописные памятники древней Руси, 2009. 512 с.
5. ШАХОВСКИЙ, В.И. *Лингвистическая теория эмоций.* Москва: Гнозис, 2008. 416 с.
6. books.google.md/books 13.04.2013.
7. www.damaideparte.ro/index.php/emotiile-si-inteligenta-emotionala/7214/ 12.04.2013
8. dexonline.ro/definitie/sentiment 1.04.2013.
9. www.nlp-evolutiv.ro/nlp/sentimente-si-emotii 1.04.2013.
10. www.psychologies.ru/glossary/dict/15/ 1.04.2013.
11. www.ucoach./Leonardo.x/ab.si/ro/2-evaluarea-necsutatii/punctul-de-incepere/emotii/ce-sunt-emotiile/ 4.04.2013.

Prezentat la 10.12.2013

MODALITĂŢI LEXICO-GRAMATICALE DE INTENSIFICARE A ENUNŢULUI ÎN LIMBA ENGLEZĂ

Tamara MATEI
Universitatea de Stat din Moldova

În articol sunt abordate diverse modalităţi lexicale şi gramaticale de exprimare a intensităţii în limba engleză. De asemenea, se face comparaţie între categoriile logice, categoriile conceptuale şi categoriile gramaticale în baza teoriilor unor lingvişti ruşi, români şi englezi.
Cuvinte-cheie: *categorie, concept, categorie gramaticală, categorie logică, intensitate, nivel al limbii.*

LEXICAL AND GRAMMATICAL WAYS OF INTENSIFYING THE UTTERANCE IN THE ENGLISH LANGUAGE
The article focuses on various lexical and grammatical ways of expressing intensity in the English language. It also draws a comparison between logical categories, conceptual categories and grammatical categories based on the theories of some Russian, Romanian and English linguists.
Key words: *category, concept, grammatical category, logical category, intensity, linguistic level.*

Capacitatea generalizatoare a gândirii permite a sintetiza cunoştinţele în procesul activităţii mintale, înglobând conţinutul concret al gândirii într-un tot unitar. Termenul generic „categorie" este raportat la zece clase existenţiale. În opinia cercetătorului V.N. Borez, categoria, formă raţională superioară, fixează cunoştinţele şi conţinutul de bază al oricărei ştiinţe [8, p.4].

Savantul A.G. Spirkin este de părere că informaţia despre lumea înconjurătoare şi esenţa speciei umane este exteriorizată prin intermediul categoriilor logice, ce constituie mijloace de cunoaştere şi analiză a obiectului lingvistic în raportul lui cu realitatea [10, p.329].

Categoria, noţiune fundamentală şi generalizatoare, exprimă proprietăţile şi relaţiile esenţiale şi generale ale obiectelor şi fenomenelor realităţii, iar în lingvistică noţiunea semnalată serveşte drept unitate de analiză. Conceptul este o idee generală ce reflectă realitatea; prin mijlocirea acestuia obţinem o idee abstractă privind lumea înconjurătoare. În cercetarea noastră, conceptul formează obiectul de studiu, iar categoria serveşte drept procedeu de investigare a acestui concept.

Deşi categoriile gramaticale nu sunt identice cu cele logice, totuşi nu le contrazic pe acestea din urmă. Formele gândirii logice sunt universale, fapt ce implică existenţa unor universalii lingvistice. Însă, limba nu redă exclusiv gândirea logică, ci şi alte aspecte ale conştiinţei, creându-şi propriile categorii, mai numeroase şi mai ample decât categoriile logice. Limba desemnează, pe lângă categoriile şi relaţiile din lumea obiectivă, şi raporturile între vorbitor şi realitate (spaţiu, timp, mod). Între categoriile logice şi cele gramaticale nu există o corespondenţă univocă, întrucât aceleaşi categorii ale gândirii pot fi exprimate prin mijloace lingvistice variate. Odată corelate cu materialul lingvistic, categoriile logice devin categorii lingvistice şi se supun atât legilor generale de evoluţie a limbii, cât şi celor particulare, căpătând, în consecinţă, trăsături care le diferenţiază de categoriile logice corespunzătoare şi caracteristici deosebite în diverse limbi.

Categoriile reflectă atât realitatea obiectivă a lumii înconjurătoare, cât şi viziunea omului asupra acesteia, ceea ce condiţionează caracterul obiectiv al unora din ele şi caracterul subiectiv al altora. În opinia cercetătorului P.Charadeau [1, p.32], viziunea obiectivă corespunde fie unei perceperi fizice a obiectelor, diferite ca formă (rotund, plat) sau după poziţia lor în spaţiu (orizontal, vertical), fie unei cunoaşteri antropologice a fiinţelor universului (a sexului, vârstei, identităţii sociale). Viziunea obiectivă asupra realităţii permite a caracteriza proprietăţile obiectelor, fiinţelor, a le descrie. O asemenea viziune îşi găseşte expresie lingvistică prin intermediul adjectivelor calitative şi relative.

Viziunea subiectivă corespunde unei judecăţi a subiectului vorbitor vizând obiectul perceput, exprimată printr-o apreciere pozitivă sau negativă. Caracterul aprecierii e determinat de valorile ce le comportă obiectul, acestea fiind absolute sau relative, superioare sau inferioare. Aprecierea constituie un act mental, intelectual, un rezultat al atitudinii critice faţă de un obiect, realizându-se în domeniul intelectual (*logic, contradictoriu*),

afectiv (*senzațional, trist, agreabil, enervat, obsedat*), estetic (*frumos, urât*), etic (*bun, rău*), pragmatic (*util, inutil, practic, comod*) [8, p.58]. Spre a-şi exterioriza viziunea subiectivă, vorbitorul apelează la categoriile lingvistice ale comparației şi intensității.

P.Charadeau mai distinge şi viziunea obiectiv-relativă a lumii, ce presupune o evaluare fundamentată pe un sistem gradat constituit în baza normelor de vorbire ale subiectului vorbitor ori ale unui grup social. Sistemul menționat cuprinde calificarea care ține de distanță (*departe/aproape*), dimensiune (*mare/mic*), greutate (*greu/uşor*), mişcare (*repede/încet*). Realizarea lingvistică a acestei viziuni necesită utilizarea adjectivelor calitative, a celor relative, dar şi a gradelor de comparație, menite să reflecte obiectiv caracteristicile obiectelor lumii înconjurătoare.

Potrivit opiniei cunoscutului lingvist ieşean C.Dimitriu, „categoriile gramaticale reprezintă nişte datum-uri constând în expresia lingvistică a unor categorii logice, în sensul raporturilor stabilite de mintea omului între noțiuni, care corespund raporturilor existente în realitate între entități şi caracteristicile acestora sau numai între caracteristicile entităților” [2, p.12]. Această definiție a categoriei gramaticale dezvăluie conținutul categorial, care constă în „raportul stabilit de mintea omului între noțiuni” şi forma categorială, adică „marca raportului respectiv” [2, p.12]. Categoria gramaticală, expresie a simbiozei conținutului categorial şi a formei categoriale, necesită existența a cel puțin unei opoziții interne, adică aceleaşi particularități semantico-gramaticale comune unor cuvinte diferite sunt realizate prin cel puțin un sistem binar de opoziții. Prin urmare, nu orice deosebire dintre formele unui cuvânt constituie o categorie gramaticală, ci doar acelea „care intră în raport de reciprocitate cu elementele din planul opus” [3, p.41].

Categoria gramaticală a comparației sau intensității este proprie cuvintelor care exprimă fie proprietăți calitative sau cantitative, fie însuşiri ale acțiunilor. Conținutul acestei categorii îl formează intensitatea sau gradul manifestat al proprietății unui singur obiect ori a unei singure acțiuni sau stări în diverse împrejurări sau ale unor obiecte, acțiuni sau stări diferite indiferent de împrejurări. O caracteristică poate apărea cu o intensitate obişnuită în comparație cu celelalte posibile, cu o intensitate egală sau mai mică decât cea obişnuită şi cu o intensitate superioară celei obişnuite. Eventualele inovații, frecvente în vorbire, nu afectează sistemul limbii. Inovațiile ocazionale nu se păstrează, le uită chiar vorbitorul, dacă interlocutorul (deci, societatea) nu le acceptă, căci orice schimbare în limbă se datorează celui aflat în fața emițătorului: interlocutorul. Grație interlocutorului, sunt posibile unele nuanțe de sens, pe care acesta le „descoperă”. Numai interlocutorul poate să *compare* informația ce o deține cu cele comunicate de emițător şi, astfel, să sesizeze nuanțele de sens existente pe care apoi, ca vorbitor, le va respecta. Vorbirea dispune de multiple şi variate posibilități de redare a intensității prin care se poate manifesta calitatea sau însuşirea obiectului. În această privință, trăsătura calificativă exprimată de adjectiv urmează a fi exteriorizată prin diferite mijloace, care, la rândul lor, sunt repartizate la cele trei grade de comparație, justificate atât din punct de vedere gramatical, cât şi stilistic, deoarece servesc şi ca procedee de intensificare emoțional-expresivă.

Intensitatea unei calități comportă diferite grade, având caracter evaluativ sau fiind exprimată prin intermediul unei comparații. În primul caz putem semnala intensitatea absolută, iar în cel de-al doilea caz – intensitatea relativă. Nu există o părere unanimă privind clasele lexicale ce redau intensitatea absolută sau relativă. În principiu, se consideră că numai adjectivelor şi adverbelor le sunt proprii categoriile comparației şi intensității. În realitate, însă, această categorie gramaticală apare şi la alte părți de vorbire, caracterizate prin valoare lexicală calificativă. Au fost atestate cazuri de grade de comparație la substantiv *(She is more woman than any of them),* pronume *(He wants to be the very first)* etc. Sunt posibilități nelimitate de a transpune lingvistic categoria intensității, ceea ce justifică studierea conceptului general şi universal al comparației şi intensității, noțiune ce reflectă toate mijloacele lingvistice apte a reda categoria gramaticală în cauză. În viziunea cercetătorului A.V. Bondarko, o categorie conceptuală îşi găseşte expresie în diverse modalități lexicale, morfologice şi sintactice sau în cele mai variate îmbinări ale acestor modalități [7, p.21-22].

Relația dintre concepte şi categorii poate fi stabilită fără a depăşi limitele gramaticale. Cele reflectate prin intermediul acestora pot fi elucidate nu doar în domeniul lingvisticii, ci şi al logicii. Unele categorii lingvistice sunt legate indisolubil de caracteristicile proprii înseşi obiectelor. Astfel, categoria gramaticală a comparației şi intensității corespunde gradului diferit al unei însuşiri ce denotă fie un obiect în circumstanțe diferite, fie diverse obiecte.

Modul de reflectare a lumii înconjurătoare în conştiința umană este complex, fapt ce nu permite a găsi cel mai simplu şi exact procedeu lingvistic menit să marcheze marea diversitate a manifestărilor lui. Iată de ce nu se atestă o corespondență perfectă între categoriile logice şi cele gramaticale [9, p.57].

Pentru a ilustra cele expuse mai sus, vom analiza următoarele exemple:

1. He is a very good father.

2. What a good father he is!

Din punct de vedere gramatical, mostrele semnalate sunt diferite: în prima propoziţie atestăm superlativul absolut, pe când cea de-a doua este o propoziţie exclamativă, ambele construcţii, însă, redând aceeaşi informaţie despre persoana în cauză. Exemple similare sugerează ideea că pe lângă categoriile gramaticale concrete, condiţionate de structura limbii şi formele unităţilor lexicale care o constituie, mai există şi unele categorii care nu depind de faptele lingvistice. Aceste categorii sunt universale, detectabile în toate limbile, ce nu sunt reflectate, obligatoriu, prin intermediul unor modele stabilite. Delimităm, astfel, unele categorii conceptuale, lingviştii urmând să dezvăluie relaţiile dintre ele şi categoriile gramaticale. Întrucât fenomenele caracteristice unor categorii gramaticale diferite pot aparţine aceleiaşi categorii conceptuale, descrierea celei din urmă solicită analiza formei, funcţiei şi a conceptului exprimat de fenomenul lingvistic. După justa afirmaţie a lingvistului danez O.Jespersen, categoriile gramaticale sunt doar „simptomele" sau „umbrele" categoriilor conceptuale [9, p.60].

Analiza funcţională a unei categorii morfologice e realizabilă graţie numeroaselor contexte în care se poate manifesta categoria dată. Sarcina cercetătorului rezidă în a reduce numărul nelimitat al anturajelor particulare şi concrete la un număr finit de unităţi generale şi abstracte, în a specifica variate contexte, relevante pentru funcţionarea categoriilor morfologice, determinând influenţa acestor ambianţe asupra exteriorizării conţinutului categoriei respective [7, p.19]. Tipul contextului înglobează o totalitate de elemente care se repetă regulat în ambianţe concrete. Analiza contextuală presupune comentariul unor manifestări individuale ale fenomenelor de limbă, care exprimă un concept general întâlnit şi în alte anturaje, dar invariabil din punctul de vedere al conţinutului. Studierea diverselor situaţii şi contexte tipice care dezvăluie funcţionarea categoriei gramaticale poate devia de la limitele acesteia.

Problema intensităţii şi a raportului său faţă de alte domenii a fost studiată în mare măsură de lingvişti. Amprentele intensităţii pot fi găsite în toate domeniile; un exemplu adecvat poate servi modul în care alegem cuvintele pentru a ne exprima gândurile. Chiar şi sinonimele cele mai apropiate se disting prin nuanţe semantice, deosebindu-se fie prin gradul lor de intensitate, fie prin gradul lor de expresivitate sau prin registrul de limbă la care aparţin.

În viziunea lingvistului şi traducătorului E.R. Wendland, intensitatea implică reduplicarea unui element lexical special, fie a unei rădăcini, cuvânt sau a unei expresii, pentru a-i amplifica domeniul semantic de aplicare special sau forţa acestuia, de exemplu: dimensiunea (*large, small*), calitatea (*good, bad*), diversitatea (mai multe tipuri diferite) şi aşa mai departe, de obicei, în cadrul unui singur enunţ sau al unei singure propoziţii. Astfel, expresia *"the men feared a great fear"* înseamnă că oamenii au fost extrem de îngroziţi. În mod similar, *"the sacrificing of sacrifice"* şi *"thevowing of vows"* pot accentua natura acţiunii pioase în ceea ce priveşte calitatea (de exemplu, *thoroughly committed vows, the best available sacrifices*) sau cantitatea (de exemplu, *repeated sacrifices, reiterated vows*) [5, p.164].

Analiza materialului lingvistic arată că esenţa categoriei conceptuale a intensităţii poate fi dezvăluită doar printr-o abordare complexă a mijloacelor lexico-gramaticale. Să comparăm următoarele mostre:

1. *What a lady, boy! A QUEEN, for Chrissake (J.Salinger. Catcher in the Rye).*

2. *From thefirst Miss Morgan was overimpressed with Tularecito. (J.Steinbeck. The Pastures of Heaven)*

3. *Now you're being noble. I love it when you're noble. (I.Shaw. The Young Lions)*

4. *He said things, even the commonest of things, as though they were funny. (J.Steinbeck. The Pastures of Heaven)*

5. *He worked until midnight and went to bed breathlessly happy. (J.Salinger. Catcher in the Rye)*

6. *Every exposed part of him was burned by the sun, his heavy arms to the elbows, his neck down into his collar, his face, and particularly his ears were painfully burned. (J.Steinbeck. The Pastures of Heaven)*

7. *What a charming woman, Mrs. Soames. (J.Galsworthy. The Forsyte Saga)*

În toate exemplele de mai sus atestăm diverse procedee de intensificare a celor comunicate – a acţiunii, a stării, a caracteristicii calificative. Acest fenomen este realizat prin multiple mijloace: intonaţia specifică propoziţiei exclamative şi evidenţierea grafică (în exemplul 1); prin intermediul afixării (în exemplul 2); aspectul continuu în locul celui simplu (în exemplul 3) şi gradul superlativ (în exemplul 4); cu ajutorul adverbelor intensificatoare (în exemplul 5); structurile sintactice care includ repetiţia (în exemplul 6) şi prin

intermediul propozițiilor exclamative lipsite de predicatul verbal, în care numele predicativ este intensificat prin plasarea lui la începutul propoziției (în exemplul 7).

De menționat şi întrebuințarea propozițiilor comparative, precum şi a celor comparativ-negative, folosirea grupurilor sinonimice de verbe şi adjective, a unităților frazeologice comparative.

Astfel, modalitățile de exprimare a intensității la diferite niveluri ale limbii se rezumă la următoarele:

✓ la nivelul t e x t u l u i intensitatea se redă prin mijloace sintactice, cum ar fi repetiția, propozițiile exclamative, propozițiile fără predicat verbal, în care numele predicativ este plasat la începutul propoziției;

✓ la nivelul s i n t a x e m a t i c mijloacele de intensificare sunt reprezentate de propoziții exclamative după conținut, dar interogative după structură, propoziții subordonate comparative, idiomatica sintactică;

✓ la nivelul s i n t a g m a t i c sunt de semnalat structurile comparative, construcțiile pleonastice şi unitățile frazeologice comparative;

✓ la nivelul l e x e m a t i c intensitatea este exteriorizată prin adverbele intensificatoare, adjectivele cu valoare similară, grupurile sinonimice de verbe;

✓ la nivelul m o r f e m a t i c mijloacele morfologice includ gradele de comparație ale adjectivelor şi adverbelor, îmbinările de tipul *more* + substantiv, auxiliarul *do,* aspectul continuu cu caracter emfatic, prefixele şi sufixele;

✓ la nivelul g r a f i c categoria vizată este exteriorizată prin intermediul mijloacelor grafice (evidențierea grafică, scrierea cu majuscule, scrierea cu cratimă, divizarea în silabe);

✓ la nivelul s u p r a s e g m e n t a l intensitatea este reprezentată de tonurile ascendent şi descendent, vocea tare, tempoul lent sau accelerat, diapazonul vocii, accentul logic, pauza în vorbire.

Conchidem că intensitatea poate fi redată prin diferite mijloace lingvistice, care fac parte din toate compartimentele limbii – fonetica, morfologia, lexicologia şi sintaxa, mijloacele gramaticale îmbinându-se cu cele lexicale. În afară de mijloacele lexico-gramaticale, intensificarea înglobează şi mijloace suprasegmentale.

Intensitatea presupune existența unui sistem de opoziții, acestea actualizându-se formal prin intermediul gradelor de comparație ale adjectivelor şi ale adverbelor, cu ajutorul auxiliarului *do* şi prin aspectul continuu substituindu-l pe cel simplu. Vom ilustra cele remarcate prin câteva exemple:

1. *I do believe I've cornered the cushiest, plushiest job in the Div. (A.Myrer. The Last Convertible)*

2. *"You're not boring us," Kay protested. "Is he, Carole?"*

"Not me," Carole Rivers said; she glanced nervously around. "I'm loving it". (A.Myrer. The Last Convertible)

În domeniul sintaxei intensitatea îşi găseşte expresie într-un sistem de opoziții pur formal, descris de cercetătoarea O.M. Barsova în una din lucrările sale [6, p.65-74].

Sunt elocvente exemplele de mai jos:

1a. *Nick is a beggar.*

1b. *Always a stubborn beggar, Nick. (J.Galsworthy. The Silver Spoon)*

2a. *I was lucky.*

2b. *I listened to her, smiling, and thought how lucky I was, how fantastically lucky. (A.Myrer. The Last Convertible)*

Dezvoltând concepția savantei O.M. Barsova, vom examina varianta „b" din fiecare pereche de propoziții ce denotă o vădită nuanță emoțională şi un conținut semantic intensificat. Din punct de vedere formal, intensitatea este dezvăluită prin structura „nume predicativ – subiect", opusă structurii „normale" a propoziției (1); în opoziția dintre topica „neutră" şi ordinea cuvintelor după schema „pronume interogativ/ adverb – nume predicativ – verb de legătură" (2).

Primele două exemple demonstrează simbioza mijloacelor lexicale şi a celor gramaticale, apte a intensifica enunțul: bunăoară, adverbele intensificatoare în ambele exemple şi adjectivul cu conținut intensificator în primul exemplu. La mijloacele gramaticale şi de ordin lexical se vor adăuga şi cele prosodice, reprezentate grafic. Iată câteva exemple:

1. *"How'd you do?"*

"Do? I was brilliant, ***briiilllllliant****..." (A.Myrer. The Last Convertible)*

2. *What a* ***ter-ri-fi-cal-ly*** *nice smile she had! (J.J. Salinger. Catcher in the Rye)*

În primul exemplu pronunțarea tărăgănată a cuvântului evidențiat demonstrează intensificarea la nivel fonetic, pe când în al doilea exemplu structura propoziției exclamative indică intensificarea trăsăturii corespun-

zătoare. Cuvântul evidențiat este pronunțat ca o unitate separată din punctul de vedere al intonației, fenomen redat grafic prin intermediul cratimelor.

Sistemul de opoziții la nivelul fonematic, morfematic şi sintaxematic are un caracter formal. Vorbind despre mijloacele de ordin lexical menite să redea intensitatea, nu putem limita toată diversitatea de manifestări la opoziții formale. Însă, şi în situația dată mijloacele privite în ansamblu demonstrează un anumit sistem, o paradigmă, ai cărei membri sunt uniți de un sens comun, deosebindu-se, concomitent, prin semnificații suplimentare, care denotă un grad diferit de intensitate.

Pentru a ilustra cele spuse mai sus, vom examina următorul grup sinonimic de verbe care exprimă ideea de „a vorbi": *to say – to hiss – to snap – to rap out – to bellow – to bark (at) – to storm – to roar – to thunder – to explode.*

Gradul diferit al însuşirii este dezvăluit de sensul verbului. Fiecare membru al acestui grup sinonimic are un sem comun, deosebindu-se printr-o nuanță adăugătoare. Spre a determina gradul de intensitate, apelăm la analiza semică: confruntând conținutul semantic al fiecărui membru al grupului sinonimic, elucidăm semul comun şi, făcând abstracţie de noțiunea de gradualitate, constatăm intensificarea conținutului semantic al verbului în cauză.

Situația semnalată poate fi observată analizând adjectivele şi participiile cu caracter intensificator în funcție de atribut. Să comparăm următoarele exemple: *prostration – complete prostration, respect – utmost respect, fortune – immense fortune.*

Membrul nemarcat (în cazul nostru, substantivul) reprezintă nivelul obişnuit al intensității, fiind un punct de referință pentru cel marcat. Cel din urmă (îmbinarea de cuvinte), grație adjectivului ce-l conține, dezvăluie gradul maxim al proprietății. În cazul dat menționăm opoziția binară, legată nemijlocit de noțiunea de gradualitate şi măsură.

În concluzie, ținem să subliniem că intensitatea e realizată nu doar prin mijloace gramaticale, dar şi cu ajutorul celor fonetice, lexicale, lexico-gramaticale. Confruntarea formelor categoriale nu se reduce doar la sistemul opozițiilor gramaticale: în aceeaşi măsură, ele includ şi modalități fonetice şi lexico-semantice.

Bibliografie:

1. CHARADEAU, P. *Grammaire du senset de l'expression*. Paris, 1992.
2. DIMITRIU, C. *Tratat de gramatică a limbii române*. Iaşi: Institutul European, 1999.
3. *Gramatica uzuală a limbii române* / Coordonator COTELNIC, T. Chişinău, 2000.
4. QUIRK, R., GREENBAUM, S.A. *University Grammar of English*. Longman, 1973.
5. WENDLAND, E.R. *Prophetic Rhetoric: Case Studies in Text Analysis and Translation.* Xulon Press, 2009.
6. БАРСОВА, О.М. Основные проблемы трансформационного синтаксиса (на материале современного русского языка). В: *Вопросы языкознания*, 1956, №4.
7. БОНДАРКО, А.В. *Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии*. Ленинград, 1983.
8. БОРЕЗ, В.Н. Об актуальности разработки категориального аппарата исторических наук. В: *Категории исторических наук*. Ленинград, 1988.
9. ЕСПЕРСЕН, О. *Философия грамматики*. Москва, 1958.
10. СПИРКИН, А.Г. *Происхождение сознания*. Москва, 1960.

Prezentat la 21.01.2013

SOCIAL LINGUISTIC SEMANTIC CHANGE OF LEXEMES IN RELATED LANGUAGES

Dumitru MELENCIUC, Veaceslav BOLIEV
Universitatea de Stat din Moldova

In this paper we undertake a social linguistic synchronic and diachronic comparative analysis of the semantic structure of some common origin lexemes taken from published sources, including dictionaries in some cognate languages, which have developed their semantic structures depending on specific historical conditions. We diachronically analyze lexemes, which can still be recognized as going back to the same source of origin and find out the degree of their semantic and structural change.
Keywords: *cognate, related language, extra-linguistic, social-linguistic, approach, semantic structure.*

EVOLUȚIA SEMANTICĂ SOCIAL-LINGVISTICĂ A LEXEMELOR ÎN LIMBILE ÎNRUDITE
În diferite limbi înrudite lexemele sunt expuse unui proces continuu de modificare a formelor şi structurilor semantice dătorită diferitelor condiții social-lingvistice în dezvoltarea comunităților lingvistice corespunzătoare. În articol vor fi analizate unele lexeme folosite în diferite publicații în limbi înrudite în plan diacronic, atestând modificările semantice ale cuvintelor contrastate.
Cuvinte-cheie: *limbi înrudite, extralingvistic, abordare, social-lingvistic, structură semantică, lexeme.*

Languages are affected by social, political, economic, cultural and technical changes. The semantic structure of words changes with the progress of human consciousness influenced by the scientific and technical progress and reflected in the development of lexical meanings. The notions of words become reflections of the changing real things and phenomena. The history of the social, economic, scientific, cultural and political life of the people brings about changes of the semantic structure of lexemes. For instance, Earth came to mean the third planet from the Sun. With the development of electrical engineering *earth* means a connection of a wire conductor with the earth [2, p.39-70]. In the English language today we find many new means of enhacement of the lexical and stylistic meanings of the existing lexical units. We have tried to analyze some examples from the articles recently published on the site of *http://news.yahoo.com/* concerning the problems of migration of people within the European Community space after Janiary 1, 2014. Thus, the Britain's tabloids have repeatedly warned people of the danger they believe would come after Jananuary 1, 2014, when work restrictions would be lifted across the European Union for migrants from Romania and Bulgaria – two of the trading bloc's new members. In some articles, published at the end of December, 2013 the lexical means used to express pessimistic notes are quite impressing. Corresponding lexical units are used in them to prove that the changes *will unleash a mass exodus of the poor and unemployed* from two eastern European countries to Britain [7]. The unusual combinations of lexemes are supposed to attract the attention and strongly impress the readers: *"In January, the only thing left will be the goat"*, is a Daily Mail headline referring to a remote Romanian village where *everyone was preparing to move to Britain for the higher wages and generous welfare benefits.* "*We're importing a crime wave from Romania and Bulgaria"*, another headline declared, quoting a Conservative lawmaker who told Parliament that *most pickpockets on British streets hail from Romania* [9]. To produce a stronger alarming impression combinations like *influx of foeringers* are used. Probably the politicians are telling the voters that eastern Europeans *are flooding Britain's job market with cheap labor and exploiting the country's benefits system*. A special target for tabloid stories are the Roma (Gypsies) already living in Britain and accused of *trying to sell babies and eating cats*. Another *headline is "Europe cold-shoulders its new eastern members of EU"* [9]. Thus, *immigration fears spark political firestorm in UK*. Imigrants are considered an unreasonable *burden!* The Brtitsh Prime minister is said to have suggested *to beef up enforcement* of the existing immigration laws! [8] In the English language today we find many new means of enhancement of the lexical and stylistic meanings of the lexemes. The above mentioned Roma migretied to the west from the Hindustany peninsula more than a thousand years ago. Analyzing lelxical units of common origin in many Indo-European languages we should take into consideration the fact that the level of science and technology in the distant ancient times was quite different and practically favoured the

breaking away from the main population of large groups of people going away to find or fight for a better life and territory in order to survive. Many of them succeeded to survive in various unfavorable conditions. Breaking away from their people they went on developing and changing their society and language in various conditions. In modern times we have a different process. The level of development of the human society, of science and technology practically stopped the process of formation of new languages. Some of them gradually disappear. Several languages have become internationally or regionally preferable. What is common with the distant times is the fact that quite a number of people leave their countries in order to find a better paid job or even to migrate to distant countries like the USA, Canada, etc. If they are young and are well trained as excellent specialists there would be no problems. The problem would be with the countries they leave behind. But if the migrants who are not very young and are not good specialists in modern technologies or any other fields of activity, then there would be a problem for them and for the country they choose for a temporary or permanent stay. This is reflected in the political activity of the target countries. Next we will make an attempt to analyse lexical units having a common Indo-European origin in the Hindustany penisnula. In case of distantly related languages recognizable common origin lexemes represent a good material to establish the degree of their diachronic semantic change. Hindi (in India) and Urdu (in Pakistan) are distantly related to the Germanic, Romance and Slavonic, etc. languages, but analyzing the existing dictionaries we still find many recognizable equivalents. Thus, in case of numerals from 1 to 10 we can see coincidences in Hindi and Sanscrit: *dvi – duo; tri, tri-; catur, char/chau; pañca – panci/paci* (to compare with *pente* in Greek, пять in Russian); *şáş - şat* (cf. Romanian *şase*). The Arabic and Hebrew: *seis* and *şeiş* are explained by borrowing from Hindi: *şáş, şat, sex exi, six,, şase, sechs, six, sei, seis, шесть* and *şeva-sabaa* with *saptá, sat, septem, epta, seven, şapte, sieben, sept, sette, siette, семь*. The Arabs borrowed the figures from Hindi in the IX century, and the Europeans borrowed the written system of the numerals from the Arabs in the XIIth century, including the term *sifr* (zero) coming from the Hindi/Sanscrit *sunya. Sifr* changed in the European languages into *zero, cifre, cifru, цифры, шифр, cipher, cypher; Chiffre, chiffre, chiffrée, cifra, cifrario, cifra, cifrada*, etc. Hindi and Arabic also exchanged many words now common for both languages but with differences in the semantic structure and form: *almari – wardrobe,* (Cf. *armario* in Spanish and *armoire* in French) *dresser; imam – imam, spiritual leader. Allah – god; ilahi – divine, godlike; god; ad, id – in Arabic aida – holiday* (*aida* borrowed into Spanish). The Sanscrit *juvah* and the Avestian *jivo* can be traced to the Latin *vivo, vividus, vivus, vita*; the English *life, live, alive, vivid, vivacity, vividness*, the French *vivre, vie, vivant, vif; the Italian vivere, vivo, vivente, vita*; the Spanish *vivit, vivo, vida*; the German *Leben, leben, lebendig*; the Russian *жизнь, живой, жить, живо, живить, живительный, животворность, животное, живость, живот*, etc., the Ukranian *живий, живі, живлючий, живо, жваво, живість, жвависті, жівит, живучий*, etc. [5], the Romanian *viu*, (colloq. jiu), *vivace, vioi, vivacitate, vital, vită viață, a vețui, a convețui*, etc. They are relatively close in form and meaning with the Modern Hindi derivatives and word combinations with *jivan* [dʒivan] (life, existence) [4, p.432]: *jivandata* – the giver of life, god; *jivandaiy* – giving life. A closer resemblance is preserved in case of Slavonic and Hindi. Thus, *jivandata* and *jivandaiy data* and *daiy* are identical in meaning and form with equivalents in many European languages: Russian *давать, дать* the Romanian (a da, dat, *etc.*). See also *Jita [dʒita]* in Hindi – *alive* and compare with *vită, viu (jită, jiu* colloq.*)* in Romanian, cf. *jivand – living – живой, живущий; jio [dʒio] – душа; жизнь; живое существо*; *jivapath – жизненный путь*; *jivani – жизненный; jivi* – живущий, живой. In *jivapath* the second element resembles the English *path* and the Russian *путь* [4, p.437-442]. Other equivalents: Latin *oculus – oculi*; Romanian *ochi – ochii*, Spanish – *ojos*, German - *Auge,-n;* French – *œil, des yeux*, Russian – *око-очи, очки, очкаристый, окошко, окно, очко, окулист, околдовывать* [5] are related to the Hindi *akh – akşi – akşan* [4, p.106], *chakşu* [4, p.366], *chaşm* [4, p.374]. The Hindi – *dĭa, din (day), adĭa (*today*), pratidin (*every day, dayily*)*; [4, p.734] *anudin (*daily*)* [4, p.54] have the same origin with the Lat. – dies, Romanian – zi, ziua (colloq. dziua), *ziar, diurne, cotidian, jurnal*; Spanish – *dia in buenos dias*, Italian – *bon giorno, giornata, giornale, cotidian, quotidianità*, English – *day, daily*, German – *Tag*, French – *jour, journal*, Russian – *день, дни, дневной, дневник, журнал* [5]. The Hindi units *ab, abi, oda (*apă, вода*), udic (*водный*), oda (*umed*)* [4, p.97] are related to the Romanian – *apă, acvatic, ud, udeală, umed, umiditate*; Russian – *вода, водный, see also: аквакомплекс, акваланг, аквамарин*; German – *wasser*, English – *water, humid, humidity, aquatics, aqueous;* Celtic – avon (river, water); French – *eau, humide*,

Italian – *acqua, umidità, umidezza, umido, umidire,* Spanish – *agua, húmedo. húmido, humedad* [5]. It is unusual to discover similar affixes in the confronted l-ges: *acangrăsi* (non-congress)*, annam* (nameless); *adandia*, *adant* (toothless) [4, p.39]; *амар* (immortal, eternal); *амаран (*immortality*), amrit* (immortal), *amritatva* (immortality)*; abhagti* (atheism)*; ahindi* (non-Hindi)*, amanushikta* (inhumanity), *amamta* (indifference). The negative prefix *a*- and the negative affix *dur*- are used, in many European languages as well [4, p.76-78], especially in Slavonic languages: *dur (*away, off; begone*)* – прочь! *Durabhiman (*arrogance*)*; *duragrahi (*stubborn, having bad intentions*); durachar (*misbehavior*)* – **дур**ное поведение; *durachari (*immoral*)* – аморальный; *duratma (*mean, coward*) – подлый; durashai (*bad intentions*)* – **дур**ные намерения; *durgati (*misfortune*)* – беда; *durmati* (stupid) [4, p.559-561]. Cf.: *durmad* – пьяный; высокомерный; *durvasna* – **дур**ные наклонности; *durvritti* – **дур**ное поведение (занятие); дурной поступок [4, p.562]. The Hindi negative affix *dush-* is very productive: *dushman* (enemy*); dushmani (*enmity*)*. Cf. the Rom. *duşman, a se duşmani, duşmănie*. In Hindi many lexemes with *dush-* possess mainly pejorative meanings like in: *dushmanipurna (*hostile*); dushcarma (*evil deed, sin, crime*); dushcalpana (*bad intention*); dushta (*wicked, evil; malicious, mean*)* [4, p.563]. Another productive affix and root morpheme is the Hindi word *bad* and the affix *bad-*: *bad - дурной, плохой; злой*; In this meaning the Hindi lexeme has common semes with the English *bad* in the meanings: *worthless, wretched, miserable, immoral, wicked, vicious, amoral, dissolute, injurious, hurtful, dangerous, unpleasant, offensive*, etc. The English equivalent possesses a wider semantic structure, while the Hindi *bad* can be used in compound or derivatives with various pejorative connotations: *bad-akida (*skeptic(al)*)*; *bad-акl (*imbecile, stupid*); bad-amli (*disorder*); bad-ahdi (*treason; treachery; betrayal*); bad-intazami (*ill-organized*); badкhvak (*hostile*); badgoi (*slander, calumny*); badzat (mean, low; badnam* (bad name, bad reputation)*; badbu (*stench, stink*)*, etc. [4, p.789-790]. The kinship terms in Hindi have also much in common with most of the European languages. The English *man* is confronted in Hindi with several units: *nar, manav, manushia, мард*. *Nar* means: *man, human being, husband, male, people; человек, мужчина, муж; люди, **нар**од; самец.* The lexeme *man* in Hindi has the meanings of *soul, spirit, mind; brains, intelligence, wit, intellect*. It does not exactly correspond to *man* in Germanic languages, but it is used in derivation and word-composition, where we find a certain degree of resemblance in form and content: *manushia* (man, human; om; человек; *manushia-ganna* (homicide, omucidere); *manushia-djati* (humanity, umanitate)*; manushiata* (humaneness, humanity, гуманность; umanism)*; manushiochit* (manlike, humanoid; гуманоид, человеческий; omenesc, omenos, umanoid). *Manav (*man, human being*)* is used to form many derivative and compound words: *manav-itihas* (history of mankind), *manavak* (dwarf; scoundrel); manav-djivan (human life); *manavi* (human, uman, omenesc), etc. Cf. also the unit *manas* (spirit, soul, mind; suflet, spirit, minte) [4, p.889]. The kinship terms *pardada, dada, prapitamah* – străbunel; прадед; *abba, pitri, pita* (father, tată, папа, отец); *nata* – natalitate, înrudire, родство; *natin* – nepoată, внучка; *nati* – nepot, внук, *nam* – name; nume, имя; *мадар* – mother; mamă; мать, матерь; *мадарватан* – motherland; родина; *мадарй* – motherly, maternal; материнский [4, p.889]. Cf. also: *mamta* – родство, родственность; любовь; материнская любовь; эгоизм; высокомерие; жадность; *маматва* – мумия [4, p.875]. We can single out terms close to those in the target language like *pardada, dada*. Some terms are polysemantic: *мама* – uncle, unchi, дядя, and *мама* – мать; *mami* – тётка, mătuşă [4, p.601]. Kinship terms display various semantic modifications in the cognate languages. Taking the Sanskrit *pita* (Greek and Latin *pater*, Gotic *fadar*) and comparing them with the Hindi *abba, pitri, pita* we find the corresponding terms and derivatives in English *father, dad, daddy, paternalism, paternal, paternity*; in Russian *отец, папа, (патернализм)*; the Romanian *tata*, see also *patern, paternalism, paternitate*; Spanish *padre, paternidad, paternal*; French *père, paternal, paternalisme, paternité;* Italian *padre, papà – papa* (father), (Pope) *papa, paternale, paternita, paternalismo;* German – *Vater, Vati, Pater, Paternitat*. *Abba* is relatively identical to *papa*, the Rus. *папа*. The rest of the variants go back to *pita* [5]. (Cf. the Japanese *toto*, Turkic – *babaşi, ata*). In the Romance languages there is a significant evolution from the Latin *pater*. We find it less changed in the lexeme *patriot* in most European languages. Cf. some derivatives of the Hindi *pitri* (father): *pitric* – paternal, fatherly, *pitritantra* – patriarchat, *pitridash, pitrinishtha, pitribhumi* – fatherland, *pitrimulak* – patriarchal, *pitrivat* – fatherly, *pitrihin* – fatherless, *paitric* – paternal, fatherly, ancestral; 2) patrimonial, inherited [4, p.702]. We easily recognize the relation of most units to the Sanskrit *pita*, Greek and Latin *pater*. The Hindi *madar* (*madari* – maternal) is very close in form to *māter* (*mātris*) in Latin, *mother* in English, *Mutter* (diminutive *Mutti, Mutting*) in German, *мать, **матер**инский* in Russian. The Hindi *madar* is partially synonymous with *mama* (and *amma*), which

is polysemantic: *mama – Mama* in German; *mamma, mam mum, mom, ma, mother; mama, mamma, maman* in French; *mama* in Spanish, *mama, mamă* in Romanian; *mama, madre* in Italian; *мать, мама, матушка* in Russian. As to the Latin – *dies*, Romanian *zi – ziua* (in colloquial speech one can still hear *buna dziua*), *ziar, diurne, cotidian, jurnal*; Spanish – *dia* in *buenos dias*, Italian – *bon giorno*, *giornata, giornale de bordo*, *cotidian, quotidianità*, French – *jour, journal*, Russian – *день, дни, дневной, дневник, журнал;* [5] – we find they all have much in common with the Hindi – *dĭa – zi, adĭa* – azi (today) [4]. The common origin is also easily observed in the Hindi words *ab, abi, udic,* which have equivalents in most European languages: Romanian *apa, acvatic*, *ud, udeală, umed, umiditate*; Russian – *вода, водный*, *акваланг*, *аквариум*; German – *wasser*, *Aquarium*; English – *water, humid, humidity*, *aquarium;* French – *eau, humide, humidement, humidier, humidificateur, humidification, humidifier, humidifuge, humidigène, humidimètre, humidité*; Italian – *acqua, umidità, umidezza, umidiccio, umidetto, umido, umidificante, umidificatore, umidificazione, umidire*; Spanish – *agua, húmedo. húmido, humedad, humectación, humectador* [5]. In most cases we find many recognizable forms in spite of thousands of years of separate development of Hindi and the European languages. Both Hindi and its European relatives have contributed to the enrichment of the vocabulary of other language families.

In Hindi we find several synonymous units to the English *god, deity, divinity, godhead*. The Latin *deus* corresponds to the Hindi *dăo, dai.* In Romanian *dumnezeu* goes back to the Latin *domine deus*, both elements originally had the meaning of *god*. In Hindi there are several other terms in the field: *khuda* resembles *god, Gott* in Germanic languages; the Russian. *бог* and its variants in the Slavonic l-ges are related to the Hindi ***bhag**ta* – верующий, *a**bhag**ti* – безбожие [4, p.70], *pra**bhu** – бог* [4, p.781]. Cf. also *jivandata – the giver of life, dătător de viață, dumnezeu* [4, p.437-442]. There other terms used in this semantic field in Hindi connected with various religions, which have been attested on the Hindustani peninsula since ancient times. The Romanian lexeme *Dumnezeu (Dominus Deus)* has the equivalents in English, Dutch – *God*, French – *Dieu*, Spanish.- *Dios*, Italian – *Dio*; Portuguese – *Deus*, German – *Gott*, Swedish, Danish, Norwegian – *Gud*, Russian, Serbian, Croatian, Polish – *bog*, Yiddish – *got*, Greek – *Theos* [5]. In the biblical times the word "*danai*" was used by Moses as a euphemism to substitute the lexeme "god". *Danai* was used instead and in Latin it turned into *dominus/domini,* which has developed a rich thematic group in the European languages. The Latin ***deus*** (god) corresponds to the Hindi ***dăo*** in the meaning of *god*, English, French, Spanish *Zeus,* Russian *Зевс, It. Giove.* Cf. also the Hindi *daiv* 1. *divine, godlike*; 2. *fate; fortune; destiny;* 2) *god, creator*; 3) *heavens (*see also *diu* as *heavens)*; *daivi – divine, godlike*. Some derivatives: *dăota – god, deity*; *dăotulia – godlike; divine; dăodas – minister of religion; ecclesiastic; dăodut – angel; messenger; herald; dăoloc – paradise; dăovani – oracle; dăosthan or dăvălai 1) heavens; 2) temple; dăvasur – gods and demons; dăvi* 1) goddess, lady; 2) addressing smb as *doamnă, госпожа, lady, doña, dueña, Señora Doña*, etc. [4,5]. In the Latin *domine deus*, both elements had and still have the meaning of *god.* In Hindi we find related words to the Biblical *danai* such as ***dana*** *– wise, clever, wise man; grain, corn; seed;* ***danai*** *– wisdom.* Both *dana* and *danai* in Hindi are related to ***dan*** *– gift, talent*, and ***dai*** *– gift; inheritance; money to be given away,* ***dani*** *– generous.* To our surprise we atest many equivalent relatives in the European languages: in Russian – *дать, давать* (give), *дань* (tribute, levy, homage) and the word combination "*дары данайцев*" (Greek gift – a gift made with the intention to deceive) [5]. Very close to the Hindi meaning is the Romanian *"danie"* explained as *"faptul de a dărui (avere, bani, donație, donator, donor,* etc.); *dar* (obiect primit de la cineva fără plată, *donație, avantaj, binefacere, har divin*, etc. [6, p.259-260]. The Latin verb *dare* (to give) corresponds to the Romanian *a da, a dărui*, Italian *dare*, Spanish *dar*, Russian *давать, дать, дарить, даровать*. In French *donner, donne, donné, données, donneur, donneuse* with their corresponding semantic structures are being used. In English *donate, donation, donator, donative*, have appeared under the French influence [5]. Spanish has several lexemes of the same origin with rich semantic structures: *don* (gift, donation, talent, capability, in polite address), – Don Piedro; *dar* (give). Next comes an example of a lexical units, which have developed for thousands of years and still can be readily identified in many closely and distantly related languages. In the result of the contrastive analysis of various lexical units available in dictionaries of Hindy and English, Romanian, Russian, German, Spanish and Italian (ABBY x5) with occasional examples from some other European languages we have come to the conclusion that there are many words which have preserved, to a certain extent, their common origin meanings of the common pralanguage. On the other hand Hindi and Urdu have borrowied a considerable number of vocabulary units from English during the colonial presence of England in that part of the world.

Bubliography:

1. MELENCIUC, D. *Comparativistics*. Chisinau: CE USM, 2003.
2. MELENCIUC, D. *Materials for Lectures and Seminars in Modern English Lexicology* (*Teaching aid*). Moldova State University, 2012.
3. MELENCIUC, D. Semantic Change of Borrowed Lexical Units. In: *Studia Universitatis*, 2007, no.4, p.144-188.
4. БЕСКРОВНЫЙ, В.М. (составитель) *Хинди-русский словарь*. Москва, 1959.
5. ABBYY Lingvo x5 Professional, Software Ltd., 2007.
6. Dicționarul explicativ al limbii române. http://www.dexonline.ro
7. After the 'Polish plumber', Britain fears new eastern influx AFP http://news.yahoo.com/39-polish plumber-30-britain-fears-new-eastern-influx-041446211.html
8. UK rushes out welfare curbs to deter East European migrants REUTERS http://news.yahoo. com/uk- rushes-out-welfare-curbs-to-deter-east-european-migrants-001506774.html
9. http://news.yahoo.com/immigration-fears-spark-political-firestorm-in-uk-112412028.html

Prezentat la 30.12.2013

МАССР В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНО-ГОСУДАРСТВЕННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА В СССР

Людмила БУРМЕНКО
Молдавский государственный университет

RASSM ÎN CONSTRUCŢIA NAŢIONALĂ DE STAT ÎN URSS
În articol este abordat procesul de formare a principiilor construcţiei naţionale de stat în URSS. Crearea RASSM trebuia să arate balansul (echilibrul) şi progresul politicii naţionale promovate de conducerea statului sovietic faţă de popoarele URSS. Autorul aduce date ce atestă problemele pe care le avea de soluţionat RASSM în ce priveşte administraţia de stat şi politica de personal.
Cuvinte-cheie: *federaţie, unitaritarism, autonomie, indigenizare, românizare, moldovenizare, totalitarism.*

MASSR IN THE NATIONAL-STATE FORMATION OF THE USSR
The article is dedicated to the formulation process of the national-state foundation principles in USSR. The formation of the MASSR had to show the national leadership with reference to the USSR peoples. The author gives figures illustrating MASSR problems in state ruling and personnel policy fields.
Keywords: *federation, unitarism, autonomy, indigenization, romanization, moldovanization, totalitarism.*

В данной статье представлен взгляд автора на процессы национально-государственного строительства в СССР и на особую пропагандистскую роль, отводившуюся союзным республикам и создававшимся автономиям, в частности – и созданию Молдавской Автономной Советской Социалистической Республики (МАССР).

В основу МАССР как политического проекта была заложена идея создания аванпоста, плацдарма для распространения на Бессарабию и Румынию коммунистических идей, а также демонстрирования в самом привлекательном виде прогрессивной национальной политики СССР, предоставлявшей молдаванам широкие возможности для реализации собственной государственности (у МАССР была даже своя Конституция). Однако этот проект изначально содержал немало противоречий в том, что касалось языковой политики, проблемы национальных кадров, а также в том, кто будет руководить автономией (за возможность возглавить органы управления боролись две группы, по-разному представлявшие направление национально-культурной политики в МАССР и ее политическое предназначение). МАССР в дальнейшем испытала на себе все последствия этих противоречий, которые во многом обусловили провалы и перекосы в ее становлении и развитии.

Обращаясь к истокам формулирования основных принципов новой государственной национальной политики, назовём один из первых важных документов, принятых после Октябрьского переворота 2 (15) ноября 1917 года – «Декларацию прав народов России». Она отражала понимание новой властью заявленного национальными регионами желания обрести собственную государственность. После прихода большевистской партии к власти, в многонациональной стране неминуемо предстояло столкновение с центробежными тенденциями при создании нового государства. Поэтому и был необходим подобный документ в качестве некой гарантии свободы выбора для народов бывшей Российской империи и, одновременно, как приглашение к участию в образовании нового многонационального государства. В «Декларации прав народов России» были провозглашены:

1) Равенство и суверенность народов России.
2) Право народов России на свободное самоопределение, вплоть до образования самостоятельного государства.
3) Отмена всех и всяких национальных и национально-религиозных привилегий.
4) Свободное развитие национальных меньшинств и этнографических групп, населяющих территорию России [20, с.64-65].

Отметим, что в самостоятельных национальных республиках не было стремления к созданию единого государственного образования, а после гражданской войны проявлялись (с разной степенью активности) скорее тенденции к независимости, сокращению сферы политического влияния со стороны

РСФСР. Реакция высшего руководства большевистской партии на эти процессы была неоднозначной, но преобладала линия на объединение в ближайшем будущем территорий, являвшихся ранее составной частью Российской империи, на основе двух факторов – системы Советов и единой партии большевиков.

По мере развития «объединительной» тенденции, исходившей от РСФСР, усиливались и расхождения по поводу будущности национальных государственных образований как в самой партии большевиков, так и на местах. В 1921-1922 гг. возникло два альтернативных плана национально-государственного объединения: ленинский, в форме советской федерации, и сталинский проект автономий, предусматривавший изменение суверенного статуса республик. В письме Сталина к Ленину от 22 сентября 1922 г. приведены доводы, в полной мере раскрывающие его убежденность в необходимости форсирования процесса создания интернационального государства: «…5. Если мы теперь же не постараемся приспособить форму взаимоотношений между центром и окраинами к фактическим взаимоотношениям, в силу которых окраины во всем основном безусловно должны подчиняться центру, т.е. мы теперь же не заменим формальную (фиктивную) независимость формальной же (и вместе с тем реальной) автономией, то через год будет несравненно труднее отстоять фактическое единство советских республик» [6]. Иначе говоря, та перспектива суверенитета и равноправия, которую предлагала «Декларация прав народов России», должна была подвергнуться игнорированию во имя революционной идеи. Постепенно, в ходе последующих разработок конституционных актов и практических шагов по укреплению тоталитарной диктатуры партии, ***создавалась иллюзия гарантированности прав республик с одновременно реальным ограничением их действий общесоюзными институтами.***

Стремление партии укрепиться в положении надгосударственной структуры проявилось в намерении контролировать процесс национально-государственного строительства. Конституцией 1924 г. в пункте 3 устаналивалось, что «суверенитет союзных республик ограничен лишь в пределах, указанных в настоящей Конституции, и лишь по предметам, отнесенным к компетенции Союза. Вне этих пределов ***каждая союзная республика осуществляет свою государственную власть самостоятельно***. Союз Советских Социалистических Республик охраняет суверенные права союзных республик» [19, с.317-319]. Ленинские коррективы Конституции в разделе 2 «Договор об образовании Союза Советских Социалистических Республик» в первой же главе вычленяли функции верховных органов власти в области экономической, финансовой, судебной, народного образования и здравоохранения, внешней политики. Здесь же содержались статьи, касающиеся приоритета союзных органов в области регулирования границ, разрешения спорных вопросов между республиками, приема новых государств в состав СССР, союзного гражданства и прав иностранцев. *Пункт «ч» предусматривал, что союзное руководство имеет право отмены «нарушающих настоящую Конституцию постановлений съездов Советов и Центральных исполнительных Комитетов союзных республик»* [19, с.320]. Однако какими критериями должны были определяться эти нарушения прописано не было, что открывало широкие возможности для произвола в отношении республик. Субъективная трактовка вождем и партийными функционерами суверенных прав привела к полной зависимости союзных республик. Во взаимоотношениях же союзная республика – автономная республика роль первой сводилась к дублированию распоряжений из центра с поправками на местную специфику.

Идея образования Молдавской Автономной Советской Социалистической Республики, высказанная инициативной группой в феврале 1924 года, была представлена партийному руководству в самом привлекательном виде – она одновременно поддерживала имперскую тенденцию к «собиранию земель» и перспективу развертывания мировой революции. Создатели МАССР в своем письме в ЦК РКП(б) и ЦК КП(б)У подчеркивали: «Молдавская республика может сыграть ту же роль политическо-пропагандистского фактора, что и Белорусская республика по отношению к Польше, и Карельская – по отношению к Финляндии. Она служила бы объектом привлечения внимания и симпатий бессарабского населения и дала бы еще больший повод претендовать на воссоединение с ней Заднестровья» [4, с.43]. Участники инициативной группы «преследовали цель воздвигнуть… аванпост коммунистической революции, плацдарм для распространения своих идей в Бессарабию, Румынию и далее – на Балканы и Западную Европу» (Н.Мовиляну, Б.Стратулат) [7, с.30]. «…Окружкомам, в районах которых имелось молдавское население…, была дана инструкция… всю работу организовать таким образом, чтобы

она имела характер движения снизу, исходящего от народных масс. Пожалуй, нигде на всей территории бывшего СССР создание слагающих его национально-территориальных единиц не сопровождалось столь откровенной имитацией общедемократических процедур, и нигде цели этой имитации не были столь тесно связаны с идеологией мировой революции» (Б.Г. Бомешко) [3, с.22]. «…создание МАССР явилось сигналом о кристаллизации новой аргументации против румынской оккупации Бессарабии…» (Ч.Кинг) [1, p. 86].

Как видно из приведенных цитат, исследователи Молдовы, Левобережного Приднестровья и США считают бесспорным тот факт, что образование МАССР – политическая акция, инициатива «сверху». Заметим, что в отличие от других автономных образований, МАССР получила собственную Конституцию, что уже само по себе ставило ее в особое положение. Намерения новой власти вернуть страну в старые имперские границы и не скрывалось: в газете «Правда» от 28 октября 1924 г. указывалось, что капиталисты временно удерживают Бессарабию, и она будет возвращена, а МАССР рассматривалась, таким образом, как «временная родина» единой «молдавской нации». Советское руководство обосновывало таким образом и свои территориальные претензии, и одновременно право распоряжаться судьбой целой национальности. Новоявленной автономии отводилась роль «магнита» для возврата Бессарабии, как и созданной в 1923 г. Автономной Карельской Советской Социалистической Республике (АКССР) предстояло стать альтернативой для Финляндии. Две автономии роднит и то, что для их территориального оформления были заимствованы районы, входившие в состав УССР (в первом случае) и РСФСР (во втором). По национальному составу автономий также прослеживается сходство ситуаций. Из данных переписи 1926 г. явствует, что титульные нации в них не преобладали:

в МАССР [9, с. 43]	в АКССР [5, с. 9]
48,49 % - украинцев	57,2 % - русских
30,13 % - молдаван	37,4 % - карелов
8,54 % - русских	3,2 % - вепсов
8,48 % - евреев	1,3 % - прочих
4,36 % - прочих	0,9 % - финнов

Для рядовых граждан СССР – простых людей, оторванных революцией и гражданской войной от родных мест, не искушенных в политике, в подобных заявлениях была важна лишь одна перспектива на будущее – воссоединение с близкими, с Родиной. Из письма коммуниста Рутковского [здесь и далее орфография и пунктуация источников – прим. автора]: «Узнав об образовании в нашем Союзе еще одной Республики – Молдавской, я как молдаванин по национальности, не могу не выразить по этому поводу своего горячего привета... Я глубоко убежден, что образование Молдавской республики – это первый камень фундамента, который послужит к образованию и расширению Молдавской республики, которая включит в себя весь без исключения трудящийся угнетенный молдавский народ, а это в недалеком будущем должно случиться, и наш Союз… будет увеличен…» [12, л. 20]. Подобные высказывания фиксировались в прессе, в выступлениях и резолюциях митингов и подтверждают вышеприведенный вывод. Специалисты, О.С. Галущенко например, считают, что процесс создания МАССР в сравнении с образованием МССР определенно выигрывает по качеству усилий: «…в первом случае к делу подошли более серьезно. Была проведена специальная кампания, имевшая целью представить организацию МАССР как положительную реакцию властей на требования молдавского населения Приднестровья» [4, с.47].

При образовании МАССР не сыграло никакой существенной роли то, что из одиннадцати районов автономии можно было отметить более или менее выраженное присутствие титульной национальности лишь в пяти. Созданная искусственно, МАССР должна была демонстрировать на деле сбалансированность и прогрессивность национальной политики руководства СССР, процветание и мощный культурный рост молдавского народа. Для этого во всех сферах жизнедеятельности предполагалось создать условия наибольшего благоприятствования «коренному» населению, что обеспечило бы его обязательное и стабильное представительство во всех структурах сверху донизу. Этому, видимо, должна была способствовать государственная политика ***коренизации*** кадров, проводимая в национальных республиках и автономиях.

Если политические обоснования были убедительны и опирались на излюбленную идею мировой революции, то с точки зрения организации национально-государственного строительства все было не

так ясно, особенно в отношении статуса органов управления МАССР и кадровой политики. Так, в вопросе о руководстве противостояли друг другу две группы: «коммунисты Бессарабии» и «коммунистическая эмиграция» из Румынии (так именовала их статья Г.Флориану в стенной газете румынской секции Коммунистического Университета национальных меньшинств Запада, опубликованная 15.11.1924 г.). Румынские коммунисты-инициаторы создания республики были недовольны тем, что их фактически проигнорировали, решив опереться на бессарабцев. Представление Г.Флориану о перспективах МАССР шло значительно дальше пределов Бессарабии: «Создание Молдавской Республики мы должны понимать как организацию первого аванпоста для наступления на Румынию…» [13, л. 3]. Разворачивалась откровенно жесткая борьба за руководящие посты в республике. Оппоненты румынских коммунистов в лице секретаря партбюро И.Бадеева и ревкома АМССР утверждали в письме секретарю ЦК КП(б)У Квирингу: «Мы считаем, что молдаване являются одной из ветвей Романской расы и имеют право на самоопределение… Румынские же т.т. стоят на другой точке зрения, а именно: молдаване являются частью румынского народа, а Бессарабская экономика тесно связана с румынской…». И далее указывалось: «считаем необходимым выдвижения в руководящую группу работников АМССР т.т. бессарабцев, связанных с Бессарабским революционным движением, имена которых знакомы бессарабским рабочим и крестьянам, и имеющих в то же время практический опыт советской работы. Наличие двух точек зрения, по нашему глубокому убеждению, в руководящей группе работников АМССР неминуемо парализует всю работу» [14, л. 2]. Выступив в сложившейся ситуации в роли арбитра, Центр предпочел опереться не на амбициозную румынскую иммиграцию, а на свои проверенные кадры. Венгерский ученый А.А.Воронович высказался по поводу этого выбора так: во-первых, украинское руководство «отталкивало» от румынских коммунистов и их планов ***румынизации*** в автономии то, что на территории республики должно было проживать немало украинцев; во-вторых, осложнялась возможность реального политического контроля, поскольку иммигранты предпочитали игнорировать мнение ЦК КП(б)У, обращаться за решением вопросов любого характера непосредственно в Москву и использовать каналы Коминтерна, а стало быть не приняли бы жесткого контроля над собой [11]. Конечно, более привлекательной выглядела позиция их конкурентов – бессарабцев и коммунистов Левобережья с их программой ***молдовенизации*** и более реальным политическим планом по возвращению Бессарабии. Помимо этого, многие из них обладали опытом работы в партийном и советском аппаратах Украины.

Создание МАССР предоставляло официальную родину для молдаван и положение о том, что румыны и молдаване в Бессарабии и МАССР – это ***две отдельные этнонациональные группы с отдельными языками и историко-культурными характеристиками***, с течением времени стало стандартным элементом советского дискурса по бессарабскому вопросу и главным оправданием территориальных требований, с чем сегодня согласны и западные ученые, Ч.Кинг например [1, p. 58, 62].

Сложность была и в том, что как этнонациональная группа (определяющая номинально республику) молдаване должны были и физически не могли доминировать во всех областях деятельности этого нового государственного образования.

Постановление Политбюро ЦК КП(б)У по вопросу о создании МАССР (19.09.1924) в разделе «О языках» четко определяло, что необходимо «держать курс на развитие народного молдавского языка». И при этом указывалось, что молдавский, украинский языки равноправны, здесь же звучало довольно туманное распоряжение о том, что «далее делопроизводство должно вестись на языке большинства населения каждой ее [МАССР] части» [15, л. 2-3]. Отметим одно немаловажное обстоятельство – до революции и после в Левобережье не было молдавских школ, язык не изучался, «разговорная речь молдаван отличалась архаичностью, частым употреблением слов и выражений из украинского и русского языков, в разных селах по-разному произносились слова одного значения» (К.В. Стратиевский, И.К. Стратиевская) [10, с.90]. Какой же язык должен был оказаться в основе жизнедеятельности автономии? Язык на лингвистической основе заднестровских и бессарабских молдаван или развивающийся язык, обогащаемый румынизмами? Кто будет осуществлять обучение и на основе каких учебных пособий? К моменту образования МАССР не обладала ни средними, ни высшими учебными заведениями. Тем не менее, политически было чрезвычайно важно демонстрировать функционирование молдавского языка в качестве элемента, связующего все структуры и области государственной, общественной и культурной жизни МАССР.

Уже с первых шагов своей деятельности руководство МАССР столкнулось с тем, что не находило возможностей проводить в жизнь декларированные принципы функционирования молдавского языка как языка титульной нации в республике. Из выступления И.Бадеева на I Всемолдавской областной партконференции 19.12.1924 г.: «По Советской линии мы имеем мало знающих молдаванский язык советских работников. Знающих молдаванский язык в партии всего около 70 человек… Из 800 учителей двухсот деревенских школ лишь около 40 человек могут с грехом пополам говорить по-молдавски, а не больше 20-25 учителей в селах провести нашу национальную политику в школах… Были случаи пребывания по несколько лет в молдавском селе работников и не научившихся за это время ни слова по-молдавски. Это значит, что товарищ был чужим в селе. Мы поэтому должны взять курс на молдаванизацию наших ячеек… Нужно только большевистское желание и мы скоро научимся молдавскому языку…» [16, л. 10, 16]. Действительно, партийцам предстояло приложить сверхусилия, чтобы преодолеть языковую проблему в короткие сроки. При заданном темпе, несмотря на энтузиазм, к 1 октября 1927 г. в центральных учреждениях МАССР и районных исполнительных структурах процент **владеющих языком** был все же чрезвычайно низким – **9 %, ничего не знающих – 49,8 %** (тем более что сведения о грамотности руководящих работников на молдавском языке вообще не даются) [17, л. 1].

Среди общего массива поставленных перед коммунистами МАССР задач усвоение языка не заняло сразу ведущего положения, поскольку трудности на всех без исключения направлениях работы отнимали все время и силы. Для характеристики важно учесть то обстоятельство, что партия большевиков к 1924 г. была ***профессиональной подпольной организацией***, прошла испытание гражданской войной, но ***не имела опыта мирного хозяйствования.*** Отсюда проистекает военная лексика и стиль руководства как наиболее эффективного: склонность к штурмовщине и шапкозакидательству, а в случае неудач – поиск врагов. Вынужденное сотрудничество с профессионалами – интеллигентами, которые (в большинстве) считали Советскую власть нелегитимной, было для партии фактическим признанием собственной неспособности самостоятельно преобразовывать страну.

Образовательный (культурный) уровень населения в докладной записке Профобра от 14.03.1925 г. оценивался как низкий среди взрослых и среди детей школьного возраста, налицо был «громаднейший» процент неграмотности среди молдавского населения, 70% детей находились вне школы: «Кроме того, недостаточен педагогический кадр учителей, который мог бы проводить работу в школе по национальному принципу. Культурная отсталость молдаван, религиозность приводит к тому, что молдавское население в своей массе слабо посещает школы…» [12, л. 1]. Учителей с высшим образованием было 6 %, средним – 64 %, низшим – 18 %, имевших звание учителя – 12 % [18, л. 3,4]. Первыми книгами на молдавском языке, вышедшими в 1925 г., были букварь для взрослых ***Ланул нострул*** и ***Арифметика***, в создании которых участвовали приднестровские учителя.

Постановлением ЦИК и СНК от 29 сентября 1926 г. была предпринята попытка ввести всеобщее обучение: в ряде сел предполагалось обязательное и бесплатное обучение детей в начальной школе. Однако постановление не выполнялось из-за нехватки не только материальных и финансовых средств (в 1925 г. на развитие образования из государственного бюджета СССР было выделено 98 тысяч рублей, т.е. по 333,3 рубля на каждую из имевшихся 294 школ) [2, с.48], но и по причине отсутствия учительских кадров. На подготовку преподавателей требовались средства и время. Но взятые темпы по всеобучу были слишком быстрыми и далекими от реальных возможностей, а потому и через 2 года решить задачи постановления оказалось невозможным. Постановление было отменено на заседании ЦИК и СНК 11 сентября 1928 г., тогда же была удовлетворена просьба Наркома просвещения Г.И. Бучушкану об освобождении от должности. Исследователи отмечают и парадоксы советской системы – в условиях острой нехватки преподавательских кадров, в 1926 г. Балтский педагогический техникум («молдавская Сорбонна») готовил кадры не только для МАССР, но резервировал места для молодых людей из РСФСР (3 человека) и УССР (24 человека) [8, p.149].

Распространение на молдаван Приднестровья национальной политики государства периода становления тоталитаризма происходило в форме постоянного стимулирования ускоренного культурного развития (в рамках идеологии режима), столь важного для решения политических и экономических проблем страны. МАССР, наряду с другими регионами, охватывалась общегосударственными планами, но как можно видеть из приведенных выше данных, не была способна обеспечить себя необходимыми кадрами даже на первом этапе ввиду своей ярко выраженной сельскохозяйственной специфики и внушительного количества неграмотных, а следовательно – неквалифицированных рабочих рук.

Приведенные материалы еще раз подтверждают мысль о том, что создание МАССР было, прежде всего, демонстративным политическим актом, больше похожим на политический демарш, нежели на перспективный проект. Учитывая нелюбовь будущего «вождя всех народов» к долгосрочным разрешениям проблем, можно предположить, что МАССР выступала в качестве ***временного и условного явления***. На автономию была возложена вполне конкретная миссия – предоставить основания для территориальных претензий СССР, а также показать реальными достижениями во всех областях жизнедеятельности успехи свободно развивавшегося молдавского народа.

Библиография:

1. CING, Ch. *The Moldovans. Romania, Russia and the Politics of Culture*. Stanford University, 2000, 329 p.
2. СИНИЦА, *Г.В. Деятельность партийных организаций левобережных районов Молдавии в период восстановления народного хозяйства (1921-1925 гг.).* Кишинев, 1963, 51 с.
3. БОМЕШКО, Б.Г. Образование Молдавской АССР (Истоки приднестровской проблемы). В: *Ежегодный исторический альманах Приднестровья*, 1998, № 2, с.14-23.
4. ГАЛУЩЕНКО, О.С. Как создавалась республика на Днестре (к 80-летию МАССР). В: *Ежегодный исторический альманах Приднестровья*, 2004, № 8, с.43-54.
5. КОНДРАТЬЕВ, В.Г. Как рождалась карельская государственность. В: *Педагогический вестник Карелии*, 2010, № 2(29), с.4-11.
6. ЛАЦИС, О. Почему СССР не дожил до своего 70-летия. В: *Известия, 1992, 30 декабря*.
7. МОВИЛЯНУ, Н., СТРАТУЛАТ, Б. Через призму столетий. В: *Молдова и мир*, 1992, № 6-7.
8. MURARU, E., MOISEEV, I. Politica de cadre şi crearea intelectualității în RASSM în condițiile aparatului administrative de comandă stalinist. В: *Anale ştiinţifice ale Universității de Stat din Moldova*, 2000, vol. II, p.148-152.
9. СТРАТИЕВСКИЙ, К. Национальный состав МАССР. В: *Трибуна*, 1988, с.42-44.
10. СТРАТИЕВСКИЙ, К.В., СТРАТИЕВСКАЯ, И.К. Из истории Молдавского научного комитета. В: *Ежегодный исторический альманах Приднестровья*, 1998, № 2, с.90-100.
11. ВОРОНОВИЧ, А.А. Создание Молдавской АССР и формирование молдавского республиканского руководства. В: *Сборник тезисов докладов участников конференции молодых ученых и специалистов «Clio-2012»*. Москва, 2012. http://www.rgaspi.su/nauka/konf/klio2012/tezis2 (Дата обращения 3.05.2012)
12. Архив общественно-политических организаций Республики Молдова (АОПОРМ). Фонд 49, опись 1, дело 35, лист 20.
13. АОПОРМ. Фонд 49, опись 1, дело 177, листы 3-6.
14. АОПОРМ. Фонд 49, опись 1, дело 5, листы 1-3.
15. АОПОРМ. Фонд 49, опись 1, дело 2, листы 1-49.
16. АОПОРМ. Фонд 49, опись 1, дело 6, листы 1-49.
17. АОПОРМ. Фонд 49, опись 1, дело 1022, лист 1.
18. АОПОРМ. Фонд 49, опись 1, дело 205, лист 1-5.
19. *Образование и развитие Союза Советских Социалистических Республик* (в документах). Москва, 1973, 347 с.
20. *Хрестоматия по истории СССР. 1917-1945.* Москва: Прогресс, 1991, 544 с.

Prezentat la 24.12.2013

ВОЗДЕЙСТВИЕ ВИРТУАЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА НА СОЦИОКУЛЬТУРНУЮ РЕАЛЬНОСТЬ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

М.В. ПАЛЬЧИНСКАЯ

Одесский национальный морской университет

В статье рассматривается влияние виртуального пространства на социокультурную реальность современного социума. Особое внимание уделяется специфическим признакам виртуального пространства, таким как интерсубъективность, интерактивность, универсальность и т.д. Являясь частью существующей системы социального взаимодействия, виртуальное пространство способствует интенсификации социокультурных трансформаций в современном обществе.

Ключевые слова: *виртуальное пространство, виртуализация, социальная реальность, социокультурные трансформации.*

INFLUENCE OF THE VIRTUAL SPACE ON THE SOCIO-CULTURAL REALITY OF MODERN SOCIETY

The article examines the impact of the virtual space on the socio-cultural reality of modern society. Particular attention is paid to the specific characteristics of the virtual space, such as intersubjectivity, interactivity, flexibility, etc. As part of the existing system of social interaction, virtual space promotes intensification of social and cultural transformations in modern society.

Keywords: *virtual space, virtualization, social reality, social and cultural transformation.*

Актуальность выбранной темы обусловлена интенсивной виртуализацией современного социума, порождающей специфическую социокультурную реальность – виртуальное пространство. Являясь одним из доминирующих процессов в современном обществе, виртуализация позволяет видоизменять социальную реальность, способствуя в ряде аспектов конвергенции виртуального и реального. Виртуальное пространство становится особой социальной сферой, включенной в систему существующих социальных отношений.

Отдельные аспекты обозначенной проблемы в рамках онтологического подхода анализировались в работах Бодрийяра Ж., Делеза Ж., Орехова С., Гримак Н., Опенкова М., Абдеева Р., Скворцова Л., Носова Н., Пивоварова Д., Розина В., Хоружего С., Юхвида А., Королева А. и др. Феноменологический подход к исследованию виртуальной реальности раскрывается П.Бергером и Т.Лукманом. Проблема времени и пространства в сети Интернет рассматривалась в работах А.Назарчука.

Попытаемся раскрыть влияние виртуального пространства на реальность современного социума. Проблема виртуальности анализировалась в рамках философской парадигмы на протяжении достаточно длительного периода, однако глубинное концептуальное осмысление она получила в различных теориях постмодернизма, пытавшихся охарактеризовать технологизацию (в частности компьютеризацию) социальной реальности: «Термин «виртуальный» подошел для обозначения разнообразных компьютерных явлений – от виртуальной почты до целых рабочих групп на компьютерных сетях, до виртуальных библиотек и даже виртуальных университетов. В каждом из этих случаев прилагательное относится к реальности неформальной. Когда же мы называем виртуальным пространством киберпространство, то имеем в виду пространство не вполне действительное, нечто существующее по контрасту с реальным жестко структурированным пространством, но работающее как реальное» [5, с.56].

В данном контексте констатируется дуалистичность бытия современного человека, приводящая к ослаблению демаркации между виртуальным пространством и социальной реальностью, которая определяется рядом исследователей как «социальная виртуальность»: «Человек входит в новый техногенно изготовленный мир и его сознание «формально» отделяется от реального мира и переходит как бы в «параллельное» пространство, в иной мир, причем это мир не только созерцаний, а мир реальных действий и переживаний» [7, с.101]. Таким образом, взаимопроникновение виртуального пространства и пространства социального присуще мироощущению современного человека, для которого информация становится неотъемлемым атрибутом в системе социального взаимодействия: «…стремительная «сетевизация» общества не является случайным эффектом социального развития и

не оставляет незатронутыми остальные регионы социального бытия. Сетевое начало глубоко затрагивает структуры современного общества и заставляет общество жить и видеть вещи по-новому» [11, с.57]. Виртуальное пространство превратилось в неотъемлемый элемент системы социального взаимодействия.

Нужно указать на сложности анализа виртуальности в контексте современного общества, поскольку она непосредственно связана с социокультурной средой конкретного общества и, в свою очередь, формирует собственный универсум: «Окруженные и пронизанные всей совокупностью отношений между людьми, мы живем не только в мире физическом. Эта реальность образует для нас особый мир – мир истории, политики, быта, духовной культуры – в отличие от всего мира природы» [12, с. 273].

На сегодняшний день не существует однозначного определения термина «виртуальное пространство», поскольку в поле философского дискурса наиболее обсуждаемыми терминами являются «виртуальная реальность», «виртуализация», «виртуальность» и т.д., поэтому в данной статье под виртуальным пространством понимается «форма бытия субъектов или социальных групп, опосредованная компьютерными технологиями» (авт).

В онтологическом контексте виртуальность анализировалась посредством теории симулякров, активно разрабатываемой в рамках парадигмы постмодернизма Ж. Делезом, Ж. Бодрийяром и др. Основываясь на теориях Делеза и Бодрийяра, симулякр можно определить как «знак, обретающий свое собственное бытие, творящий свою реальность». Термин «виртуальность», по мнению Ж.Бодрийяра, претерпел существенные концептуальные изменения – от фантастической иллюзии, обусловленной нашей сублимацией мира, до сверхтехнического подобия реальности, которая становится все более реалистичной, стирая грань между виртуальным пространством и пространством социального бытия. В данном аспекте саморегуляция социальной системы основывается на системе симулякров: «симуляция социальности стала тотальной практикой в постмодернистскую эпоху» [4, с.42]. Сущностное содержания виртуального в его многообразных формах, в частности в форме компьютерной виртуальной реальности, – это симулякры, знаки-символы всего реального, но эти знаки приобретают способность самостоятельного бытия.

Следует отметить, что ряд исследователей проблем виртуальности считают использование термина «симулякр» некорректным для ее описания: «При этом следует избегать термина «симулякр», который нередко употребляется для обозначения артефактов виртуальной реальности. По определению «симулякр»… – одно из ключевых понятий постмодернистской эстетики, занимающее в ней место, принадлежащее в классических эстетических системах художественному образу. Симулякр – образ отсутствующей действительности, правдоподобное подобие, лишенное подлинника, поверхностный, гиперреалистический объект, за которым не стоит какая-либо реальность…» [1, с.35].

Изначально виртуальное пространство возникает как иная реальность, обладающая вторичным по отношению к реальности социальной онтологическим статусом, вследствие чего оно не детерминируется полностью правилами и механизмами пространства социальной реальности: «Каждый мир создается из предыдущего мира (миров), и всякий процесс миротворения идет путем композиции или декомпозиции предыдущего материала, повторений или создания новых моделей, путем вычеркиваний и дополнений, путем организации и упорядочивания различных аспектов этого мира» [5, с.56]. В современном обществе виртуальное пространство представляет собой неотъемлемый элемент социокультурной реальности современного общества, более того, позволяет изменить социальную реальность, т.е. стать инструментом социального конструирования: «Субъективная реальность всегда зависит от специфических вероятностных структур, то есть от специфического социального базиса и требуемых для ее поддержания социальных процессов» [3, с. 250].

Отметим, что принцип организации виртуального пространства видоизменяет привычные трактовки таких понятий, как время и пространство, являя собой своеобразное пространство информационных потоков с отсутствием временных границ: «Традиционное представление о пространстве как об абстрактном расстоянии, т.е. через призму способности предмета преодолеть его за определенный отрезок времени, не может быть в сетевом контексте направляющим ориентиром, поскольку в современном контексте социальных перемещений сменились оси координат» [11, с.59].

Апеллируя к Канту, можно обозначить зависимость чувственного восприятия и опыта от социального субъекта, а именно от присущих ему форм чувственности – времени и пространства, «составляющих как бы схемы и условия всего чувственного в человеческом познании» [10, с.293]. Анализируя

пространство и время, Кант утверждает за ними виртуальность как априори заложенное в них свойство: «Начиная с Иммануила Канта, философия постепенно развивалась от идеи уникальной реальности единственного неизменного мира к идее множества миров. Кант элиминировал понятие мира заранее данного, поместив основные формы не во внешний мир, но в человеческое сознание. Категории рассудка (причинность и материя) вместе с формами чувственного познания (пространство и время) упорядочивают хаотические данные чувственного восприятия…» [5, с.57].

Таким образом, можно обозначить один из векторов трансформации фундаментальных основ социального бытия: «Виртуализируясь, общество не исчезает, но переопределяется. Компьютерные технологии, вызванные к жизни императивом рационализации общества, оказались наиболее эффективным инструментарием его симуляции. И теперь императив симуляции ведет к превращению технологий виртуальной реальности в инфраструктуру человеческого действия и к превращению логики виртуальной реальности в парадигмальную для этого действия. Действует императив виртуализации, своего рода воля к виртуальности, которая трансформирует все сферы жизнедеятельности, как они сложились в процессе модернизации» [9, с.85].

Виртуальное пространство придает некоторым аспектам социального взаимодействия фрагментарный характер: «Пространство начинает казаться лишенным локальности, а время – безвременным континуумом, если полагать, что многие важные явления, ситуации и процессы в жизни зависят от безвременных и безлокальных потоков информации, которые в сетевом обществе управляют всеми его сферами» [8, с.67].

Интерсубъективность как одно из свойств виртуального пространства проявляется вследствие определенной общности индивидов, реализующих себя в интернет-пространстве: «Смысл и содержание этого рода событий (событий виртуальной реальности) раскрываются вполне лишь в свете присутствия человека, играющего ключевую роль в онтологии» [13, с.59].

Виртуальное пространство непосредственно связано с деятельностью сознания, которое способно изменять его базовые параметры в соответствии с репрезентацией реальности: «Виртуальный мир может быть виртуальным только до тех пор, пока он может контрастировать с реальным. Виртуальные миры могут в таком случае создавать ауру воображаемой реальности, множественность, которая будет скорее игровой, чем безумной. Виртуальный мир должен быть не вполне реальным, иначе он перестанет будить воображение» [5, с.58].

Именно интерактивные возможности делают виртуальное пространство Интернета столь функциональным: «…господство интерактивности в качестве главного атрибута информационного обмена приведет к полной смене самих основ установившегося порядка, или, говоря научным языком, к изменению парадигмы существования…» [2, с.5].

Обобщая вышеперечисленное, можно выделить ряд специфических признаков, присущих виртуальному пространству:

– интерсубъективность;
– интерактивность;
– высокая динамичность присущих ему процессов и явлений;
– универсальность;
– вневременной характер;
– более низкая степень ритуализации взаимодействия субъектов по сравнению с традиционным обществом;
– отсутствие императивного характера норм виртуального взаимодействия (авт.).

Виртуальное пространство органично встроено в объективную реальность и предстает в виде системы понятий, системы образов и смыслов, культурных норм, гипертекстов, виртуальных транзакций и т.п, имеющих дуалистическую сущность.

Следует отметить, что деятельность индивидов в виртуальном пространстве в значительной степени связана с межличностной коммуникацией [6, с.77], поскольку обезличенность ресурсов скорее исключение, чем правило. Человек, находящийся в состоянии депривационного голода в реальной жизни, предпочитает виртуальную коммуникации общению офф-лайн. Причиной обращения к Интернету как базовому коммуникационному средству может быть также и недостаточная насыщенность межличностных контактов.

Социокультурная реальность общества может трактоваться как «реальность, которая интерпретируется людьми и имеет для них субъективную значимость в качестве цельного мира», как жизненное пространство человека, представляющее поле его актуальных возможностей. Эта сфера личностного бытия формируется в соответствии с действующими социальными ориентирами – ценностными, морально-этическими, правовыми и т.д. Виртуальное пространство, обладающее, как было отмечено ранее, динамичностью, интерсубъективностью, универсальностью и т.д., взаимодействуя с социальной реальностью, приводит к многовекторным социокультурным трансформациям, среди которых можно выделить следующие:

• усиление процессов глобализации за счет формирования единого виртуального пространства;

• демаркация социальной структуры общества за счет усиления информационного неравенства либо за счет формирование новых социальных групп, положение которых зависит от их статуса в виртуальном пространстве;

• возможность самопрезентации в соответствии с собственным мировосприятием, в отличие от социальной реальности, жестко ограничивающей индивидов по таким параметрам, как пол, возраст, социальный статус и т.п. Самореализация личности в виртуальном пространстве может осуществляться или через перенос в виртуальное пространство уже наработанных в реальности параметров, или через реконструкцию социальной идентичности;

• возможность моделировать информационное пространство в соответствии с индивидуальными или групповыми интересами и потребностями. «Виртуальное» коммуникативное пространство не только абсорбирует традиционные социокультурные формы, коммуникативные паттерны и символы, но преобразовывает их исходя их технологических особенностей информационного взаимодействия в компьютерно-опосредованной среде.

Рациональное осмысление современной действительности становится все более недоступным для обыденного сознания. Сжатие социального времени, многократное усиление информационных потоков, многообразие и полисемантичность интерпретаций симулякров виртуального пространства усложняют жизнедеятельность современного человека: «В нетократическом обществе всегда включена дезинформационная дымовая завеса. Консумериат погружен в туман бесконечного количества информации, в котором невозможно разглядеть знание» [2, c.9].

В виртуальном пространстве как явлении социокультурном имманентно заложена дихотомия «объективное-субъективное». Эта двойственность определяет преобразующий потенциал виртуальной среды в отношении общества, практически – всех его уровней, и личности в том числе. Анализируя социокультурную ситуацию в современном обществе, следует отметить, что массовое включение индивидов в виртуальное пространство привело к формированию определенных норм и правил поведения в нем, т.е. к формированию киберкультуры, которая существует как образ жизни, подразумевающий наличие специфических ценностей и мировосприятия.

Компьютеризация всех сфер общественной деятельности и повседневной жизни человека становится основанием кардинальных изменений, касающихся как системы социальных отношений в целом, так и мировосприятия отдельного индивида в частности: «Механизмы виртуализации в настоящее время являются неотъемлемой составляющей современных социокультурных, политических и экономических процессов» [1, c.36].

Завершая рассмотрение данной темы, можно сделать следующие **выводы**.

Становление информационного общества в глобальных масштабах сопровождается виртуализацией социальной жизнедеятельности. Устойчивое развитие компьютерных технологий, в частности глобальной сети Интернет, способствовало их глубокой интеграции, приведшей к образованию виртуального пространства в качестве неотъемлемого элемента социальной реальности.

В современном обществе использование новейших информационных технологий привело к своеобразной экспансии виртуального пространства, инициировавшего ряд социокультурных трансформаций, а также к экстраполяции феноменов, изначально присущих только ему, в пространство социальное. Концепция виртуализации как теоретическая модель трансформации общества, базирующаяся на дихотомии «реальное-виртуальное», позволяет выделить основные направления этих трансформаций в современном обществе.

На современном этапе своего развития виртуальное пространство усиливает конвергенцию сетевых паттернов с социокультурной реальностью современного общества, что позволяет осуществить

не только проектирование новых явлений с принципиально иными свойствами, но и конструировать социальную реальность с помощью виртуального пространства.

Библиография:

1. АЛИЕВА, Н. *Становление информационного общества и философия образования*/ Н. Алиева, Е. Ивушкина, О. Лантратов. Москва: Академия естествознания, 2008. // [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.monographies.ru/23
2. БАРД, А., ЗОДЕРКВИСТ, Я. *Нетократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма.* СПб., 2004. 252 с. // [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://politzone.in.ua/index.php?id=425
3. БЕРГЕР, П., ЛУКМАН, Т. *Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания*. Москва: Медиум, 1995. 323 с. // [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://socioline.ru/pages/p-berger-t-lukman-sotsialnoe-konstruirovanie-realnosti
4. БОДРИЙЯР, Ж. *Прозрачность зла* / Пер. с фр. Л.Любарской, Е.Марковской. Москва: Добросвет, 2000. 256 с.
5. Возможные миры и виртуальные реальности / Сост. В.Друк и В.Руднев. В: Серия *«Аналитическая философия в культуре XX века».* Выпуск I. Москва:, 1995. 199 с. // [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://royallib.ru/book/neizvesten_avtor/vozmognie_miri_i_virtualnie_realnosti.html
6. ВОЙСКУНСКИЙ, А. Метафоры Интернета В: *Вопросы философии*, 2001, № 11, с.64-79.
7. ГРИМАК, Л. Супергипноз виртуальной реальности. В: *Виртуальная реальность: философские и психологические проблемы.* Москва: Логос, 1997. 187с.
8. ЗЕМЛЯНОВА, Л. Сетевое общество, информационализм и виртуальная культура. В: *Вестник Московского ун-та*. Серия 10, 1999, №2, с.58-69.
9. ИВАНОВ, Д. Императив виртуализации. В: *Современные теории общественных изменений.* СПб: «Петербургское Востоковедение», 2002. 212 с.
10. КАНТ, И. О форме и принципах чувственно воспринимаемого и интеллегибельного мира / И.Кант. Собрание сочирений: В 8-и тт. Москва, 1994, т.2. 429с.
11. НАЗАРЧУК, А. Социальное время и социальное пространство в концепции сетевого сообщества В: *Вопросы философии*, 2012, №9, с.56-67.
12. ФРАНК, С. *Реальность и человек: Метафизика человеческого бытия*. Москва: Республика, 1997. 296 с.
13. ХОРУЖИЙ, С. Род или недород? Заметки к онтологии виртуальности. В: *Вопросы философии*. Москва, 1997, №6, с.53-68.

Prezentat la 17.11.2013

FIINȚA UMANĂ ŞI SISTEMUL DE VALORI

Galina MARTEA
Institutul de Ştiințe ale Educației

Comportamentul ființei umane în sistemul de valori este acțiunea care dezvoltă şi produce schimbări permanente în raportul dintre evoluția factorului uman şi societate. Orice acțiune realizată de ființa umană poate fi atribuită la „conceptul valorii", astfel determinând personalitatea fiecărui om prin dezvoltare şi comportament, prin mijloacele de comunicare interpersonale şi cele comunitare. Prin procesele de dezvoltare şi evoluție a vieții, ființa umană încearcă să-şi exprime adaptările şi trăirile prin experiențe şi acțiuni ce se intersectează prin totalitatea valorilor spirituale, morale şi materiale.
Cuvinte-cheie: *ființă umană, acțiune, sistem de valori, relații sociale, comunicare, interacțiune, cultură spirituală.*

THE HUMAN BEING AND THE SYSTEM OF VALUES
The human behaviour in a system of values is the action that develops and produces permanent changes in the relationship between the evolution of the human factor and society. Every action made by the human being can be attributed to the "value concept", thus determining the personality of each individual through nurture and behaviour, and through means of communication between individuals, as well as the individual and the society. Throughout an individual's evolution and development, the human being tries to express their experiences through a set of actions that intersect the totality of spiritual, moral and material values.
Keywords: *human being, action, system of values, social relations, communication, interaction, spiritual culture.*

Procesele de dezvoltare şi transformare, procesele evolutive în timp, au produs schimbări majore şi esențiale în comportamentul ființei umane. Pe parcurs, relațiile sociale, modalitatea de comunicare, nivelul de gândire al omului s-au modificat şi au creat acțiuni în baza cărora s-a dezvoltat propria cultură, propriile tradiții, propriile valori. Prin dezvoltarea comunitară omul a conştientizat că societatea în care îşi trăieşte existența este totalitatea valorilor care trebuiesc respectate şi reformate în dependență de propriul comportament. Comportamentul uman este acea acțiune prin care se defineşte conceptul valorii exprimat prin cultura spirituală, morală şi materială. La baza acestor culturi se regăseşte ființa umană, care prin intelectul său în permanență dă naştere proceselor corelate prin interacțiunea dintre „om-societate-existență-valoare".

Orice societate creată îşi are aspectul şi structura sa în raport de condițiile şi nivelul dezvoltării factorului uman. Respectiv, nivelul de dezvoltare al unei societăți se dobândeşte prin multitudinea de acțiuni create de om prin cunoaştere, comportament, gândire, inteligență, cultură. Ființa umană este elementul de bază prin care se formează o societate, prin care se formează personalitatea într-o societate în raport cu sistemul de valori.

Comportamentul ființei umane în sistemul de valori este acțiunea care dezvoltă şi produce schimbări permanente în raportul dintre evoluția factorului uman şi societate. Orice acțiune realizată de ființa umană poate fi atribuită la „conceptul valorii", astfel determinând personalitatea fiecărui om prin dezvoltare şi comportament, prin mijloacele de comunicare interpersonale şi cele comunitare. Fiecare persoană îşi are scopul său, principiile şi idealurile sale în a se realiza spiritual, intelectual, material în condițiile vieții. Prin procesele de dezvoltare şi evoluție a vieții, ființa umană încearcă să-şi exprime adaptările şi trăirile prin experiențe şi acțiuni ce se intersectează prin totalitatea valorilor morale, spirituale şi materiale. Aceste valori, întruchipate prin creativitate, motivație, caracter, demnitate, cunoştințe, omenie, adevăr, libertate, fac parte din identitatea omului, fac parte din viața fiecărui individ.

Viața pentru ființa umană este mereu o luptă, este o existență prin care omul încearcă să se identifice ca personalitate într-un întreg al timpului. Prin credința în propriile puteri ființa umană este capabilă să depăşească cele mai grele momente ale vieții, să parcurgă şi să treacă drumuri necunoscute ale infernului. Omul obsedat de puterea timpului ştie să scoată în evidență acțiuni prin care îşi manifestă capacitățile şi aptitudinile de a se sacrifica unor idealuri înnăscute şi întruchipate în propria ființă. Aceşti oameni prin credința curată ştiu să facă şi să creeze posibilul şi imposibilul prin traiectoria vieții. Prin intermediul harului sufletesc unii oameni încearcă să stabilească scopuri bine determinate pentru a crea acțiuni şi lucruri frumoase menite să dea sens vieții şi care, totodată, să dăruiască aproapelui său şi societății bucurie şi satisfacție în viața curentă. Dorința de a fi împăcat cu sine însuşi şi determină viziunea acestor oameni de a trăi atât în bine, cât şi în

suferință, dar totodată de a contribui cu ceva nobil și frumos întru binele altora, pentru binele societății. Prin propriul intelect și propria cultură omul este un element al existenței, care poate da viață multor acțiuni cu efecte pozitive și frumoase, care prin rezultatele corespunzătoare uimesc atât propria ființă, atât propria societate, cât și o lume întreagă. Prin acțiunile sale, factorul uman reușește să creeze frumosul prin artă, știință, tehnică și alte domenii de activitate prin care își trăiește existența în pas cu societatea, parte a sistemului de valori.

Fenomenul de „ființa umană cu acțiunile sale" face parte din civilizație, face parte din cultură, face parte din valoare. Orice popor, orice națiune își are valorile sale, cultura sa, tradițiile și oamenii săi, toate contribuind la îmbogățirea tezaurului național. Oamenii înzestrați cu talent și vocație și cu o cultură autentică știu să vadă dincolo de aparența lucrurilor. Imaginația lor nu are limite în creație și acțiuni. Ei știu și văd dimensiunea frumosului exprimată prin însușiri spirituale și intelectuale. Ei înțeleg esența și valoarea lucrurilor prin care tind să le suprapună prin destinul realizărilor, împlinirilor și satisfacțiilor sufletești. În viziunea filosofului, poetului și dramaturgului Lucian Blaga, „omul este sortit creației, are un destin creator permanent, simbolic, care-l detașează de natură" [1]. Deci, putem spune cu fermitate că omul este esența și structura acțiunilor, care dau conținut și valoare vieții. Omul caracterizat prin gândire și inteligență știe să creeze, să dezvolte, fiind prezent ca acțiune în totalitatea valorilor și în identitatea acestora.

Omenirea, parte din creația operei divine și a superbului, este o realitate și o valoare specială în cuprinsul spiritual al vieții și al existenței. Omul dintotdeauna a fost capabil să se adapteze la condițiile vieții, confruntând avantajele și dezavantajele acțiunilor trăite. Ființa umană prin existența valorilor spirituale este menită să producă mari schimbări în evoluția culturii, în relațiile dintre oameni și fenomenele contradictorii ale timpului. Necesitatea de a exista prin sistemul de valori impune ființa umană pe traiectoria de a invada neîncetat prezentul cu noi idei și cunoștințe ce pot schimba o lume, un viitor. Pe parcursul vieții fiecare om este constrâns de a fi dependent de una sau mai multe acțiuni, care pot da naștere unor procese semnificative într-un anumit mediu (domeniu) sau fiind deschise pentru o societate întreagă. Prin experiența vieții ființa umană încearcă să cunoască și să facă diferențieri între viața reală și cea imaginară, între frumos și urât, între iubire și ură, între adevăr și neadevăr. Omul, fiind o acțiune neîntreruptă în propria existență, devine responsabil în același timp de sine și de propria societate. Astfel, el încearcă să se definească ca valoare și identitate în tot ceea ce realizează și creează.

Valoarea este elementul prin care omul încearcă să se identifice ca personalitate, ca acțiune, ca subiect în anumite situații și împrejurări. Acțiunea ființei umane prin valoare tinde să realizeze și să obțină un scop determinat, raportat la condițiile vieții, care totodată să-i producă satisfacție și plăcere din rezultatele obținute. Anume scopul îl face pe om să atragă în sine anumite situații, care ulterior să dezvolte conexiuni, mișcări, acțiuni de socializare și integrare socială. Prin procesul și acțiunea de integrare socială ființa umană dezvoltă valoarea propriu-zisă și valoarea ca criteriu în identificarea și definirea propriilor valori. Prezența ființei umane în sistemul de valori ca identitate este acțiunea care produce efecte atât pozitive, cât și negative în dezvoltarea unei societăți. Totodată, societatea, ca valoare în sistemul de valori, definește orientarea acțiunilor sau a subiectului, care dă naștere ideilor și deciziilor, determinate de factorul uman. Ființa umană este valoarea prin care o societate se manifestă. Omul prin acțiunile sale dezvoltă societatea și îi creează imaginea în procesele evolutive. Acțiunea omului este mereu pusă la dispoziția societății, care prin eforturile depuse tinde să îmbunătățească condițiile de viață, nivelul de trai, nivelul de cultură și educație ale acestuia. Condițiile de viață create în societate impun ființa umană să realizeze cât mai multe elemente care să producă bunăstarea societății. Prin elementul bunăstării se identifică o țară, un popor, o societate cu sistemul său de valori. Aici este prezent omul cu societatea respectivă prin care își manifestă acțiunile corespunzătoare. Omul în pas cu societatea tinde mereu spre ceva nou, tinde spre evoluție, spre perfecțiune. Prin intelectul uman, acțiune în sistemul de valori, omul a reușit să realizeze efectele respective în dezvoltarea unor societăți, unor țări. Având la bază conceptul valorii, acțiune a unui comportament adecvat exprimat prin cultură, identitate, demnitate, omenie, unele popoare au știut să se identifice cu adevărat în sistemul de valori și în conceptul valorii, ca expresie ce reprezintă ființa umană. Cooperarea benefică între om și societate s-a perfecționat în timp prin dorința de a produce cât mai multe rezultate pozitive în condițiile de viață și de trai ale acestora. Reciprocitatea socială cu un singur scop a demolat neajunsurile unor societăți și a creat perfecțiunea în limitele normalității și a posibilităților. În acest context, Ludwig von Mises, economist austriac, afirmă că „societatea este un produs al acțiunii umane, al impulsului uman de a îndepărta, pe cât e posibil, neplăcerea" [2]. Aici s-ar

putea face referință la societatea unor popoare, care prin valoarea culturii au reuşit să realizeze acțiunea de succes raportată la nivelul de trai, prosperarea şi bunăstarea cetățeanului. Prin această prosperare şi acțiune pozitivă reprodusă întru binele omului, unele țări s-au identificat prin propria identitate „ca valoare în sistemul de valori”. Identitatea acestora sunt popoarele anglo-saxone, care, în timp, şi-au evidențiat cultura şi educația, nivelul de trai şi de viață, relațiile interpersonale şi cele comunitare, libertatea şi valoarea cuvântului, nivelul de civilizație şi evoluție, omenia şi transparența acțiunilor cu efecte benefice întru binele omului şi al societății.

Societatea şi omul prin sistemul de valori s-au regăsit printr-o relație bine sistematizată, care se remodelează reciproc prin procesele evolutive ale existenței. În cadrul acestor relații bine coordonate, societatea menține şi susține în permanență cetățeanul, iar cetățeanul, la rândul său, prin personalitatea sa stabileşte acțiunile respective pentru a stimula şi mai mult sistemul de valori. Comunicarea şi interacțiunea dintre societate şi factorul uman reprezintă acea acțiune care dezvoltă şi pune în evidență sistemul de valori necesar „omului şi societății”. Relația dintre om şi societate funcționează pozitiv atunci când este prezentă „comunicarea”, ca acțiune a sistemului de valori. Valoarea comunicării dintre om şi societate pentru unele popoare este acțiunea de bază exprimată prin arta culturii şi a identității naționale. Identitatea națională pentru un popor este acțiunea supremă în sistemul de valori, integrată prin sistemul de administrare a învățământului, culturii, a celui de guvernământ, prin istoria națională, demnitatea şi personalitatea cetățeanului, spiritul şi tradițiile naționale, prin limba de vorbire şi de comunicare. Mesajul acestor valori poate fi regăsit la popoarele țărilor din Nordul Europei, precum Danemarca, Olanda, Norvegia, Finlanda, Germania, Suedia, Marea Britanie, Islanda, Irlanda, Elveția, Belgia, Luxemburg, Austria, dar şi în Australia, Noua Zeelandă, Japonia, SUA, Canada. Aceste țări, prin cultura şi identitatea poporului, prin intelectul şi comportamentul uman, au construit acțiunea, care reprezintă societatea reală a prezentului prin care se manifestă. Realitatea acțiunilor se manifestă prin nivelul de trai şi cultură al oamenilor, care demonstrează adevăratul nivel al bunăstării şi al prosperării intersectat prin: - sistemul de învățământ, care pune în centrul atenției dezvoltarea personalității şi relatarea corectă a argumentelor şi a istoriei naționale conform programelor şcolare de instruire axate pe transparență; - sistemul de ocrotire a sănătății, care reprezintă grija şi atitudinea statului față de factorul uman exprimat prin nivelul de sănătate al populației şi prin durata medie a vieții; - proporția identității şi demnității naționale, care reflectă imaginea propriei națiuni prin raportul corelat al sistemului de valori dintre om – societate – comunitatea națională. În promovarea, dezvoltarea şi menținerea identității naționale un rol important are politica şi ideologia statului şi a societății, care se intersectează atât pe verticală, cât şi pe orizontală prin intermediul sistemului de învățământ. Şcoala joacă un rol prioritar în societate; ea participă ca un element-cheie la dezvoltarea identității naționale. Prin sistemul de instruire se dezvoltă spiritul național cu accent pe identitatea națională. Identitatea națională a unui popor este privită pe elemente, precum: unitatea de limbă sau limba națională vorbită; comunitatea națională cu viața culturală, politică şi economică; teritoriul național ca unitate suverană a statului; sistemul de credințe exprimat prin religie. Toate acestea sunt acțiunea prin care un popor, o societate îşi actualizează rolul şi importanța, ca produs al dezvoltării pentru existența națiunii. Identitatea națională, acțiune în sistemul de valori, se identifică ca un întreg al dragostei poporului față de societatea de care el aparține şi pe care o reprezintă.

Omul şi societatea definesc sistemul prin care trăieşte şi tot ceea ce reprezintă „existența şi viața”. Viața prin existență impune şi provoacă ființa umană la diferite încercări, la acțiuni ce dau viață valorilor. Prin identitatea valorilor omul reuşeşte să creeze şi acțiuni prin care valoarea acestora se naşte pentru a avea viață eternă în timp şi care să prezinte interes pentru toate generațiile prezentului şi viitorului. Capacitatea omului de a fi în contact permanent cu acțiunea este acea forță ce contribuie necontenit la dezvoltarea societății prin valori morale, materiale şi nemateriale, sau spirituale. Identitatea valorilor spirituale cu conținuturi pline de idei, gânduri, tradiții sunt valori inegalabile, care rămân vii de-a lungul timpului. Identitatea valorilor respective este întruchipată prin opere de artă, muzică, literatură, ştiință, tehnică, filosofie, iar autorul acestora este ființa umană – omul, care ulterior este denumit muzician, poet, compozitor, scriitor, filosof, fizician etc., în dependență de activitatea şi acțiunea pe care a realizat-o în timpul vieții. Valorile nemateriale cu acțiune spirituală ale trecutului şi prezentului sunt prezente prin lucrările marilor celebrități ale timpurilor, precum: Immanuel Kant (filosof german, considerat unul dintre cei mai mari filosofi din istoria culturii apusene); Aristotel (unul dintre cei mai importanți filosofi ai Greciei Antice, întemeietorul ştiinței politice ca ştiință aparte); Platon (filosof al Greciei Antice, care a pus bazele filosofice ale culturii occidentale şi a format bazele Academiei din Atena – prima instituție de învățământ superior din lumea occidentală); Isaac Newton (cercetător

englez, renumit om de știință, matematician, astronom, fizician, teolog, savant în domeniul opticii, matematicii și, în special, al mecanicii); Wolfgang Amadeus Mozart (compozitor german și austriac, unul dintre cei mai talentați creatori în domeniul muzicii clasice); Ludwig van Beethoven (compozitor german, unul dintre cei mai mari compozitori din istoria muzicii); Niccolo Paganini (violonist și compozitor italian, considerat unul dintre cei mai mari violoniști din toate timpurile); Robert Schumann (compozitor și pianist german, unul dintre cei mai celebri compozitori romantici ai primei jumătăți a sec. XIX); George Enescu (compozitor, violonist, pedagog, pianist și dirijor, considerat cel mai important muzician român); Mihai Eminescu (poet, prozator și jurnalist român, considerat de critica literară postumă cea mai importantă voce poetică din literatura română); etc. Prin dimensiunea lucrărilor realizate, omul creează totodată valoarea culturală și spirituală, care determină esența ființei umane în totalitatea valorilor.

Prin valorile culturale și spirituale omul devine creator al frumosului și al valorilor estetice prin care încearcă să definească cu adevărat esența vieții și esența factorului uman prin sistemul de valori. Prin valorile materiale ființa umană încearcă să dea sens vieții prin satisfacerea necesităților vitale și pentru a-și crea bunăstarea și confortul de a trăi în condiții care să-i asigure o existență civilizată, plăcută și comodă. Iar prin valorile morale sunt determinate fenomenele ce vizează lumea interioară a omului, care reflectă acțiunile prin comportamentul și etica acestuia în societate. Sensul vieții este format dintr-un întreg sistem de acțiuni create și realizate de ființa umană, fiind totodată o valoare a necesităților umane de natură materială și spirituală. În viziunea filosofului român Tudor Vianu, valorile sunt definite „ca niște obiecte ale dorinței, ceea ce înseamnă că valoare în sine nu există; există dorința noastră pentru ceva pe care îl definim ca valoare". Totodată, Tudor Vianu afirmă că „valoarea este pentru ființa umană expresia unei anumite posibilități, a posibilității unei adaptări satisfăcătoare între lucru și conștiință. Oamenii sunt mereu alții, nevoile lor se schimbă și obiectele care să le satisfacă pot să dispară... Rămâne în aceasta ceva permanent, și anume: valoarea ca expresie ideală a unui acord între ea și lucrul care poate fi oricând realizat" [4]. Cu certitudine, ființa umană este acea acțiune, care vrea și dorește să trăiască și să se afirme ca personalitate și identitate în sistemul de valori, în același timp să-și satisfacă necesitățile reale ale vieții prin valorile umane întruchipate prin adevăr, corectitudine, claritate, bine, frumos, morală, sensibilitate și prin valorile sociale exprimate prin libertate și dreptate. Omul prin acțiunile sale tinde mereu spre ceva nou prin dorința de a crea cât mai multe valori pentru sine și societatea în care își trăiește existența, iar aceste valori ulterior să-i aducă satisfacția de a trăi prin echitate, bunăstare, dreptate și libertate. Fiecare om pe parcursul vieții încearcă să realizeze acțiuni și prin dorința de a se considera împlinit sufletește, fiind totodată disponibil pentru a-i ajuta pe alții și pentru a satisface necesitățile personale și comunitare.

Ființa umană, pentru a se putea afirma din plin ca acțiune și valoare prin existența vieții, are nevoie de a activa prin valorile sociale ce se înscriu prin conceptul libertății și al dreptății. Omul are nevoie și trebuie să se poată dezvolta și evolua în cadrul unei societăți libere și responsabile. Dorința omului de a trăi într-o societate liberă și democrată este un drept fundamental, care trebuie respectat și considerat ca o valoare supremă în existența ființei umane. Libertatea, dreptatea și echitatea sunt valori sociale prin care omul este promovat și protejat în limita legilor stabilite în cadrul unui stat, al unei țări. Omul dintotdeauna a luptat pentru egalitate, echitate și dreptate socială, formând în același timp idealul prin care a creat acțiunea. Pentru ca aceste valori să aibă sens în acțiune și continuitate, omul este acea valoare care tinde mereu spre perfecțiune și evoluție. Prin valorile unei societăți democratice bazate pe transparență și echitate omul se poate manifesta și realiza cu ușurință în acțiuni. Pe când omul prezent într-o societate bazată pe inechitate, nedreptate, injustiție este supus fărădelegilor, iar acțiunea pe care o reprezintă este realizată cu dificultate și menită discriminării. Conform Declarației Universale a Drepturilor Omului, adoptate la 10.12.1948 de Organizația Națiunilor Unite, ființa umană trebuie să fie liberă în fapte și acțiuni; totodată, omul trebuie să fie responsabil și să suporte consecințele acțiunilor sale. Având în vedere aceste argumente, putem spune că orice om este și trebuie să fie liber în gândire, mișcare și credință și are dreptul de a elabora propriile opinii, decizii, păreri, acțiuni. Rezultatul tuturor acțiunilor create de ființa umană sunt binevenite în ierarhia valorilor menite pentru sine și societatea pe care o reprezintă. Totul trebuie să fie într-o libertate absolută, cu excepția când acțiunea respectivă este creată în detrimentul omului și al societății.

Orice acțiune elaborată de om trebuie privită ca o valoare, ca o investiție pentru sine și societate. Totodată, această acțiune, pentru a fi viabilă și utilizată întru binele omului și al comunității, trebuie stimulată și încurajată prin sistemul valorilor și prin sistemul acțiunii de reciprocitate dintre om și societate. Prin acțiunea

societății ca valoare, omul devine valoarea acțiunilor prin care se dezvoltă şi se manifestă prin interacțiunea relațiilor dintre om şi societate. Atât omul, cât şi societatea sunt acțiuni ale sistemului de valori, respectiv şi existența acestora trebuie să-şi exprime acțiunea prin respectul şi grija unuia față de altul, prin suportul moral, cultural, spiritual şi material, prin demnitatea şi identitatea aspirațiilor cu efecte pozitive în dezvoltare şi evoluție. Luând în considerare faptul că orice om pe parcursul vieții sale este constrâns să efectueze una sau mai multe acțiuni, această acțiune trebuie să fie binevenită în sistemul de valori, iar importanța factorului uman ca valoare să fie respectată de societatea în care el există şi se manifestă ca acțiune. În această ordine de idei, Constantin Rădulescu-Motru, filosof şi psiholog român, afirmă că „o societate îşi formează în contra mediului extern o armătură pe care o numim cultură, din deprinderile sale voluntare, adică din reacțiunile sale şi numai indirect din orizontul său intelectual... De aceea, soliditatea culturii unui popor se recunoaşte cu preferință după felul de a voi şi de a lucra al acestuia, şi nu după bogăția ideilor produse de gânditorii săi... Cultura unei societăți se măsoară după sprijinul pe care ea îl dă omului în lupta sa cu un mediu cosmic. O societate însă, care lasă pradă mediului cosmic pe o parte din membrii săi, dovedeşte că ea n-are încă măcar baza pe care să se poată ridica o cultură unitară în înțelesul material al cuvântului; această societate are o cultură artificială şi anume numai pentru o fracțiune a membrilor săi" [3]. Deci, putem afirma că cu cât mai mult valoarea culturii unui popor este autentică, cu atât mai mult factorul uman este bine protejat şi susținut moral, material şi spiritual de societatea în care el îşi trăieşte existența. Însă, în cazul în care valoarea culturii unui popor este pusă la îndoială, existența individului într-o asemenea societate este menită umilinței, degradării şi plasată prin acțiunea inferiorității față de sistemul de valori. În acest caz, prin acțiune, omul este obligat să lupte pentru a-şi asigura existența şi bunăstarea în societatea respectivă. Comunitățile sau societățile respective, care mărginesc şi plasează acțiunea omului în afara sistemului de valori, sunt caracteristice popoarelor din Estul, Sud-Estul Europei, din Africa, Orientul Mijlociu, America Latină. În aceste țări omul este victima sistemului adevărat de valori şi este eroul trăirilor prin suferință fizică şi morală. Aceste țări cu societatea care le reprezintă s-au evidențiat în timp prin valorile subumane prezente prin limitarea libertății şi a dreptății, prin promovarea injustiției şi a inechității sociale, prin violența şi nivelul sărăciei, prin corupție şi condiții inumane create cetățeanului.

Societatea care limitează acțiunea omului prin sistemul adevărat de valori este supusă unui proces lent de dezvoltare umană şi unui proces inferior de dezvoltare materială şi spirituală. Prin comportamentul respectiv omul în pas cu societatea respectivă nu reuşeşte să creeze şi să-şi exprime acțiunile prin nivelul de civilizație şi sistemul de valori. Prin nivelul de civilizație şi cultură orice popor, orice societate îşi demonstrează capacitatea şi nivelul de gândire pentru modul de a trăi şi a evolua prin existență. Atât omul din societatea perfectă, cât şi omul din societatea imperfectă doreşte, tinde şi luptă necontenit pentru realizarea acelor acțiuni, care să-i aducă în permanență bunăstarea şi fericirea de a trăi şi a exista prin identitatea valorilor umane întruchipate prin libertate, dreptate, adevăr, bine, frumos, motivație, omenie.

Bibliografie:

1. BLAGA, L. *Trilogia Culturii.* Bucureşti: Editura pentru Literatura Universală, 1969; *Cultura şi globalizarea. Cultura uneşte oamenii.* Disponibil: http://www.roportal.ro/articole/cultura-si-globalizare-4312.htm
2. Ludwig von Mises. *Societatea umană.* Capitolul VIII. *Acțiunea umană. Un tratat de teorie economică.* Partea a doua: *Acțiune în cadrul societății.* („Titlul original: *Human Action, Henry Regnery.* 3rd rev. ed., Chicago, 1966"). Disponibil: www.mises.ro/53/
3. RĂDULESCU-MOTRU, C. *Puterea sufletească.* Bucureşti: Editura Casei Şcoalelor, 1930, p.377.
4. VIANU, T. *Studii de filozofia culturii.* Bucureşti: Editura „Eminescu", 1982, p.60-61. Disponibil: http://ssu.utm.md/Fisiere/Manuale/SDV_Introducere_in_filosofie/cap5.pdf

Prezentat la 17.10.2013

EFECTELE AROGANŢEI ÎN SOCIETATE

Galina MARTEA
Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei

Omul, fiind un produs al societăţii, se confruntă mereu cu existenţa, supravieţuirea şi cu alţi factori, care îl fac să-şi reformeze în timp caracterul şi viziunea despre modul de viaţă, despre comportament într-un mediu social. Prin comportamentul său, omul produce efectele respective asupra nivelului de dezvoltare a societăţii în care îşi trăieşte existenţa. La rândul ei, şi societatea reflectă imaginea respectivă a omului, contribuind atât cu efecte pozitive, cât şi negative la formarea personalităţii. Într-o corelaţie de reciprocitate, societatea şi omul sunt acei care redau spectrul formativ şi non-formativ al însuşirilor şi valorilor determinate prin calităţi de caracter, comportament, acţiuni, efecte. Efectele dezvoltării unei societăţi sunt parte componentă a efectelor dezvoltării factorului uman cu rezultatele corespunzătoare.
Cuvinte-cheie: *factor uman, comportament, societatea şi omul, efectele dezvoltării, sistem de valori.*

THE EFFECTS OF ARROGANCE IN SOCIETY

The human, being a product of society, is confronting always with existence, survival and other factors that make him to change in time his character and vision about life, behavior in a social environment. Through his behavior, man has effects on the development of the society, where he spends his existence. On her turn, the society reflects the image that is contributing to forming the human being with positive and negative effects. In a reciprocal correlation - society and man – are those that give the educational and non educational frame of knowledge and expressed values and are present through character qualities, behavior, actions and effects. The effects of development of a society are a component of the effects of development of the human factor with the respective results.
Keywords: *human factors, behavior, society and human being, development impact, system of values.*

Produsul aroganţei! Este o însuşire, o calitate, un defect sau un element al dezvoltării factorului uman în timp? Răspunsul ar fi „o dilemă", însă adevărul argumentat al subiectului este prezent şi ar putea fi raportat la mediul înconjurător prin care se dezvoltă fiinţa umană şi prin care îşi acumulează experienţele trăirilor şi valorilor despre viaţă.

Experienţa de viaţă prin evoluţia sa este factorul care redă fiinţei umane imaginea de a exista în anumite condiţii ale vieţii, în anumite circumstanţe ale mediului respectiv. Prin experienţa vieţii, omul încearcă să acumuleze o multitudine de calităţi, posibilităţi, oportunităţi, acţiuni, situaţii favorabile şi nefavorabile. Totalitatea însuşirilor şi fenomenelor acumulate în timp prin educaţia morală şi spirituală provoacă omul la diferite situaţii şi confruntări cu viaţa, cu destinul, cu societatea, cu mediul prin care se regăseşte.

Omul, fiind un produs al societăţii, se confruntă mereu cu existenţa, supravieţuirea şi cu alţi factori, care îl fac să-şi reformeze în timp caracterul şi viziunea despre modul de viaţă, despre comportament într-un mediu social. Prin comportamentul său, omul produce efectele respective asupra nivelului de dezvoltare a societăţii. La rândul ei, şi societatea reflectă imaginea respectivă ce contribuie la dezvoltarea personalităţii atât cu efecte pozitive, cât şi negative. Într-o corelaţie de reciprocitate, societatea şi omul sunt acei care redau spectrul formativ şi non-formativ al însuşirilor şi valorilor prezente prin calităţi de caracter, comportament, acţiuni, efecte. Efectele dezvoltării unei societăţi sunt parte componentă a efectelor dezvoltării factorului uman cu rezultatele corespunzătoare.

Realitatea distructivă şi rezultatul dezechilibrelor ce au loc în comportamentul uman sunt influenţate în mare măsură de condiţiile superficiale ale mediului respectiv, alimentate de imperfecţiunea societăţii prezente în viaţa factorului uman. La baza acestor consecinţe este incapacitatea societăţii de a promova corect valorile şi performanţele individului. În contextul dat, la educarea şi evoluarea omului îşi manifestă atitudinea iresponsabilă şi incorectă întreaga societate cu toate sistemele şi subsistemele existente. Totodată, pentru a se manifesta corect şi transparent în acţiuni şi fapte, fiinţa umană în procesul dezvoltării are nevoie de o apreciere şi susţinere echitabilă în promovarea capacităţilor native şi a celor realizate şi acumulate în timp.

Apariţia şi existenţa omului într-o societate trebuie privită ca o valoare, ca o investiţie pentru un prezent şi un viitor. Prin naştere omul este deja înzestrat cu calităţi de caracter şi personalitate, cu vocaţie, talent, abilităţi. În timp, în procesul dezvoltării, aceste calităţi prezente în fiinţa umană se reformează, se modifică şi se transformă în calităţi cu acţiuni atât pozitive, cât şi negative. Efectele acestor schimbări renasc în dependenţă

de mediul înconjurător, renasc din momentul în care ființa umană se prezintă şi îşi atribuie rolul respectiv în calitate de „membru al unei societăți". Ființa umană „membru al unei societăți" este un produs social, care în multe cazuri îşi determină de sine stătător existența şi poziția socială, urmată de neajunsuri şi nedreptate. Poziția socială a individului plină de neajunsuri şi nedreptate este rezultatul şi nivelul de dezvoltare a societății respective. Societatea plină de lacune se răsfrânge negativ prin procesul de dezvoltare a factorului uman. Deseori, anume societatea din care face parte omul este cauza tuturor efectelor negative exprimate prin comportamentul uman. În acest caz, calitățile de caracter native şi cele cultivate în timp la o anumită vârstă prin educația morală şi spirituală se transformă, pe parcursul vieții, în calități de caracter cu acțiuni negative impuse de ritmul şi de nivelul de cultură al societății din care face parte. Pentru a supraviețui într-un mediu social corupt şi necinstit, plin de nedreptate şi cruzime, omul treptat se transformă într-un element, care poate fi uşor manevrat şi manipulat de condițiile specifice realității prezente. În acest mediu social cu efecte negative pentru factorul uman se regăseşte omul în pas cu realitatea dură a existenței şi în pas cu calitățile sale de caracter modificate în dependență de caracterul evolutiv al societății.

Societatea lipsită de motivație este subiectul transformărilor cu efecte negative, urmate de acuzații, explicații, răspunsuri şi întrebări cu accent pe factorul uman. Realitatea faptelor şi acțiunilor prezente prin comportamentul uman se înscriu şi fac parte dintr-o societate, care este prost administrată şi totodată este inhibată cu mari neajunsuri în dezvoltare şi acțiuni. Administrarea unei asemenea societăți se bazează în majoritatea cazurilor pe o categorie de oameni înzestrați cu calități de caracter, precum: aroganță, înfumurare, nesimțire, ipocrizie, intoleranță. Societatea condusă de indivizi plini de încredere în sine, plini de mândrie autoritară, aroganță pune în pericol un întreg sistem al existenței la baza căruia se află omul. Omul, la rândul lui, este elementul care poate fi uşor indus în eroare, acceptând treptat toate nedumeririle şi neajunsurile sociale ale mediului respectiv. În cazul în care societatea promovează la funcții de conducere persoane cu calități de caracter de calitate inferioară, imperfecțiunea existentă este mereu în creştere şi se bazează pe acțiunile netransparente ale sistemului de valori. Majoritatea persoanelor cu un nivel intelectual scăzut şi cu un nivel redus al culturii sunt oameni aroganți şi orgolioşi, care se formează pe parcursul vieții în raport cu condițiile şi valorile promovate de societatea în cauză. Toate acestea fac parte dintr-un sistem de valori de calitate proastă. De obicei, asemenea sisteme de valori de calitate proastă sunt recunoscute în țările în care factorul uman nu este apreciat la justa valoare. Cu cât mai slab dezvoltată este o societate, cu atât mai mult creşte numărul indivizilor care au un comportament inadecvat şi plin de incorectitudine. Oamenii îşi schimbă caracterul în funcție de procesele de dezvoltare internă a mediului social. Omul imperfect este binevenit într-o societate imperfectă. Iar imperfecțiunea, la rândul ei, plină de defecte, se menține şi îşi creează existența pe persoane cu un nivel scăzut al inteligenței, însă cu un nivel al culturii plin de aroganță, îngâmfare, putere autoritară, încredere excesivă în forțele proprii, incorectitudine.

Aceşti oameni cu merite şi valori reduse şi cu calități de caracter necorespunzătoare se regăsesc mereu în posturi de conducere. În majoritatea țărilor slab dezvoltate conducătorii de întreprinderi, instituții, structuri, ministere, guverne sunt oameni care, prin trăsăturile incorecte de caracter, ştiu bine a manipula instituția, subalternul, societatea. Aroganța ființei umane acumulată în timp, determinată de neajunsurile societății în cauză, devine treptat o obsesie, transformându-se într-o boală cronică. Această boală a societății, definită prin ipocrizie şi aroganță, pe parcurs se transformă într-o boală molipsitoare, care cuprinde o masă întreagă de oameni. Treptat, chiar şi acei oameni cu un comportament corect şi echilibrat acceptă, la un moment dat, tratamentul respectiv de transformare a propriului caracter. Societatea plină de neajunsuri sau societatea anemică îşi face prezența tot mai mult în viața omului, iar omul, la rândul lui, pentru a supraviețui prin sistemul erorilor, se schimbă aşa cum sunt dictate regulile de joc ale realității. Aici, lupta pentru existență devine decisivă prin motoul „Care este mai puternic şi care este mai arogant – acela trăieşte mai bine".

Societatea transformată într-un teren de luptă „care pe care" nici nu sesizează că este în luptă cu sine însăşi şi cu principalul defect „aroganță, falsitate, inechitate, nedreptate" – factori distrugători a unui sistem de valori. Precum aroganța este un element distrugător şi o calitate de caracter în afara sistemului de valori, la fel şi falsitatea, nedreptatea, inechitatea, ipocrizia se definesc în acelaşi mod prin realitatea lucrurilor. Aroganța – principalul defect al unui conducător – este o trăsătura destul de periculoasă pentru activitatea managerială. Deciziile proprii ale acestora, fără a lua în considerare opiniile subalternilor, deseori reprezintă un mare risc pentru dezvoltarea societății. Prin caracterul manipulator, oamenii de la conducere devin totodată şi agresivi, iar subalternii trebuie să fie smeriți şi să le execute în tăcere ordinele nejustificate. Supra-

estimarea de sine, încrederea excesivă în propriile puteri şi de a conduce, intoleranţa, agresivitatea, fudulia şi iresponsabilitatea – toate acestea reprezintă un risc major pentru societate şi, totodată, duc la ineficienţă, faliment, riscuri financiare. Managerii aroganţi fac abuz de avantajele postului pe care îl ocupă, considerând problemele personale prioritare. Acumularea de bani pe căi netransparente şi nejustificate, dorinţa nestăvilită de a se vedea aşezat în fotoliul de la conducere, de a manipula cu subalternii transformă omul şi îl face să devină şi mai arogant, şi mai corupt, şi mai insuportabil. Caracterul insuportabil al oamenilor aroganţi se răsfrânge negativ asupra întregii societăţi. În acelaşi rând, oamenii plini de modestie, responsabilitate, bunătate, simplitate devin victime intimidate de aceste persoane arogante şi pline de ipocrizie. Societatea, la rândul ei, fiind „o societate a aroganţilor" pune în umbră valorile sacre şi supreme ale omenirii, iar valorile nejustificate ale imperfecţiunii le plasează în centrul atenţiei cu locul prioritar în sistemul de valori existent. Aceste caracteristici se asociază şi sunt specifice individului şi cadrelor de conducere din ţările slab dezvoltate (ţările sărace), în special din Estul, Sud-Estul Europei, Africa, America Latină, Asia de Sud, altele.

Imaginea unei societăţi cu propriul sistem de valori reflectă în mod direct tabloul real al dezvoltării, al culturii, al comportamentului uman. Cu cât mai dezvoltată este o societate, cu atât mai mult omul îşi exprimă comportamentul său prin calităţi şi atitudini pline de modestie, omenie, responsabilitate, respect, bunătate, toleranţă, diplomaţie. Oamenii cu asemenea calităţi de caracter fac parte din conducătorii sau managerii eficienţi din ţările dezvoltate. Aceşti oameni de conducere nu sunt autoritari, nu sunt aroganţi şi ştiu foarte bine care este „rolul omului, managerului într-un sistem, într-o societate". Ei ştiu a se concentra eficient pe elemente şi obiective majore, fără a pune în discuţie problemele personale. Tot ei sunt bineveniţi în societatea, unde omul este privit şi acceptat ca o totalitate a valorilor. O societate bazată pe oameni cu responsabilitate şi cunoştinţe, o societate plină de oameni cu un comportament adecvat sistemului adevărat de valori mereu va fi în creştere evolutivă cu rezultate excepţionale prin dezvoltarea socială, economică şi culturală, prin protejarea echitabilă şi aprecierea la justa valoare a individului, prin asigurarea şi formarea corectă a calităţilor de caracter necesare comportamentului uman. Ţările cu asemenea valori şi tradiţii promovează cu succes valorile culturale, morale şi spirituale ale omului, recunoscute prin talent, merit, competenţă, motivaţie, efort. Poziţia socială a factorului uman realizată în timp în funcţie de merite, talent şi cunoştinţe este investiţia obţinută printr-un proces de totală transparenţă şi concurenţă între cei buni şi cei mai buni. Aceasta se bazează pe principiul, potrivit căruia o funcţie de conducere, o poziţie învestită cu responsabilitate şi prestigiu social se dobândeşte, dar nu se obţine prin moştenire sau prin alte forme netransparente determinate în funcţie de nivelul comportamentului, având la bază elementul aroganţei, lăcomiei, incapacităţii. Ţările dezvoltate ale Occidentului (Olanda, Germania, Marea Britanie, Norvegia, Danemarca, Suedia, Belgia), SUA, Canada, Australia, Japonia, prin poziţia socială, nivelul de cultură şi de trai, au demonstrat cu adevărat care este valoarea şi rolul factorului uman în procesul de dezvoltare socială. Tabloul real al dezvoltării acestor ţări funcţionează pe criteriul unui comportament de respect şi echitate reciprocă între individ şi societate, având la bază un scop comun „de a face ceva nobil şi frumos pentru sine şi pentru alţii".

Cu cât mai săracă este o ţară, cu atât omul devine mai izolat şi neînsemnat pentru societatea respectivă. În asemenea ţări, poziţia socială a individului este un fenomen al discriminării, fiind supusă inegalităţii, degradării şi deprecierii. Prin realitatea existentă omul se confruntă cu propriile dificultăţi şi cu propria societate. În acest caz, prin acţiunea sa, societatea reflectă doar comportamentul arogant şi inechitabil, care produce efecte negative în comportamentul factorului uman. Meritele şi capacităţile omului fiind mereu subapreciate şi menite unui proces de deformare şi depreciere permanentă – toate acestea sunt motivul de a provoca omul la acţiuni cu caracter involuntar, necesare pentru a-şi determina existenţa socială prin mijloace netransparente. În aşa mod, personajul respectiv începe a-şi modifica propriile calităţi de caracter şi propriul mod de viaţă în funcţie de criteriile impuse de societate. Prin realitatea respectivă omul devine un element al schimbărilor prin care conduita morală recapătă o altă formă cu acţiuni contradictorii în comportament. La baza acestora se dezvoltă incorectitudinea, necinstea, ipocrizia, aroganţa şi alte însuşiri bazate pe nedreptate şi neomenie. O societate în care importanţa omului este plasată „în afara sistemului de valori" va fi mereu într-o confruntare continuă cu propriile neajunsuri şi dezacorduri, cu propriile disproporţii între acţiuni şi fapte, cu lipsa de armonie între propriile capacităţi şi calităţi de caracter, determinate de dezvoltarea mediului social. O societate în care sunt acceptate metodele inechitabile ale existenţei pline de incorectitudine, incultură, incapacitate, extravaganţă, aroganţă, nivel scăzut al educaţiei va fi neîncetat sortită eşecului şi menită a fi înscrisă la nesfârşit în lista ţărilor slab dezvoltate şi cu patologii cronice în procesul evolutiv al comportamentului şi intelectului uman.

Punctul de pornire de la cuvânt la acțiuni şi fapte, sau viceversa, este principalul instrument al schimbărilor. Schimbarea urmată de acțiuni şi fapte cu efecte pozitive este elementul prioritar ce poate remodela imaginea unui subiect, imaginea factorului uman, imaginea unei societăți. În viziunea filosofului englez Thomas Hobbes, omul este mereu preocupat de propria existență şi de propriile interese personale [1]. Aceasta este într-adevăr o caracteristică a ființei umane, însă pe lângă egoismul personal omul, fiind parte componentă a unei societăți, trebuie să dea dovadă şi de răspundere solidară, care îi va determina caracterul şi personalitatea într-o comunitate de interese. Legătura fenomenelor şi sentimentul care îi determină pe oameni să-şi acorde ajutor reciproc prin modul de comportare este latura, prin care se dezvoltă o societate, corelată prin raportul de obligații şi interese cu scop nobil în acțiuni. Numai prin realizarea unor asemenea acțiuni pozitive cu orientare nobilă schimbările vor putea fi prezente în haosul instaurat în unele țări. Haosul prezent prin dezordine completă, confuzie generală, neorganizare socială în acțiuni din cadrul multor țări din Estul Europei, în special din Sud-Estul Europei, reflectă scenariul unui film plin de incertitudine şi goluri prin care îşi face prezența personajul indiferent de tot ce se întâmplă în jurul său. Prin acțiunea şi rolul personajului nepăsător şi indiferent se produc erorile şi eşecurile cu rezultate negative ce afectează dezvoltarea societății din care face parte. Lipsa de concordanță între realitatea obiectivă, percepția personală şi interesele comunității sunt consecințele neînțelegerilor dintre propria existență a individului şi societatea pe care o reprezintă. Totodată, acelaşi individ nepăsător şi indiferent al societății reprezintă în acelaşi rând: pe sine însuşi sau propria persoană, societatea şi statul. În rezultat, toți, la rândul lor, sunt acei care prin comportamentul social incorect ruinează existența propriu-zisă. Filosoful francez Jean-Jacques Rousseau argumenta că omul într-o măsură oarecare nu este nici bun, nici rău prin natura sa, însă societatea este aceea care îl strică şi îl corupe pe om, iar comportamentul uman este produsul societății în care trăieşte [2]. La baza acestor argumente se află societatea cu metodele sale de organizare şi protejare a factorului uman. La rândul său, statul, organul reprezentativ al societății, este principalul element ce contribuie atât pozitiv, cât şi negativ la formarea comportamentului uman.

Omul, pentru a trăi, are nevoie de legile şi deciziile transparente ale statului, pline de dreptate şi echitate socială, care trebuie să insufle încredere şi siguranță în viața de toate zilele. Omul are nevoie de protecție justificată pentru a se manifesta corect în acțiuni, fapte şi comportament. Având la bază respectivele, ființa umană va fi capabilă să-şi redobândească însuşirile şi sensul trăirilor cu scop bine determinat în sistemul de valori. Prin valorile morale ale individului, recuperate în timp, vor urma şi schimbările ce vor contribui benefic la înlăturarea lacunelor şi neajunsurilor din orice societate. O societate va fi perfectă numai atunci, când omul va fi perfect în acțiuni, în comportament, în viziune, în gândire.

Bibliografie:

1. HOBBES, Th. *Despre om şi societate*, 1651. Disponibil: http://www.buybooks.ro/despre-om-societate-all/despre-om-societate-all.html
2. ROUSSEAU, J. *Discurs asupra originii inegalității dintre oameni*, 1755. Disponibil: http://www.citate-celebre-cogito.ro/omul-este-bun-de-la-natura-dar-societatea-este-aceea-care-il-corupe/

Prezentat la 17.10.2013

ДУХОВНОСТЬ ТРАДИЦИОННАЯ И ПОСТТРАДИЦИОННАЯ

Кирилл ТОВБИН
Филиал Российского Нового университета в г. Гагарин

В статье рассматриваются причины и течение современного процесса гальванизации религий и духовных традиций. Основываясь на методологии Традиционалистской школы, автор формулирует дефиниции пострелигии как имитационной деятельности, сводящей традиционную духовность к виртуальной симуляции. Таким образом, «постсекуляризация» и «ресекуляризация» являются высшими формами десакрализации, выводящими из пространства Модерна, но не возвращающими в Традицию.
Ключевые слова: *секуляризация, постсекуляризация, пострелигия, Традиция, религиозная гальванизация, традиционализм, псевдотрадиционализм.*

TRADITIONAL AND POST-TRADITIONAL SPIRITUALITY
In article reasons and current of the present process to galvanization of religions and spiritual traditions are considered. Founding on methodology of Traditionalists school, author formulates the definitions of post-religion as simulation activity, reducing traditional spirituality to flat scale of virtual simulation. Thereby, "post-secularization" and "re-secularization" are high forms of desacralization, removing from space of the Modernity, but not bring back into Tradition.
Keywords: *secularization, post-secularization, post-religion, Tradition, religious galvanization, traditionalism, pseudo-traditionalism.*

Проблемы постсекуляризации, религиозной гальванизации, неофундаментализма, традиционализма и псевдотрадиционализма являются отличительной чертой современной духовной жизни всего мира, в первую очередь – Запада, наиболее десакрализованного в сравнении с его постколониальной периферией. Однако анализирование этих феноменов учеными, с использованием устоявшейся в академическом религиоведении описательной шкалы, остаётся порой бесплодным, фиксируя лишь эти явления, но не объясняя их ввиду отсутствия в их арсенале адекватного традициеведения. По причине этого при изучении пострелигиозных явлений [38] используется идейно-методологическая основа Традиционалистской школы (Р.Генон, Ю.Эвола, Т.Буркхардт, Ф.Шуон, А.Г. Дугин и пр.), рассматривающей Традицию как надысторическую и надцивилизационную сферу самовыражения Священного.

Наиболее широко секуляризацию трактует Эммет Кеннеди: «отсутствие религиозного чувства; житейский, а не потусторонний способ жизни» [7, с.1]. Секуляризация – это утрата Священного Центра в антропологической перспективе. После кажущегося гуманистического и атеистического триумфа Просвещения картина мира человека Модерна продолжала сохранять центризм (произвольно используемый разными идеологами),

Жижек пишет:

> «Атеисты говорят, что они хотят светского мира, но мир, который определяется через отсутствие христианского бога, по-прежнему остаётся христианским миром. Секуляризм подобен целомудрию, состоянию, которое определяется через то, что оно отрицает» [28, с.65].

Именно против центризма было направлено движение мысли постмодернистов-теоретиков; они не боролись с Богом или со Священным – они боролись с наличием места, которое Священное могло занять [24, с.131]. В связи с этим секуляризм постмодернистов – совершенно иной: принципиально поверхностный, ризомический, подвижный, фрактальный. Он рассчитан на отвлечение внимания, чтобы не дать кочевническому уму ни на миг обратиться к теме бытийственной укоренённости как-либо, кроме игрового формата.

Является ли Постмодерн прекращением секуляризации [18], правомерно ли ныне употреблять понятия «постсекуляризация», «ресекуляризация», «десекуляризация», «контрсекуляризация» [10] как наполненные *собственным* содержанием [2, с.55-56; 3, с.12-35; 8, с.215]? Можно ли говорить о возрождении религии сегодня, или же мы имеем дело только с гальванизацией, не выходящей за пределы гиперреальности [19; 40]? Собственно, этот вопрос и является важным пунктом в объяснении специфики Постмодерна: является ли он качественно новой формацией, которую можно рассматривать как диалектическое преодоление Модерна [20]? Или же Постмодерн на деле является только Ультра-

модерном, доведением до крайностей, до своего логического завершения изначальных оснований Модерна [25; 26]? Модерн начинался как стремление освобождения от власти Бога и памятования о Боге, как стремление создать место, свободное от Него. По меткому выражению Кыржелева, «"секулярный человек" – это человек анти-религиозный до той поры, пока он не станет просто а-религиозным» [33]. Является ли Постмодерн явлением противосекулярным или же это лишь фиксация заветной цели «просветителей» – фундаментально десакрализованного мышления?

Если исходить из внешней плоскости вопроса, то очевидно, что процессом, сопровождающим построение информационного мира, является *гальванизация религии* – процесс, по мнению некоторых [13, p.XIV] являющийся закономерным продолжением секуляризации и – более того – являющийся частью секуляризационного процесса [35]. Хайдеггер писал:

> «Обезбоженность настолько не исключает религиозности, что, наоборот, благодаря ей отношение к богам впервые только и превращается в религиозное переживание. Если это произошло, значит, боги улетучились. Возникшая пустота заполняется историческим и психологическим исследованием мифа» [41, с.94].

Традиционная духовность, исходящая из Высших принципов, не позволяет фрактальной деятельности человеческого ума приняться за конструирование собственной духовности. Модерн подготовил для такой возможности вполне подходящее горизонтальное основание, уничтожив традиционные и естественные бытийственные основания во всём ареале распространения западничества. Постмодерн есть время буйного произрастания на этой плоскости умопостроений и субкультурных ориентаций с мочковатыми корневищами эгоцентрической пристрастности. Чисто религиозные (т.е. мировоззренческие и идеологические) движения Современности стремятся убедить себя, что Священное продолжает действовать в мире так же, как и в древности [31, с.76-88]. Такое мировидение сближает как радикальных протестантов, воспевающих секуляризацию, так и псевдотрадиционалистов, для которых основная задача восстановления Традиции – её наружная имитация.

Во всём постиндустриальном мире и мирах, зависимых от него, наблюдается внешнее возрождение традиционных и даже архаических религиозных форм наряду с активным образованием новых религиозных движений [8, p.241]. Новые религиозные движения (зачастую огульно именуемые сектами) – вне поля этой статьи, хотя их возникновение видится результатом того же процесса, который восстанавливает традиционную религиозность. Однако *возможна ли реконструкция в мире деконструкции* [27]? Мир, отошедший от изначальной Традиции, потерявший горизонтальные и вертикальные связки (обеспечивающие как хранение Традиции, так и воспроизводство её форм), в тщании восстановления Традиции приходит только к архаике – к возрождению элементов Традиции, взятых в своей разрозненности [22]. Единственным связующим началом для таких элементов является сознание современного верующего. Таким образом, мы имеем дело с очередной мозаикой Постмодерна, хотя и выглядящей более благородно, чем осовремененные поделки. Однако эти мозаики также преследуют основную цель Постмодерна – радикальное освобождение индивида от власти «больших рассказов». Рассказ создаётся в фантазирующем уме *поствverующего* [36]. Поствеpующие естественно тяготеют к сближению с похожими, с приверженцами одинаковых версий пострелигии. Однако это сближение не претендует ни на какую священность, оно носит сугубо функциональный характер. Потому объединения «возрождателей» традиционных религий отличаются такой же ситуативностью, текучестью, как и «новые религиозные движения».

Движения «реаниматоров» более интересны для исследователя, потому что используют не новояз, подобно современным сектам (например, «Богородичному центру» или «Свидетелям Иеговы»), но апеллируют к смыслосодержащим формам эпохи Традиции. Эти формы связываются совершенно произвольным образом, хотя сохраняют внешний посыл к определённой эпохе или духовности древности. Таким образом, «возрождение» Традиции является ещё большим постмодернизмом, чем новорелигиозные изобретения. Сакральная глубина Традиции воспринимается как некий благочестивый балласт (допустимый к разноречивому истолкованию). Таким образом, не-стояние в Традиции, её утрата – хотя бы временная, приводит к серьёзным метаморфозам. Метаморфозы эти, как правило, проявляются в двух форматах: в неопротестантской секулярной (а)теологии и в псевдотрадиционализме оккультного или законнического изводов. Крайности эти имеют различные задачи, однако общее основание – утрату живой Традиции как универсального языка [5, p. 6].

Целью программы Нового времени было уничтожение сферы Сакрального, которая пронизывала всё бытие традиционного человека и – собственно говоря – не обозначалась как некая «сфера Сакрального». Как последовательное дитя протестантизма, стремившегося своим умом сдёрнуть завесу домыслов с изначальной Истины [34], секуляризация есть стремление к «расколдовыванию» окружающего, представлению его как очевидности, как пространства «здравого смысла», к формированию *новой породы людей* – не способных к метафизическому образу мышления [6, p.19]. Сфера Сакрального либо умалчивалась (в грубых формах секуляризма типа коммунизма), либо ужималась в «личное дело каждого» (в либерализме).

Если Постмодерн – критическое преодоление Модерна, то в нём сфера Сакрального не должна быть в стороне, не должна быть «одной из линий» личностного набора, но должна пронизывать все сферы бытия. Отчасти это правило соблюдается в «возрождённых» традиционных религиозных формах. Старообрядцы, ваххабиты, язычники сопровождают священнодействиями всю свою деятельность. Но в большинстве случаев это «всеосвящение» – не повседневный ответ на Зов (ибо возможность услышания этого зова в урбанистическом и индивидуализированном мире чрезвычайно слаба), а *индивидуальный выбор* современного верующего [14, p.510]. Таким образом, сакральным центром современной религиозности является не Бог, а сам *выбирающий* верующий. Потому в современной духовной жизни проповедь, миссия, апологетика преобладают над внутренним духовным деланием – постверующий стремится утвердить и актуализировать свой выбор. Игнорирование Священного, неощущение его места – почва для рождения пыла первопроходца и зуда миссионера, тщащихся заполнить своей активностью пустые пространства. Бог в этой системе не отсутствует, но не верующий является результатом Его Зова, а *Бог является продуктом выбора современного верующего* [2, p.125-140]. На первое место выходят поиск, волевая устремлённость, последовательность, но никак не смирение и борьба со своей неспособной натурой. Умелая мимикрия псевдотрадиционализма позволяет не замечать, что его результатом является утончённое человекопоклонничество. Мало кто обращает внимание на то, что романтическая «ресекуляризация» некритически начинается на основе, созданной секуляризацией, – на понятии «индивидуального ума», высвобожденного от «общей» религиозности и воспринимающего духовную жизнь как дело личное [29].

Превращение религии из *Закона* [1, p.156], священного правила жизни в *мировоззрение*, систему ценностей и интеллектуальных принципов [4, p.12], сдабриваемых ностальгическим или каким-либо иным чувственным фактором, – способ уничтожения традиционной религии, превращение её в нечто отличное от традиции, в нечто, допускающее произвольность восприятия и социальный активизм выражения. Для «больших» сообществ, тяготеющих к связи с государственными и надгосударственными властными системами, такое положение вещей мыслится как «плюрализация» [38], как обращение Церкви к массам, как «социальное служение», долженствующее «обратить» неверующих потребителей [37], если говорить с потребителями на их языке и подстраивать вероучительную и богослужебную стороны исповедания под нужды человека, закосневшего в Современности. С позиции конфессий малых – в особенности длительное время репрессированных и сдвигаемых на окраины Социального – такое положение вещей также неплохо, потому что позволит заявить о себе на равных правах с крупными и авторитетными конфессиями. Так впервые в истории секуляризации создаётся соблазн согласия духовных движений с «миром сим».

Современность, с точки зрения традиционализма, есть не просто период умаления Традиции или недостаточной чувствительности к ней. Современность (Модерн и Постмодерн) есть анти-Традиция, выстраивание принципиально противоположного Традиции смыслового поля, наполненного теми же формами, которые есть у Традиции: инициация, механизмы и институты трансляции, способы и формы фиксации, носители разного уровня. Однако эти формы наполнены совершенно иным содержанием, которое нацелено на радикальный разрыв с Сакральным. В каждом отдельном абзаце, изъятом из Традиции, Современность проводит переворачивание смысла, постепенно превращая любую человеческую деятельность в инфернальную активность [32]. Рене Генон подробно описывал механизмы «инверсии» – инициации в Современность («идеал наизнанку» [21, с.483]), проводимой посредством современных рычагов социализации и масс-медиа.

> «В зрелой философии Генона инверсия рассматривается как всепроникающая черта современности. В то время как на самом деле все стремится к упадку, люди в безумии своем полагают, что наблюдают прогресс» [12, p.24].

Современность никогда не вырывает человека из Традиции, чтобы бросить его в поле «здравомысленной» суеты, кропотливой «обычной» деятельности. Если человека просто вырвать из Традиции, но не инициировать в Современность, изначально прописанные в его сознании строки Традиции вновь начнут работать, и человек самостоятельно, «нечаянно» вернётся в Традицию. Современность создаёт комплексный «традициезаменитель» и тщательно работает над его поддержкой, стараясь включить в себя даже все попытки противостояния, сведя их на субкультурно-игровой уровень [23, с.41].

По причине комплексности охвата Современностью – подобно Традиции – всех сфер жизни создаётся ощущение глобальной безвыходности, секулярного финала существования. Традиционалисты часто используют индусское понятие «Кали-Юга» для характеристики Современности как конечного этапа человеческой истории, в котором умаление повседневных элементов Священного взаимозависимо с опустошением и нарастающим хаосом во всех областях человеческой жизни, индивидуальной и социальной [43, с.123; 9]. Всё, что этой пустотой порождено, делится на два рода: либо тиражирование беспорядочности и безумия, либо семиотическая ностальгия по состоянию полноты, завершённости, цельности. Но и вторая позиция, несмотря на свою притягательность для традиционализма, также очернена печатью распада, бессмысленности, апатии, несвязности. Потому истинный традиционализм может возникнуть только в среде, не разорвавшей связь с Традицией.

Мир Традиции есть мир преемственного предстояния перед Священным. Это мир естественный, минимально испорченный забвением и привычкой *бытового безбожия*. Это сакроцентричный мир, в котором бытие Горнего воспринимается естественнее, чем собственное бытие. По меткому выражению С.Г. Кара-Мурзы, человек Традиции ещё не утратил «естественный религиозный орган» [30, с.234], его смысложизненные основания не разрушены, как у человека Современности.

Современность – это ширящийся социальный и духовный хаос. Разрастание хаоса предполагает динамичность не только участников Современности: эклектичных субкультур, гетто-общин, первертивных индивидов, но и сил, противостоящих хаосу [17, с.208]. Также интеллектуальные и духовные антисовременные движения становятся подвижными, агрессивными, выстраиваются на негативной, отгородительной идентичности, непрестанно изыскивая в истории сегменты, в меньшей мере затронутые секуляризацией, дабы использовать их как образцы. Так Постмодерн порождает консерватизм и фундаментализм, имеющие некоторое феноменологическое сходство с традиционализмом (как менталитетом), но не имеющие общности онтологической.

Традиционализм есть жажда реставрации и – более того – *«проектирование должного уклада»* [16, с.95]. Он всегда оперирует не с ценностями, принципами, идеями, а с образом идеальной жизни. По выражению Шуона, человеческая природа сегодня настолько исказилась, что вовсе перестала быть человеческой, потому для современного сознания язык Традиции не может быть правильным/неправильным – это попросту *мёртвый* язык [11]. Человек Современности виртуализован, и для того, чтобы привести современное якобы-человеческое существо к метафизическим перспективам существования, необходимо предварительно проделать серьёзнейшую работу по восстановлению традиционного мышления. Без этой работы возрождения Традиции не состоится – осуществится лишь очередная игра этикетками. Собственно, в этой работе по восстановлению «царя в голове» и заключается традиционализм.

Для истинного традиционализма заветной целью является восстановление утраченного или замутнённого богообщения. Традиция не есть комплекс мер, символов, обрядов. Сами по себе, не наполненные Сакральным, эти формы – пустышки. Потому основной вопрос, который задают себе традиционалисты, но <u>не</u> задают фундаменталисты и консерваторы: «Наполнит ли забытое *нами* Сакральное восстановленные *нами* сосуды?» [42, с.435]. Виталий Аверьянов пишет:

> «Если традиция перестает соответствовать своему подлинному происхождению, то она перестает быть традицией, становится некоей более или менее устойчивой тенденцией разрушения, а не формой созидательной преемственности» [15].

Таким образом, традиционализм, не имеющий связи со Священным как основой Традиции (в силу объективных факторов или субъективной патологической неспособности современного человека), может стать самым эффективным средством уничтожения традиционности как типа мышления. Современный человек, оторванный от естественных условий бытия и перемещённый в киберпространство, вполне готов к ретро-постмодернизму – переходу от Модерна в имитацию Традиции внешней стилизацией. Это и есть десакрализация в своём пределе, маскирующаяся под активнейшие гальванизационные религиозные процессы нашего времени.

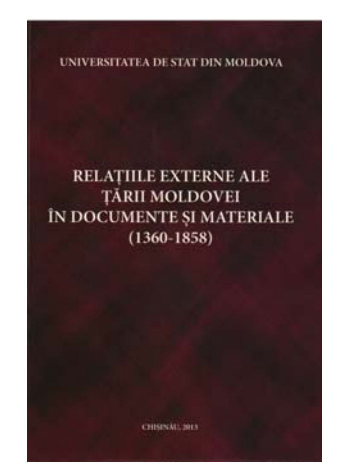
Библиография:

1. BERGER, P.L. *Questions of Faith: A Skeptical Affirmation of Christianity*. Oxford: Blackwell Publishing, 2004.
2. CAPUTO, J.D. *On religion*. L.: Routledge, 2001.
3. CASANOVA, J. *Public Religions in the Modern World*. Chicago: The University of Chicago Press, 1994.
4. CHADWICK, O. *The Secularization of the European Mind in the Nineteenth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
5. CUTSINGER, J.S. An Open Letter on Tradition. In: *Modern Age*, 1994, # 36:3, p.6-8.
6. GRIFFIN, D.R., SMITH, H. *Primordial Truth and Postmodern Theology*. NY.: State University of New York Press, 1989.
7. KENNEDY, E. *Secularism and its opponents from Augustine to Solzhenitsyn*. NY: Palgrave Macmillan, 2006.
8. NORRIS, P., INGLEHART, R. *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
9. QUINN, W.W., Jr. The Polemics of Parusia: Further Notes of the First Days after the End of the Kaliyuga. In: *Sacred Web*, 2000, vol.5, p.57-69.
10. SCHULTZ, K.M. Secularization: A Bibliographic Essay. In: *The Hedgehog Review: Critical Reflections on Contemporary Culture*, 2006, vol. 8, p.170-177.
11. SCHUON, F. Tradition and Modernity. In: *Sacred Web: A Journal of Tradition and Modernity* [Vancouver, 2013] URL: http://www.sacredweb.com/online_articles/sw1_schuon.html (Дата обращения 20.04.13).
12. SEDGWICK, M. *Against the Modern World: Traditionalism and the Secret Intellectual History of the Twentieth Century*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
13. SMITH, H. *The Soul of Christianity: Retrieving the Great Tradition*. NY.: HarperCollins Publishers, Inc, 2005.
14. TAYLOR, Ch. *A secular age*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007.
15. АВЕРЬЯНОВ, В.В. *О "синтезе" православной идеологии* / Православие.Ru [М., 1999-2013] URL: http://www.pravoslavie.ru/analit/rusideo/syntez.htm (Дата обращения 20.04.13).
16. АВЕРЬЯНОВ, В.В. Преодоление доктрины "светского государства". В: *Северный Катехон*, 2005, № 1, с.93-121.
17. БАУМАН, З. *Текучая современность*. СПб.: Питер, 2008.
18. БРАЖНИКОВА, Я. *Постмодерн как возвращение к традиции*. Правая.Ru [б/м, 2004-2013] URL: http://pravaya.ru/look/2140?print=1 (Дата обращения 20.04.13).
19. ВЕВЮРКО, И.С. *Пострелигиоведение и реальная политика. К дискуссии о "постсекулярности".* / Богослов.Ru [М., 2007-2012] URL: http://www.bogoslov.ru/text/477051.html (Дата обращения 20.04.13).
20. ВЕЛЬШ, В. "Постмодерн". Генеалогия и значение одного спорного понятия. В: *Путь*, 1992, № 1, с.109-136.
21. ГЕНОН, Р. Царство количества и знамения времени. В: ГЕНОН Р. *Кризис современного мира*. М.: Эксмо, 2008, с.443-712.
22. ГОЛОВИН, Е.В. *Вокруг да около неистинных горизонтов* / Евгений Головин [б/м, б/г] URL: http://golovinfond.ru/content/vokrug-da-okolo-neistinnyh-gorizontov (Дата обращения 20.04.13).
23. ДЕБОР, Г.-Э. *Общество спектакля*. М.: Логос, 2000.
24. ДЕЛЁЗ, Ж. *Логика смысла*. М.: Акад.Проект, 2010.
25. ДУГИН, А.Г. *Археомодерн* / Арктогея. Философский портал [М., б/г] URL: http://www.arcto.ru/article/1472 (Дата обращения 06.03.13).
26. ДУГИН, А.Г. *Постмодерн?* / Арктогея. Философский портал [М., б/г] URL: http://arcto.ru/article/549 (Дата обращения 06.03.13).
27. ДУГИН, А.Г. *Радикальный субъект и метафизика боли*. Against Post-Modern World: Материалы конференции (15-16.10.2011., Москва, центр "Традиция") [М., 2011] URL: http://against-postmodern.org/dugin-radikalnyi-subekt-i-metafizika-boli (Дата обращения 05.04.13).
28. ЖИЖЕК, С. К материалистической теологии. В: *Логос*, 2008, № 4, с.55-66.
29. Иларион, епископ Венский и Австрийский. *Христианство перед вызовом воинствующего секуляризма*. Митрополит Иларион (Алфеев): личный сайт [б/м, б/г] URL: http://hilarion.ru/2010/02/25/1044 (Дата обращения 20.04.13).
30. КАРА-МУРЗА, С.Г. *Манипуляция сознанием*. М.: Алгоритм, 2004.
31. КОКС, Х. *Мирской град: Секуляризация и урбанизация в геологическом аспекте*. М.: Восточная литература, 1995.
32. КУМАРАСВАМИ, А. Кто такой "Сатана" и где находится "ад"? В: *Волшебная гора*, 2006, № 12, с.17-29.
33. КЫРЖЕЛЕВ, А.И. Постсекулярная эпоха. В: *Континент*, 2004, № 120 [б/м, 2001] URL: http://magazines.russ.ru/continent/2004/120/kyr16.html (Дата обращения 20.04.13).
34. МИЛБАНК, Дж. Светскость имеет тоталитарные наклонности. В: *Русский журнал* [б/м, 1997-2012] URL: http://www.russ.ru/Mirovaya-povestka/Svetskost-imeet-totalitarnye-naklonnosti (Дата обращения 20.04.13).

35. МОРОЗОВ, А. *Четвёртая секуляризация* / Русский Архипелаг [б/м, 2013] URL: http://www.archipelag.ru/geoculture/religions/religio-sekulario/four-secularization/ (Дата обращения 20.04.13).
36. НАЛЕТОВА, И.В. "Новые православные" в России: тип или стереотип религиозности. В: *Социологические исследования*, 2004, № 5, с.130-136.
37. *Основы социальной концепции Русской Православной Церкви*. Официальный сайт Московского Патриархата [М., 2005-2013] URL: http://www.patriarchia.ru/db/text/141422.html (Дата обращения 12.03.13).
38. РОРМОЗЕР, Г. Ситуация христианства в эпоху "постмодерна" глазами христианского публициста. В: *Вопросы философии*, 1991, № 5, с.75-87.
39. ТОВБИН, К.М. Постмодернистская религиозность: традиционалистическое видение. В: *Известия Уральского федерального университета. Серия 3. Общественные науки*, 2013, № 1, с.210-222.
40. УЗЛАНЕР, Д.А. В каком смысле современный мир может быть назван постсекулярным. В: *Континент*, 2008, № 136 [б/м, 2001] URL: http://magazines.russ.ru/continent/2008/136/u20.html (Дата обращения 20.04.13).
41. ХАЙДЕГГЕР, М. *Время картины мира* // *Новая технократическая волна на Западе*. М., 1986, с.92-118.
42. ЭВОЛА, Ю. *Оседлать тигра*. СПб.: Владимир Даль, 2005.
43. ЭЛИАДЕ, М. Миф о вечном возвращении. В: ЭЛИАДЕ, М. *Космос и история: Избранные работы*. М.: Прогресс, 1987, с.27-145.

Prezentat la 26.09.2013

Recenzie

Ion EREMIA. ***Relațiile externe ale Țării Moldovei în documente şi materiale (1360-1858).*** Chişinău: CEP USM, 2013. 956 p.

Recent, harnicul şi prodigiosul cercetător al istoriei românilor în epoca medievală, apărător al limbii române în Basarabia de la atacurile părtaşilor moldovenismului primitiv – profesorul Ion Eremia a publicat o amplă colecție de documente referitoare la istoria relațiilor externe ale Țării Moldovei în anii 1360-1858, colecție ce depăşeşte substanțial (prin varietatea şi volumul documentelor) colecția anterioară apărută în 1992[1].

Lucrarea la care ne referim este structurată în două compartimente: primul – Introducere (de fapt, un amplu studiu în volum de 83 de pagini), profesorul Ion Eremia face o analiză detaliată a tendințelor principale ale istoriografiei contemporane (începând cu sfârşitul anilor 80 ai secolului trecut) referitoare la situația politică externă a Țării Moldovei de la primele atestări documentare până la 1858, iar al doilea compartiment conține documentele propriu-zise (pag. 87-892).

În Introducere Ion Eremia se manifestă ca un cercetător experimentat, care a analizat la un înalt nivel teoretic realizările istoricilor remarcabili din diferite țări ale Europei: România (Ştefan Gorovei, Şerban Papacostea, Constantin Rezachevici, Eugen Denize, Tahsin Gemie, Bogdan Murgescu, Ioan-Aurel Pop), Republica Moldova (Gheorghe Postică, Pavel Parasca), Lituania (Nerjinius Bobinskas), U.R.S.S. (B.A. Artamonov, Vladlen Vinogradov) etc. Textul compartimentului e însoțit de referințe la cele mai importante lucrări ale cercetătorilor, de unele opinii şi explicații ale profesorului Ion Eremia, argumentate în baza documentelor (a se vedea pag. 27-30, 32-33, 37, 47, 66, 67, 85 etc.). În acest context evidențiem aprecierea dată de Ion Eremia opiniei expuse de istoricul sovietic V.Vinogradov referitor la problema Unirii Principatelor: „Pentru noi, – scrie profesorul Ion Eremia, – important este însă altceva, anume: faptul că autorul rus recunoaşte existența unui singur popor – a „poporului român", în ambele state, Moldova şi Țara Românească"[2].

În general, Introducerea este, în viziunea noastră, nu doar o incontestabilă reuşită a autorului acestei lucrări, dar şi un suport metodologic al analizei istoriografiei, care va fi de un real folos atât pentru studenții facultăților de istorie, cât şi pentru tinerii cercetători preocupați de relațiile internaționale ale Țării Moldovei în perioada medievală şi în cea modernă.

În baza analizei istoriografiei accesibile şi a documentelor, în acest compartiment Ion Eremia formulează câteva concluzii, dintre care ținem să evidențiem următoarele: examinarea documentelor ce țin de relațiile Țării Moldovei cu Rusia atestă că nici un domn nu a solicitat unirea sau alipirea țării sale la Rusia; „Dacă Casa de Austria şi Polonia urmăreau „eliberarea" Moldovei de otomani şi anexarea țării la posesiunile proprii, domnii Moldovei şi clasa politică de aici urmărea înlăturarea suzeranității otomane şi revenirea la situația de până la instaurarea acesteia, menținerea ființei statale, ceea ce ar fi garantat şi păstrarea tuturor drepturilor şi privilegiilor, sub ocrotirea uneia din privilegiile creştine, catolice sau ortodoxe"[3].

---

[1] *Moldova în contextul relațiilor internaționale. Tratate* / Alcătuitor Ion Eremia. – Chişinău, 1992. Ținem să subliniem că printre subiectele abordate de profesorul Ion Eremia în cercetările sale prioritar rămâne a fi cel ce vizează locul şi rolul Țării Moldovei în sistemul relațiilor internaționale. Dintre publicațiile la această temă remarcăm: *Țara Moldovei şi Rusia. Relațiile politice în a doua jumătate a secolului al XVII-lea*. – Chişinău, 1993*; Relațiile externe ale lui Vasile Lupu (1634-1653)*. – Chişinău, 1999; *Statutul juridic internațional al Țării Moldovei (de la origini până la începutul secolului al XVI-lea*). – Chişinău, 2010.

[2] *Relațiile externe ale Țării Moldovei în documente şi meteriale (1360-1858)*, p.84.

[3] Ibidem, p.86.

Documentele şi materialele incluse în al doilea compartiment al lucrării sunt aranjate în ordine cronologică şi împărţite pe secole, ceea ce permite a urmări, deceniu cu deceniu, evoluţia intereselor statelor vecine pe parcursul celor aproximativ cinci secole. Numărul documentelor accesibile incluse în această colecţie variază de la secol la secol, după cum urmează: sec. XIV (doc. 1-17); sec. XV (doc. 18-108); sec. XVI (doc. 109-233); sec. XVII (doc. 234-372); sec. XVIII (doc. 373-471); sec. XIX (doc. 472-528).

Fiecare document este anticipat de un antet care indică categoria documentului (scrisori oficiale, tratate de „închinare" a domnilor Ţării Moldovei, convenţii, note circulare etc.) şi redă conţinutul laconic al acestuia, ceea ce facilitează folosirea colecţiei de către cercetători.

Cartea la care ne referim este înzestrată cu o bibliografie (pag. 893-896), indice de nume (pag. 897-927), indice geografic (pag. 928-946), precum şi cu un glosar deosebit de util, în special pentru tinerii cercetători. Astfel, aceasta va constitui un instrument indispensabil al cercetătorilor (profesori, cercetători ştiinţifici, masteranzi şi studenţi) pentru investigarea diferitelor aspecte ale istoriei raporturilor Ţării Moldovei cu statele vecine, dată fiind abundenţa informaţiilor ce se conţin în culegere. Studierea minuţioasă a documentelor incluse în carte va contribui la o abordare obiectivă a trecutului Ţării Moldovei, va permite a combate mai lesne tratarea uneori tendinţioasă şi falsificarea istoriei Ţării Moldovei şi a istoriei românilor în ansamblu.

Pavel Cocârlă, *doctor habilitat, profesor universitar*